

Oost-Vlaamse Zanten
**TIJDSCHRIFT VOOR
VOLKSCULTUUR IN VLAANDEREN**

Themanummer
Taalkamer

redactie Jacques VAN KEYMEULEN

WOORD VOORAF

Beste lezer,

We hebben in 2002 het geduld van onze abonnees op de proef moeten stellen: het eerste nummer viel immers pas in oktober in de bus en het tweede nummer hebt u ook nog niet zo lang geleden ontvangen. De redactie wil zich hiervoor verontschuldigen. Het dubbelnummer van Oost-Vlaamse Zanten 2002/3-4, dat u nu in handen hebt, is een themanummer dat volledig gewijd is aan dialectologie, meer bepaald aan de 'Taalkamer' in het Huis van Alijn in Gent.

Waarschijnlijk is dit themanummer het laatste nummer van het tijdschrift dat 'Oost-Vlaamse Zanten' heet. Er is in 2002 namelijk heel wat gebeurd. Allereerst is er het feit dat de hele volkskundige sector sedert enkele jaren in beweging is gekomen: nieuwe thema's en gezichtspunten werden besproken (zie OVZ 76, 2001/2); er werden plannen gemaakt voor nieuwe initiatieven en tijdschriften ... Kortom, de Koninklijke Bond van Oost-Vlaamse Volkskundigen en de redactie van Oost-Vlaamse Zanten moesten in een nieuwe omgeving hun weg zien te vinden. In de tweede plaats is er een samenwerking gegroeid met de Bond van West-Vlaamse Volkskundigen en werd besloten een gezamenlijk tijdschrift uit te geven, met een nieuwe naam: **Van Mensen en Dingen. Tijdschrift voor Volkscultuur in Vlaanderen.**

Op dit ogenblik zijn we de redactie en de redactieraad aan het vernieuwen en aan het versterken en worden er contacten gelegd met allerlei verenigingen en instituten. We hopen u binnenkort het vernieuwde tijdschrift te kunnen presenteren en na een inhaalbeweging opnieuw op tijd te verschijnen.

Jacques Van Keymeulen
hoofdredacteur

Vakgroep Nederlandse Taalkunde RUG
Blandijnberg 2, 9000 Gent

INHOUD

Woord Vooraf	166
Inhoud	167
Inleiding	168
Het Vlaamse dialect in Frankrijk	173
Frans-Vlaams	175
Bray-Duinen	176
Godewaarsvelde	176
Meteren	177
Rekspoede	178
Zegers-Kappel	178
Het West-Vlaams	181
West-Vlaams	184
Brugge 1	185
Brugge 2	186
Ieper	187
Koksijde	187
Kortrijk	188
Nieuwpoort	190
Oedelem	191
Oostende	193
Oostkerke	194
Roeselare	195
Ruiselede	196
Torhout	197
Vlissegem	199
Waregem	200
Woesten	201
De dialecten in Zeeuws-Vlaanderen	202
Zeeuws-Vlaams	204
Axel	205
Breskens	206
Hulst	206
Sas van Gent	207
De dialecten in Oost-Vlaanderen	209
Een eigenzinnig dialect: het Gents	212
Oost-Vlaams	215
Gent 1	216
Gent 2	216
Gent 3	218
Gent 4	219
Geraardsbergen	219
Kaprijke	222
Lokeren	222
Lozer	223
Maldegem 1	224
Maldegem 2	225
Maldegem 3	225
Maldegem 4	226
Meigem	227
Oosteeklo	228
Oostwinkel	229
Ronse	229
Sint-Kornelis-Horebeke	231
Sint-Niklaas	232
Sint-Pauwels	233
Temse	234
Wetteren 1	235
Wetteren 2	236
Zottegem	237
Het Brabants	238
Brabants	240
Aalst	241
Aarschot	241
Antwerpen 1	242
Antwerpen 2	243
Antwerpen 3	243
Edegem	244
Elingen	245
Geel	246
Herentals	247
Hoogboom	248
Jette 1	249
Jette 2	249
Leuven 1	250
Leuven 2	251
Londerzeel	251
Mol	252
Ninove	253
Turnhout	254
Het Limburgs	255
Limburgs	257
Bree	258
Genk	258
Hasselt 1	259
Hasselt 2	260
Leopoldsburg	261
Lommel	262
Maaseik	264
Maastricht	265
Meldert	265
Sint-Truiden	266
Tongeren	267
Uikhoven	268

INLEIDING

Een themanummer over dialectologie

Dit themanummer is volledig gewijd aan de 'Taalkamer' in het Huis van Alijn in Gent, die op 18 oktober 2002 geopend werd. Na een inleiding over dialecten, dialectologie en de Taalkamer zelf, worden in dit nummer 6 korte teksten gebracht waarin de verschillende dialectgroepen gekarakteriseerd worden die in Nederlandstalig België (+ Frans- en Zeeuws-Vlaanderen) gesproken worden: Frans-Vlaams, West-Vlaams, Oost-Vlaams, Zeeuws-Vlaams, Brabants en Limburgs. 'Vlaams' heeft in de dialectologie dus een andere - en engere - betekenis dan in het gewone taalgebruik. De Antwerpenaars zijn we niet vergeten; het dialect van de stad en de provincie Antwerpen behoort echter tot de Brabantse dialectgroep. Aan het Gents wordt een apart hoofdstuk gewijd; het Huis van Alijn is immers een Gents museum. De teksten zijn bedoeld voor een breed publiek; er is bewust afgezien van bibliografie.

Elke tekst wordt gevolgd door de transcripties van de geluidsfragmenten die in de Taalkamer te beluisteren zijn. De transcripties zijn per dialectgroep samengebracht en zijn alfabetisch geordend naar de plaats van herkomst van het dialect. Uit de inleidende teksten zal echter duidelijk worden dat de grenzen van de dialectgroepen niet overeenstemmen met de provinciegrenzen; Aalst en Ninove bv. liggen in Oost-Vlaanderen, maar spreken een Brabants dialect. Een overzichtskaartje per reeks transcripties maakt duidelijk waar de betreffende gemeenten gesitueerd moeten worden. De Limburgse reeks bevat één dialect uit Nederlands Limburg, nl. dat van Maastricht. Een aantal teksten zijn vanuit volkskundig oogpunt misschien minder interessant, maar ze zijn terwille van de volledigheid toch opgenomen. Op die manier is dit themanummer de uitgeschreven versie van

wat in de Taalkamer ten gehore wordt gebracht. Sommige teksten worden geïllustreerd door foto's, die meestal uit de KBOV-Fototheek komen.

Bij dit themanummer gaat een cd-rom met zes geluidsfragmenten, die dienen als voorbeelden voor de verschillende dialectgroepen. De volledige Taalkamer, met alle 77 geluidsfragmenten voor 64 gemeenten, alle transcripties en alle teksten, is ook op cd-rom verkrijgbaar. De volledige Taalkamer-cd-rom is te bestellen bij het Huis van Alijn, Kraanlei 65, 9000 Gent (tel. 09/2692350; e-mail: huis.alijn@gent.be) en kost 12 euro.

Dialecten

De traditionele dialecten zijn geografisch gedifferentieerde natuurlijke taalsystemen (d.w.z. niet genormeerd door school of schrift), die van generatie op generatie mondeling zijn overgeleverd en die voortzettingen zijn van het Middelnederlands. Ze zijn linguïstisch erg interessant, niet alleen omdat ze talrijke oude taalvormen bewaard hebben, maar ook omdat in dialecten taalverschijnselen en taalveranderingen in een 'natuurlijke' omgeving bestudeerd kunnen worden. De studie van de dialectwoordenschat laat zien hoe de dialectsprekende bevolking haar leefwereld heeft gecategoriseerd en materiële en geestelijke innovaties talig heeft verwerkt. De geografische patronen in het dialectlandschap reveleren bovendien de contactmogelijkheden en de sociaal-economische gerichtheid van de bevolking in heden en verleden. Sedert het einde van de 19de eeuw zijn de dialecten dan ook onderwerp van wetenschappelijk onderzoek aan de universiteiten; er bestaat een zeer uitgebreide vakliteratuur terzake met o.m. het gespecialiseerde tijdschrift *Taal en Tongval*.

Dialectologie aan de Universiteit Gent

De dialectologie heeft aan de Universiteit Gent in de vakgroep Nederlandse Taalkunde (voorheen 'Seminarie voor Nederlandse Taalkunde en Vlaamse Dialectologie') altijd een zeer sterke positie ingenomen. De professoren Nederlandse Taalkunde waren meestal dialectologen: voor het verleden noemen we Edgard Blancaert, Willem Pée en Valeer Vanacker. Vandaag zijn het de professoren Johan Taeldeman en Magda Devos die zich met historische linguïstiek en 'variatielinguïstiek' (= de overkoepelende term voor dialectologie en sociolinguïstiek) bezighouden. Aankomende neerlandici krijgen in hun opleiding nog steeds een stevige inleiding in de historische taalkunde. In de licentie kunnen de studenten een keuzevak volgen dat de geografische en sociale taalvariatie behandelt. Vele tientallen licentiaatsverhandelingen en doctoraten handelen over dialectologische of sociolinguïstische onderwerpen.

Aan de vakgroep zijn er grote dialectologische materiaalverzamelingen aangelegd en lopen momenteel belangrijke projecten, meestal in samenwerking met andere universiteiten of instituten. We geven een kort (historisch) overzicht. Prof. **Edgard Blancaert** is de initiatiefnemer van de **Reeks Nederlandse Dialectatlassen (RND)**. In de RND worden een 140 zinnnetjes in het dialect vertaald en in fonetisch schrift weergegeven voor ongeveer 2000 gemeenten in het hele Nederlandse en Friese taalgebied. Ook de naam van prof. **Willem Pée** moet verbonden worden met de RND, maar vooral met het grootscheepse, thematisch opgezette **Woordenboek van de Vlaamse Dialecten (WVD)**, dat in 1972 op zijn initiatief van start ging, en dat qua werkwijze parallel loopt met de oudere projecten **Woordenboek van de Brabantse Dialecten (WBD)** en **Woordenboek van de Limburgse Dialecten (WLD)**, die aan de KUNijmegen (1960-) en KULeuven (1991) worden samengesteld. Momenteel is prof.

Magda Devos promotor van het WVD en voorzitter van het samenwerkingsverband tussen de drie redacties. Prof. **Valeer Vanacker** is o.a. bekend voor het **geluidsarchief**, de grote verzameling van banden met spontane gesprekken in dialect.

Prof. **Johan Taeldeman**, de huidige hoogleraar Nederlandse Taalkunde, is een van de initiatiefnemers van het **Goeman-Taeldemanproject** (het zgn. GTP-project), waarbij in een 600-tal plaatsen in het hele Nederlandse taalgebied een lange lijst woorden en constructies werd opgevraagd om een beter zicht te krijgen op de dialectische verschillen in verband met klank- en vormleer. Het GTP-project resulteerde in de **Fonologische Atlas van de Nederlandse Dialecten (FAND)** en de **Morfologische Atlas van de Nederlandse Dialecten (MAND)**, twee atlanten die nog niet voltooid zijn. Daarnaast is ook de **Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten (SAND)** van start gegaan, waarvan prof. **Magda Devos** een promotor is. Naast de bovenvermelde grote ondernemingen liepen en lopen nog talrijke andere onderzoeksprojecten die variatielinguïstische onderwerpen behandelen.

Voor meer inlichtingen over de vakgroep Nederlandse Taalkunde van de RUG en over het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten, zie de websites:

<http://allserv.rug.ac.be/~jtaeldem>

<http://www.flwi.rug.ac.be/dialect>.

Het geluidsarchief

In de jaren 1960 en '70 werd aan het "Seminarie voor Nederlandse Taalkunde en Vlaamse Dialectologie" van de RUG een grote verzameling bandopnames met gesprekken in dialect aangelegd. Het was de bedoeling spontaan taalmateriaal te verzamelen als basis voor taalonderzoek (eerste opname: Dikkebus in 1961). De dialectologie gebruikte tot dan vooral vragenlijsten om op

een gerichte manier dialectgegevens bij elkaar te brengen. Taal laat zich echter niet altijd makkelijk 'bevragen'. Een taalgebruiker is zich van vele verschijnselen uit de eigen taal niet bewust, en blijft op de vragen van de onderzoeker soms het antwoord schuldig. Vooral het onderzoek naar de zinsbouw (de zgn. 'syntaxis') is moeilijk met vragenlijsten uit te voeren. Prof. Vanacker, de grondlegger van de studie van de dialectsyntaxis, wou dan ook door middel van spontane gesprekken woordvolgordeverschijnselen op het spoor komen. (bv. *'k en weet ekik dat niet* voor Ndl. *Ik weet dat niet*; het dialectzinnetje bevat de dubbele ontkenning *en ... niet* en de dubbele herhaling *ekik* van het persoonlijk voornaamwoord). De banden zijn overigens niet alleen voor syntaxis van belang; ook verschijnselen als assimilatie of intonatie kan men beter via spontane taal dan via opvragingen bestuderen. Aan het Meertens Instituut in Amsterdam bestaat een gelijkaardige bandenverzameling voor Nederland.

De bandenverzameling van de vakgroep Nederlandse Taalkunde bevat op dit ogenblik vele honderden banden met zgn. 'vrije gesprekken'. Bij de opname ging men steeds op dezelfde manier tewerk. Een contactpersoon (dikwijls een student) werd gevraagd in de eigen gemeente een goede dialectspreker of -spreekster te zoeken. Die zegspersoon moest voldoen aan een aantal criteria: relatief hoge leeftijd, beide ouders van dezelfde gemeente, lage scholing en honkvastheid. De interviews met de dialectspreker werden doorgaans geleid door de contactpersoon, aangezien die (ongeveer) hetzelfde dialect sprak, en duurden gemiddeld een 40-tal minuten. Het onderwerp van het gesprek was in principe van minder belang - voor dialectologen gaat het immers om de taal - maar toch werd steeds geprobeerd om de informant interessante zaken te laten vertellen over zijn vroegere leefwereld. Vele gesprekken gaan over landbouwtechnieken, de Eerste Wereldoorlog (in de Westhoek), de taaltoestand (in Frans-Vlaanderen), oude ambach-

ten, de legerdienst, spel en vertier, het verschijnen van de auto, fiets, radio, TV ... kortom, over het dagelijkse leven. De banden hebben gaandeweg een steeds groter volkskundig en historisch belang gekregen. De oudste zegsman (uit Cadzand) is geboren in 1872! De bandenverzameling is echter nog niet volledig ontsloten: door gebrek aan financiële middelen raakte ze nooit volledig getranscribeerd. In 2001 werd in de vakgroep wel gestart met de digitalisering van de banden, omdat men zich zorgen begon te maken over de staat waarin ze verkeerden.

Het Huis van Alijn in Gent

Het geluidsarchief leidde een sluimerend bestaan tot Sylvie Dhaene, directeur van het Huis van Alijn in Gent (voorheen het Volkskundemuseum), inging op de suggestie om met het archief iets te doen. Niet alleen bevatten de banden 'levensverhalen' en inlichtingen omtrent tal van volkskundige onderwerpen, maar ook was er totnogtoe geen enkel museum dat iets toonde (of beter iets 'liet horen') omtrent dialecten. Dankzij de financiële ondersteuning van de Koning-Boudewijnstichting en de Vlaamse Gemeenschap werd in Het Huis van Alijn een Taalkamer opgesteld.

De Taalkamer

De Taalkamer bestaat uit een opstelling met 4 koptelefoons waarbij telkens 12 geluidsfragmenten ten gehore worden gebracht. Een boekje met transcripties zorgt ervoor dat de geluidsfragmenten ook door niet-dialectsprekers begrepen kunnen worden. Daarnaast is er ook een computeropstelling met een touch screen met 77 geluidsfragmenten, die door aanraking geactiveerd worden. In beide opstellingen wordt getracht een overzicht te bieden van de verschillende dialectgroepen. In een apart boekje worden de verschillende dialectgroepen beschreven: Frans-Vlaams, West-Vlaams, Oost-Vlaams, Zeeuws-Vlaams, Brabants en Limburgs. Het Gents krijgt speciale aandacht.

De dialectgroepen

Een van de resultaten van de dialectologie is het inzicht dat er tussen de verschillende dialectgroepen geen scherpe grenzen bestaan. Het dialectlandschap is van west naar oost een opeenvolging van zgn. 'kernlandschappen', waarbinnen de verschillende lokale dialecten maar in relatief geringe mate van elkaar verschillen, en 'overgangsgebieden', gevormd door zgn. isoglossenbundels, d.i. bundelingen van taalgrenzen die in elkaars buurt lopen en die de grenszone tussen twee dialectgebieden markeren. Elk lokaal dialect kan beschouwd worden als een combinatie van taalverschijnselen die elk apart een groter geografisch gebied bezetten. Uitzonderingen daarop zijn relatief zeldzaam; vooral stadsdialecten kunnen kenmerken vertonen die zeer lokaal zijn.

Op de kaart hieronder staan de verschillende dialectgroepen die in Nederlandstalig België (+ Frans- en Zeeuws-Vlaanderen) gesproken worden, met de overgangsgebieden ertussen. Er zijn drie grote groepen: Vlaams, Brabants

en Limburgs, die door overgangszones aan de Dender (+ benedenloop van de Schelde) (tussen Vlaams en Brabants) en aan de Gete (tussen Brabants en Limburgs) van elkaar gescheiden worden.

'Vlaams' in de dialectologische zin betekent dus iets anders dan in de gewone taal. Het Vlaams kan onderverdeeld worden in West-Vlaams en Oost-Vlaams; strikt genomen hebben enkel de dialecten in de westelijke 2/3 van de provincie Oost-Vlaanderen eigen ontwikkelingen gekend. Het Frans-Vlaams is een deelgroep van het West-Vlaams; het Zeeuws-Vlaams sluit in West-Zeeuws-Vlaanderen en het Land van Axel aan bij het West-Vlaams / Zeeuws; de taal van het Land van Hulst en de grensdorpen is verwant met die van Oost-Vlaanderen. Brabants wordt gesproken in de provincies Vlaams-Brabant, Antwerpen en in Noord-Brabant in Nederland - 'Antwerps' is dus geen aparte dialectgroep. Limburgs wordt gesproken in Belgisch en Nederlands Limburg.

De grote dialectgebieden in Nederlandstalig België

Naar: Taeldeman J., 'De regenboog van de Vlaamse Dialecten'. In: Devos, M., et al., Het taallandschap in Vlaanderen. RUG, Academia Press (2001), blz. 8.

De transcripties

Men kan dialect transcriberen op verschillende manieren. Er bestaat een gespecialiseerd 'fonetisch schrift' waarmee men zeer nauwkeurig dialectklanken kan weergeven. Voor het grote publiek is een dergelijke transcriptie echter onbruikbaar. Daarom is gekozen voor een zgn. 'vernederlandste' transcriptie. Dat wil zeggen dat de dialectklanken en de dialectische vormleer (bv. de verkleinwoorden) in de transcriptie grotendeels door hun Nederlandse tegenhangers worden vervangen. De dialectische woordenschat en de dialectische woordvolgorde blijven echter behouden. De vernederlandste transcriptie is dus geen vertaling, maar een soort omzetting naar het Nederlands! Moeilijke woorden of wendingen worden in voetnoten toegelicht. De fragmenten werden getranscribeerd door verschillende personen, die bovendien niet hun eigen dialect transcribeerden. Daardoor is het mogelijk dat de transcripties soms van elkaar verschillen in verband met verschillende gezichtspunten wat de vernederlandsing van de dialectische vormleer (bv. verbuigingen) betreft. De transcripties zijn vanuit wetenschappelijk oogpunt het beste bruikbaar voor syntactisch onderzoek.

Het hele geluidsarchief zou dringend volledig getranscribeerd moeten worden. De gesprekken gaan over gebeurtenissen die soms bijna honderd jaar achter ons liggen. De interviews worden hoe langer hoe 'onbegrijpelijker', niet alleen doordat het dialect aan het verdwijnen is en bepaalde woorden niet meer begrepen worden, maar ook doordat de mens van vandaag helemaal vervreemd is van de leefwereld van de meeste zeggspersonen.

Een samenwerkingsverband

Het Taalkamer-project kwam tot stand in een samenwerkingsverband tussen het Huis van Alijn en de vakgroep Nederlandse Taalkunde van de RUG, met financiële ondersteuning van de Koning-Boudewijnstichting en de Vlaamse Gemeenschap. Heel wat mensen hebben meegewerkt aan de totstandkoming ervan. Voor projectleiding en concept tekenen Sylvie Dhaene en Greet Vanderhaegen (het Huis van Alijn) en Jacques Van Keymeulen (Vakgroep Nederlandse Taalkunde RUG). De banden van het geluidsarchief werden gedigitaliseerd door Rieke Willems (RUG). Greet Vanderhaegen selecteerde de fragmenten. De transcripties werden gemaakt door Koen Vromant (RUG) en Hugo Ryckeboer (RUG); die voor Limburg door Rob Belemans (KUL). De spelling van de transcripties werd eenvormig gemaakt door Jacques Van Keymeulen, die ook de meeste voetnoten aanbracht. De illustraties bij de transcripties werden geselecteerd door Stefanie Haerynck (FVV). De digitale opstelling in het Huis van Alijn (kiosk-ontwerp en creatie) en de cd-rom werden verzorgd door Sofie Debals, Joost Laperre en Hugo Bourgeois. Els Dierick (RUG) leende haar stem bij het inspreken van de plaatsnamen.

De teksten over de dialectgroepen werden geschreven door prof. dr. Johan Taeldeman, dr. Jacques Van Keymeulen, dr. Hugo Ryckeboer en lic. Rob Belemans - allen professionele dialectologen.

dr. Jacques VAN KEYMEULEN
Vakgroep Nederlandse Taalkunde RUGent

HET VLAAMSE DIALECT IN FRANKRIJK

Het Vlaams in Frankrijk is de meest zuidwestelijke groep van de Nederlandse dialecten en is eigenlijk een onderdeel van het West-Vlaams, dat zelf met het Zeeuws in veel opzichten een homogene groep vormt en waar de interne verstaanbaarheid groot is.

Grosso modo kan men in Frans-Vlaanderen van noord naar zuid en van oost naar west vier dialectgebieden onderscheiden. Het noorden met het poldergebied en de aangrenzende rand van het Houtland heeft dikwijls een afwijkende woordenschat tegenover het zuiden, de regio rond Kassel en Hazebroek. In het noorden zegt men b.v. een *hofstee*, een *meesen* of *meisen*, een *hof* of *hoveke*, in het zuiden respectievelijk een *pacht(t)goed*, een *maarte*, een *ko(o)lhof* of een *lochting/lofting* voor 'hoeve, meid, tuin'. Fundamenteel is de oost-west tegenstelling.

Langs de grens is er allereerst een strook van enkele kilometer, twee à drie dorpen ver, waarbij nog vaak gelijkenis met het West-Vlaams in België te horen is, vooral in de woordenschat, b.v. *stekkerdraad* voor 'prikkeldraad' of *mikke* voor 'strolods'. De overige Frans-Vlamingen zeggen dan ook wel eens dat ze daar "Belgiëks" Vlaams spreken. Inderdaad, hoe verder men van de grens weggaat, hoe meer het Frans-Vlaams eigen kenmerken vertoont. Zodoende heeft een westelijke uithoek in de buurt van Millam, Bollezele en Lederzele heel wat eigenaardigheden, die restanten blijken te zijn van zeer oude westelijke evoluties van het Nederlands in zijn geheel.

Kenmerken van het Frans-Vlaams

(zie de kaart op blz. 183)

Het Vlaams in Frankrijk vertoont de algemene kenmerken van het West-Vlaams, maar in sommige opzichten vertoont het ook eigen trekken.

Het behoud van de 'ae'-uitspraak van de lange *a* voor *p*, *b* en *m* (labialen) en *k*, *g* en *ch* (velairen) is een typisch Kustnederlands verschijnsel, dat elders in West-Vlaanderen vanuit het oosten is verdrongen. Langs de kust en in de Westhoek spreekt men *schaap* en *maken* uit als *sjchaap* en *maakng* (mediale *a*). De uitspraak met een *oa* (velair) is thuis in het zuiden en heeft er de rijksgrens overschreden in de buurt van Boeschepe en Belle. Het uiterst westelijke Frans-Vlaams (ruime omgeving van Bollezele) vertoont met zijn *ae* (palataal) een restant van een oudere typisch westelijke Nederlandse klankontwikkeling, die in veel opzichten verwant is aan het Engels en het Fries. Ze beantwoordt b.v. aan de "geknepen Haagse *aa*" en aan de *èè*-achtige uitspraak op de Zeeuwse eilanden.

De *g* valt weg in *emaakt* (= *gemaakt*), en soms het hele voorvoegsel *ge-*, b.v. in *met* (= *gemet*) en *lukken* (= *geluk wensen*). Dat verschijnsel komt voor in de hele Westhoek, ook in België. Het is opnieuw een evolutie die ook in het Fries, het Gronings en het Engels voorkomt.

Het wegvallen van de slot-*n* in werkwoordsvormen en andere woorden in een 15-tal dorpen in het uiterste westen (*lope*, *ete*, *bime*, *buute*) is weer een restant van een Middelnederlandse ontwikkeling langs de kust, die ook nog in het Fries en het Engels parallellen heeft (vgl. Nederlands *werken* met Engels *to work*), maar die in het Middelnederlands van Vlaanderen en Brabant weinig voorkomt. Het weglaten van de slot-*n* in de standaarduitspraak is pas later vanuit Holland en Brabant verspreid.

Ook in de woordenschat zijn er duidelijk Noordzeegermaanse (of Ingweoonse) relicten, b.v. *zoeper* voor 'harde borstel' in een aantal dorpen in de buurt van Bollezele. Het woord is kennelijk afgeleid van een werkwoord *zoepen*, dat klankwettig beantwoordt

aan het Engelse *to sweep*; vergelijk *zoet* met *sweet*. Ook alleen in die omgeving kent men nog het woord *zuwe* voor een melkzeef, uit een Oudnederlands werkwoord *sihan*. Sommige andere typisch Noordzee-germaanse woorden zijn nu alleen nog maar in het Frans-Vlaams in gebruik, b.v. in het uiterste westen *wei* voor het bijwoord *weg* (vgl. Engels *away*); *blouwer* voor 'zware houten hamer' (vgl. Engels *to blow*), en overal *zole* voor 'ploeg' (vroeger ook in de West-Vlaamse kuststreek, Zeeland en Groningen)

De rijksgrens als dialectgrens in de Westhoek

Het valt op dat de rijksgrens in maar weinig gevallen ook een dialectgrens vormt. Een aantal grenzen i.v.m. klankleer of vormleer verlopen wel in de buurt van de rijksgrens, b.v. het wegvallen van *d* tussen klinkers (Frans-Vlaams *sniden* tegenover West-Vlaams *snieën*) en het achtervoegsel van het zwakke werkwoord in de onvoltooid verleden tijd (Frans-Vlaams *-ede*, *-tedel-dede* of *-ste* tegenover West-Vlaams *-tel-de*).

Slechts een tweetal klankvariaties vallen nagenoeg samen met de rijksgrens. Dat is allereerst de (soms facultatieve) uitspraak *sj* van de Nederlandse *sch* (ouder en dialectisch nog *sk*) in het Frans-Vlaams, die aan de West-Vlaamse kant van de grens steeds *sjch* luidt. Het persisteren van de *sj*-uitspraak aan het einde van het woord als in het Frans-Vlaamse *mensj*, *vleesj* (= mens, vlees) valt samen met de rijksgrens - op Bray-Dunes en Boeschepe na. Ook de uitspraak van de *-nd-* tussen klinkers, die evolueerde naar *-ng-* (over *-ngd-*) en daarna wegviel, maar waarbij de klinker door de neus werd uitgesproken, valt nu ongeveer met de rijksgrens samen. Oudere sprekers in West-Vlaanderen hebben die Frans-Vlaamse uitspraak ook nog, wat erop wijst dat het aan de Belgische kant om een herstel gaat onder invloed van de spelling. Het woord *honderd* bv. evolueerde in Frans-Vlaanderen als volgt: *oendert* > *oengdert* > *oengert* > *oeërt*; in West-Vlaanderen zegt

men nu meestal alleen *oendert*.

Voorts blijkt uit dialectlexicografisch onderzoek dat er voor de dialectische erfwoordschat zelden een woordgrens is aan de rijksgrens. Frans-Vlaanderen en de Belgische Westhoek vormen hier integendeel vaak een eenheid: b.v. *vinnig / gevinnigd* voor 'beschimmeld' of *vartigen / vortigen* voor 'rotten' (elders in Vlaanderen *vorten*); *rike(r)* voor een 'kluit aarde'; *poelweeg* voor het tasmuurtje in de schuur.

Sommige woorden zijn in Frans-Vlaanderen nog levend, terwijl ze aan de Belgische kant totaal verouderd of in onbruik zijn. Voorbeelden zijn *boud* of *bold* voor 'gier' of *kuisch* voor 'netjes, proper'. Een enkele keer sluit het Frans-Vlaams op die manier in woordgebruik nog aan bij het Standaardnederlands, terwijl de Belgische dialecten daar steevast van afwijken. Voorbeelden zijn: *lust je dit of dat* voor 'heb je goesting naar'; *glimmen* voor 'blinken'; *touw* voor 'koord'.

Wat sterk opvalt, is de veel grotere ontleening aan de Franse kant van de rijksgrens uit de Franse en Picardische woordschat. Een enkele keer is het Frans-Vlaams hier conservatief gebleven tegenover het West-Vlaams, b.v. met *bezien* (Nederlands erfwoord) tegenover West-Vlaams *proberen* (Frans leenwoord). In de regel echter is in het Frans-Vlaams de interferentie van het Frans in de woordschat veel groter.

Taalsituatie

Terwijl het West-Vlaams in België nog zeer levenskrachtig blijkt, is het Vlaams in Frans-Vlaanderen langzaam aan het uitsterven. Sedert de laatste oorlog is het niet of nauwelijks nog als gezinstaal in gebruik en wordt het niet meer aan de jongeren doorgegeven. Alle berichten over heropleving ten spijt zal met de huidige generatie van 60-plussers het Vlaamse dialect er ook stilaan verdwijnen.

FRANS-VLAAMS

(5 gemeenten, 5 transcripties)

Bray-Duinen

De schoonste kermis was in september

Verteller: Marguerite (°1908)

Opgenomen: 25 mei 1965

De schoonste kermis was in september, *hè*, als de IJslandvissers thuis waren, dat was toen de kermis. Dat is nu lijk zondag, dat is visserskermis, maar dat is de visserskermis van de bootjes van de vissers hier en, och Here, 't zijn geen meer, 't zijn geen meer, 't zijn, *allez*, ze willen al landwerk doen en ze willen al blijven leren en al zulke dingen, 't is al Firmenie ⁽¹⁾ om zo te zeggen, *enee*, maar toen, dat was hier, *awel*, dat is visserskermis, 't is al landwerk, 't zijn al landmensen, *hé*, maar in september, op 't laatste van september, 't was d'IJslandse, d'IJslandse kermis.

En wat deden ze dan met die kermis, vertel dat een keer.

Eh wè... goeie mens, de quadrille dansen, *hé*, *hé*, *hé*, maar 't was al schoonder of nu, *wè*.

Ah, ja-t, *hé*.

Ah, wel Here, ja-t, *enee*, *ah*, ja-t, ik vind dat moment van toen, enne lijk dat je toen de *bretagne* ⁽²⁾ had, als je ze alzo ziet dansen - ik heb ik geen televisie, maar ik heb 't al gezien - als je ze alzo ziet de quadrille dansen als dat heel gelijk is, *hé*.

't Is juist dat, *hé*.

als dat heel gelijk is, en als ik m'n moeder zagen toen dansen, ja, een meisje zijn en als die, die vissers tegare ⁽³⁾ die quadrille daar dansen, *ewel*, en 't was toen nog den orgel dat ze zelve droeien ⁽⁴⁾, *enee*, *voilà*, dat was dan hulder ⁽⁵⁾ leven....

(1) Firmenie = de naam van een voormalige grote fabriek in Bray-Duinen

(2) bretagne = mogelijke naam van een volksdans

(3) tegare = samen

(4) droeien = draaiden

(5) hulder = hun

Godewaarsvelde

Over twintig jaar, alleman ging gaan blauwen

Verteller: Trassart (°1903)

Opgenomen: 7 oktober 1964

Mijn ouders, *hé*,... m'n vader was van Spanje, van origine van Spanje, *espagnols*, *hé*.

Ah zo!

Je weet, dat dat hier... dat heeft hier nog Espagne geweest, *enee*, ... vroeger.

Ah?

Awel, z'n grootvader was een Spanjaard gebleven, van me ..., van m'n papa.

Allez!

Ja, en m'n moeder was van de Belgieken ⁽¹⁾.

Ah!

Ja-ze, en zijder ⁽²⁾ hielden daar een klein cafeetje, hier aan de frontieren ⁽³⁾, enne, m'n vader was zwingelaar ⁽⁴⁾. Je verstaat niet dat, zwingelaar? Dat is vlas zwingelen met de ... met de voet, *hé*. Hij en had azo een machientje, en hij kocht azo een gemet ⁽⁵⁾ vlas en hij zwingelde dat en ander... en toen achternaaf ⁽⁶⁾ hij ging gaan werken in de fabriek... en als hij dat een keer gedaan had, of ja, altemets ⁽⁷⁾ een keer bij een boer, *enee*, *Ah*, me zijn hier stijf naar van de frontieren ⁽⁸⁾. 't Heeft hier veel geblauwd ⁽⁹⁾ geweest, wel, wel, wel, over twintig jaar, alleman ging gaan blauwen, *hé*.

En wat blauwden ze?

Wel, toebak, *hé*,... ja, ik heb nog geweest naar Montargis van hier, met een auto toebak, met duust kilo.

Geblauwde toebak?

Ja, ja geblauwde toebak, en me betaalden dat toen twaalf frank aan de frontieren, en ginder we verkochten zevenentwintig frank, over Parijs, me hadden juist den dobbelen. *Wel*, 't heeft hier veel geblauwd geweest. De mensen leefden hier haast, haast al daarmee overtijd ⁽¹⁾, *enee*. 't Heeft toen een momentje gekomen, 't was dan een hennenblauwerij, hennen en kieks ⁽²⁾, *wel*, *wel*, en eiers. Tomme ⁽³⁾, me hebben d'r wij d'r altemets een keer uitgemeten hier ⁽⁴⁾, *wel*, *wel*. 't Was toen een goeie tijd, *enee*. 't Is een parochie, hier daarbij, *hé*, ... op vier kilometers. Ze namen ⁽⁵⁾ dat parochietje de Steenakker, maar 't is een... gehucht van Boeschepe, *ewel*, al de mensen, ze hebben elk een huizeke gemaakt met 't geld dat ze gewonnen hebben al blauwen en 't zijn d'r alsaan ⁽⁶⁾ tweehonderd huizekes, *enee*, azo te lande, al langs de frontieren...

(1) de Belgiëken = België

(2) zijder = zij

(3) de frontieren = de grens

(4) zwingelen = de kleine houtdeeltjes uit de vlasvezels slaan. In dit geval met een machine die met de voet werd aangedreven.

(5) gemet = oppervlaktemaat (ter plaatse ongeveer 45 are)

(6) achternaar = daarna

(7) altemets = soms

(8) me zijn hier stijf naar van de frontieren = we zijn hier heel dicht bij de grens

(9) blauwen = smokkelen

(10) overtijd = vroeger

(11) kieks = kuikens

(12) tomme = verdomme

(13) me hebben d'r wij d'r altemets een keer uitgemeten hier = we hebben hier soms wat uitgespookt

(14) namen = noemen

(15) alsaan = heel zeker

Meteren

Le Roi Albert met alle twee zijn knechten, die wandelen op de plage

Verteller: Pierre (°1895)

Opgenomen: 6 oktober 1964

Maar dat gebeurt nog als we een toertje gaan wandelen, meest nog in 't Fransche, de plage ⁽¹⁾, je weet wel dat, in de zomer, naar Malo, Bray-Dunes, De Panne...

Naar De Panne ook, ja...

Saint-Idesbalde, dat is den Belgique, *enee*. Mais ⁽²⁾ al wandelen in Saint-Idesbalde op de plage in 't jaar zeventien, ik heb daar de koning egengevonden ⁽³⁾.

Aha.

Albert premier met alle twee zijn knechten ⁽⁴⁾: Leopold...

Ja, ja, z'n zoon, ja.

En Charles, peins ekik, den tweeden.

Ja, en Marie-José.

Oui, *bah* ja, 't was een dochter *enee*, en den prince... Roi Léopold, ik en heb een keer gezien in leper, en heeft een keer gekomen naar leper, *gaww*; 't is twintig jaar geleden. Maar, ik heb daar hulder ⁽⁵⁾ vader gezien. le roi Albert met alle twee zijn knechten ⁽⁶⁾, die wandelen op de plage met een politiemann op een twintig, dertig meters bachten ⁽⁷⁾ hulder, en wijder ⁽⁸⁾ waren Franse soldaat gekleed, *enee*, en we hebben hem gesalueerd, den man, en hij heeft vriendelijk geantwoord. Maar ik heb het gevraagd egen ⁽⁹⁾ den politiemann. Ik twijfelde een beetje en ik zeggen dat moet de koning zijn. We hebben 't gevraagd: 'k zeggen "Is 't den koning?" - *Beh* ja. - We weten 't alsaan ⁽¹⁰⁾ nu. 't Was den

enigste keer, dat me ⁽¹⁰⁾ dien gezien hebben, zie je. En de koning was toen een jonkheid ⁽¹¹⁾ van een jaar of achttien oud. Ik was ik maar ... peinst een keer 't was heel zeker ... ik was ik tweeëntwintig jaar, hij moet nu zes- of zevenenzestig zijn.

- (1) de plage = het strand
- (2) mais = maar
- (3) egengevonden = tegengekomen
- (4) knechten = zonen
- (5) hulder = hun, hen
- (6) bachten = achter
- (7) wijder = wij
- (8) egen = tegen, aan
- (9) alsaan = altijd, in elk geval
- (10) me = we
- (11) jonkheid = jongeling (nl. Leopold III)

Rekspoede

Noch tafel noch stoel noch niemendalle

Vertelster : Gilberte (°1897)

Opgenomen: 28 november 1964

Awel, we hebben wijder ⁽¹⁾ daar drie, drie maanden gebleven in die schuur, *enee*, toen dan daar, *enee*, me ⁽²⁾ hebben toen voortgegaan naar Boeschepe, we zijn toen binnengegaan in een klein huisje, dat me nu nog altemets ⁽³⁾ bekijken als me passeren d'rbij...

Me passeren d'rbij nu.

Me passeren d'rbij ook altemets als we gaan gaan wandelen. Me hebben toen daar gegaan in dat huisje, me hadden daar noch pot, noch pan, noch stoof ⁽⁴⁾, noch taf'el, noch stoel, noch niemendalle. Me hadden daar een klein kamertje. Me hebben daar strooi gestrieveld ⁽⁵⁾ in dat klein kamertje, me hebben daar geslapen al in een reke ⁽⁶⁾, *enee*, de eerste nacht, niet ⁽⁷⁾ anders gedaan dan gekresen ⁽⁸⁾. 'k Weten dat nog wel, wè, niets anders gedaan of gekresen, *enee*. *Awel*, van daar 'k zijn ik toen voortsgegaan om te dienen ⁽⁹⁾ naar Cassel ⁽¹⁰⁾, *enee*. "André, ik en gaan ik niet

thuisblijven, 't is daaraan algelijk ⁽¹¹⁾ niets te doen, ik en gaan ik niet meer thuisblijven". En we hadden occasie ⁽¹²⁾ van de eigenaar van dat huizeke toen van een plekke ⁽¹³⁾ te krijgen naar Cassel, en we hebben wijder daar toen... en ik heb ik dan daar in gerocht ⁽¹⁴⁾, *enee*, maar ik zeggen, al inkomen daar in Boeschepe in dat huis, me hadden daar niet en ik weten nog wel, 't heeft een Engelsen gekomen met een achterberd van een karre van een boer om ons vuur te maken, om in brokken te slaan. "Julder en hebt niet", heeft hij gezeid, "Slaat dat in brokken". Maar we hebben het niet willen in brokken slaan, *enee*. Me zeiden voor reden ⁽¹⁵⁾: "Me mogen dat niet doen, dat is van de boeren, hé, me mogen dat niet hebben". En ze brachten zijder ⁽¹⁶⁾ "jam pots" gelijk of dat ze zeiden, overtijd ⁽¹⁷⁾, hé, confiturepotten en we kregen wijder vlees van hulder ⁽¹⁸⁾. We hadden wijder niet, *awel*, zo is onzen oorlog gepasseerd van ons...

- (1) wijder = wij
- (2) me = we
- (3) altemets = soms
- (4) stoof = kachel
- (5) strievelen = strooien
- (6) reke = rij
- (7) niet = niets
- (8) gekresen = geweend, gehuild
- (9) dienen = als dienstmeid werken
- (10) naar Cassel = in Cassel
- (11) algelijk = toch
- (12) occasie = de kans
- (13) plekke = werkplek
- (14) ik heb daar ingerocht (ingeraakt) = ik werd daar aangenomen
- (15) me zeiden voor reden = we gaven als reden op
- (16) zijder = zij
- (17) overtijd = vroeger
- (18) hulder = hen

Zegers-Kappel

't Is alle jaren 9 dagen, die beginnen de 14sten juillet

Verteller: Joseph (°1908)

Opgenomen: 7 april 1966

Hier, 't is alle jaren negen dagen (1), die beginnen, *eah*, de veertiensten juillet (2).

Oui.

Quatorze juillet, negen dagen, *enee*.

Ja, ja, maar voor welk een heilige?

Op den heiligen Bonaventure.

Bonaventure, en waarvoren wordt en-hij gediend (3)?

't Is meest om, 'k hebben, ik gelove, maar 't zijn veel mensen die gaan, ze doen kaarsjes branden, maar...

Ja, ja.

... je kan niet genezen al een kaars doen branden, *hé* ...

Nee.

Je moet het geloof hebben, en lezen (4), *enne*, reumatismen en al, zulke dingen, dikwijls ...

En komen ze hier ook dienen?

Hier op de parochie niet, maar 't schijnt, *eah*, in de Klokke daar, die er nog dikwijls mensen komen, azo, buiten tijden van de negen dagen...

Ja.

't Is daar entwaar (5) een mensche (6), die de sleutel heeft en dat is gekund (7). Ze gaan om de sleutel te halen en ze gaan om te dienen.

Een schone kapel?

't Is nog schoon, maar het begint oud komen (8) ook, *enee*.

Naar waar gaan ze hier nog gaan dienen, Bollezele?

Hier? Tot overal ...Bollezele op de Onze Vrouwe... maar ...

En Sinte Mulders (9)?

Sinte Mulders, *eah*, 'k heb ik nog horen klappen daarvan. Ik heb zelf nog geweest, maar je en hoort daarvan alzo niet meer klappen lijk overtijd (10). Overtijd, kijk, in het huis waar dat ik hier zijn, 't was hier een mensche (11) d'rin, 't waren twee oude jonge dochters eigenlijk, maar 't was een, ze deed maar dat (12). Ze ging rond aan (13) al de heiligen van de streek, *enee*, om te gaan dienen voor entwien (14), voor betaald zijn.

En naar waar trokken ze dan? En waarvoor?

Naar Soks, 't was Saint-Léger, om een best (15) tegen de... om de ogen, *eah*, ze gingen entwaar elders (16) om de koortsen. Ze gingen tot leper altemets (16), en al te voet, *enee*, al te voet. En je ging gij 's nuchtens (17), ze was voort van te vieren. En als je zelfs naar huis kwam 's avonds te zessen, te zevenen ... 't dependeerde waar dat ze geweest was : *enee*, als ze ver geweest was, ze was niet vroeg thuis, *wè*, en 's anderendaags weer daarachter.

En kosten ze daaraan bestaan (18)?

Wel, 'k en heb het ik nooit doen doen, 'k en weten niet, maar die mensen leefden hier algelijc (19), maar niet vet, *wè*.

Ze zijn recht naar den hemel waarschijnlijk? Onze Vrouwe heeft dat gelezen ...

Waarschijnlijk, ja... dat waren twee oude jonge dochters, en overtijd ze hadden stoelwijn (20) geweest in de kerk, en toen, ja, ze hebben rondgegaan om te dienen.

(1) negen dagen = novene (treeks van negen dagen waar-op men een heilige vereert om een gunst te verkrijgen)

(2) juillet = juli

(3) dienen = vereren, op bedevaart gaan

(4) lezen = bidden

- (5) entwaar = ergens
 (6) mensche = vrouwelijke vorm van "mens" in de betekenis van 'vrouw'
 (7) gekund = bekend
 (8) komen = worden
 (9) Sinte Mulders = Sint Mildreda (vereerd in een kapel in Millam)
 (10) overtijd = vroeger
 (11) ze deed maar dat = dat was het enige wat ze deed (het gaat hier om een professionele bedevaardster)
 (12) aan = naar
 (13) voor entwien = voor iemand
 (14) om een best = naar mijn beste weten, als ik het goed heb
 (15) ent waar elders = ergens anders
 (16) altemets = soms
 (17) 's nuchtens = 's ochtends
 (18) kosten ze daaraan bestaan = konden ze daarvan leven
 (19) algelijc = toch
 (20) stoelwif = vrouw die na een kerkdienst de stoelen weer ordelijk op rijen zet

HET WEST-VLAAMS

Het West-Vlaamse dialect is het meest zuid-westelijke van de Nederlandse dialecten en vormt samen met het Zeeuws één groep met veel gemeenschappelijke kenmerken.

"*Letter scheelde het ...*" of heel Vlaanderen sprak en schreef nu West-Vlaams, tenminste als Guido Gezelle en met hem een aantal West-Vlaamse particularisten in de 19de eeuw hun zin hadden gekregen. Ongeveer 80% van het Middelnederlands uit de 13de eeuw is uit West-Vlaanderen afkomstig. Een niet onaanzienlijk deel daarvan behoort tot het werk van Jacob Van Maerlant, geboren en gevormd in de streek van Brugge, maar lange tijd in dienst van de graven van Holland-Zeeland. Vandaar de oude adelbrieven van het West-Vlaams en de populaire mening dat men in West-Vlaanderen nog spreekt als in de Middeleeuwen.

De eigenaardigheden van het West-Vlaams

(zie de kaart op blz. 183)

Het West-Vlaams heeft inderdaad een deel van het Middelnederlandse klinkersysteem bewaard. Het meest kenmerkend is de uitspraak *ie* en *iu* in plaats van *ei* en *ui* in woorden als *kijken* en *huis*. Toch staat het West-Vlaams daarmee niet alleen. In het westen van het Nederlandse taalgebied hoort men die uitspraak eveneens in het Zeeuws en het Fries en in het oosten in het Gronings, Drents, Twents en Achterhoeks en in grote delen van het Limburgs.

Anderzijds worden de korte *e*, *i* en *u* (als in Ndl. *bed*, *bidden*, *schudden*) in het West-Vlaams veel opener uitgesproken (ongeveer *badde*, *bedn*, *sjchudn*) dan in het Nederlands en zeker dan in de Brabantse dialecten, die daarvan wel de oudste uitspraak hebben bewaard (*bidde*, *biede*, *schuude*). Een Brabantse pater kwam in West-Vlaanderen eens preken over de hemel en zei in zijn tong-

val: "*De ingelen vervuuden den eemel met hun schieter*". Zijn gehoor begon te lachen. Hij beseftte niet dat zij begrepen hadden: "*De engelen vervuuden de hemel met hun schijter*" in plaats van "*De engelen vervullen de hemel met hun schitter*"!

Twee andere typisch West-Vlaamse uitspraak-eigenaardigheden zijn ontleend aan het naburige Frans. Ten eerste de overgang van *ou* naar *oe* voor *t*, *d* en *s*: "*'t Is koet in men oede koesen*" (= '*t Is koud in mijn oude kousen*'); ten tweede de opening van *uu* naar *eu* voor een *r*, bv. *meur*, *zeur*, *deuren* voor resp. *muur*, *zuur*, *duren*.

Het West-Vlaams kent een typische klinkerverkorting en verkleuring van lange klinkers voor bepaalde medeklinkercombinaties, bv. in de vervoeging van werkwoorden, bij samenstellingen en afleidingen en ook bij eenlettergrepige woorden. Hoe meer men naar het westen gaat, hoe frequenter die klinkerverkorting te horen is: bv. *kopen* - *hij kopt*, *dopen* - *dopkleed*, *brood* - *brommes*, *breed* - *bridder*, (*h*)*ooge* - (*h*)*ochte*, *meur* - *murtje*. Die twee genoemde kenmerken samen liggen aan de basis van de zgn. sibilantethzin: "*'t Is e ruit' uut 't uis, o 't rint, rint 't trin*" (*'t Is (= er is) een ruit(e) uit het huis, als het regent, regent het erin*).

De West-Vlamingen spreken de *h* niet uit, evenmin als de meeste Vlamingen, maar het meest opvallende is dat zij de *g* als een *h* uitspreken en als ze proberen een *h* uit te spreken een heel vreemde keelklank produceren die op een *ch* of *g* lijkt. Maar dank zij de *geilige heest* kunnen zij altijd rekenen op de *guld van hod*. Ook dat kenmerk beperkt zich weer niet tot het West-Vlaams; het is ook westelijk Oost-Vlaams en Zeeuws.

De West-Vlaming is ook vaak te herkennen aan de overgang van *o* naar *u* en van *oo* naar *eu* (de zgn. spontane palatalisatie) in een

aantal woorden: *op* > *up* (soms ook *ip*), *ochtend* > *nuchtend*, *boter* > *beuter*, *wonen* > *wewenen*. Deze ontwikkeling komt ook (maar in mindere mate) in de Zeeuwse en Hollandse dialecten voor. Ze ontbreekt soms in het westen en vaak in Frans-Vlaanderen. In een aantal woorden is er ten slotte ook een overgang geweest (de zgn. ontronding, met of zonder umlautsfactor) van korte *u* naar korte *i* (*rug* > *rik*) en van *eu* naar *ee* (*beugel* > *begel*, *heupe* > *heepe*). Dat verschijnsel komt vooral voor in het westen en langs de kust.

Het West-Vlaams mag voor een buitenstaander als een vrij homogeen dialect klinken, toch heeft dialectologisch onderzoek aangevoerd dat we in de West-Vlaamse dialecten een fundamentele tweedeling kunnen onderkennen, nl. een noordwestelijke groep tegenover een zuidoostelijke. Er loopt een zeer belangrijke grenzenbundel van vooral vormverschijnselen van zuidwest naar noordoost dwars door West-Vlaanderen. In het zuiden ligt het vertrekpunt ten oosten van Ieper in de buurt van Wervik en Zandvoorde. De meest noordwestelijke lijn van die bundel loopt over Handzame, buigt af naar Loppem, blijft ten zuiden van Brugge en Damme en loopt tot Lapscheure. De meest zuidoostelijke lijn van die grenzenbundel vertrekt eveneens vanuit Wervik, gaat noordoostwaarts over Roeselare naar Sint-Joris-ten-Distel en loopt in Oost-Vlaanderen door tot de omgeving van Eeklo.

Deze grenzenbundel bepaalt dat het zuidoostelijke West-Vlaams in zeer veel opzichten van het meer conservatieve West-Vlaams van het westen en de kuststreek verschilt en eigenlijk al dichter bij de centrale dialecten van Oost-Vlaanderen en Brabant aansluit. Dat houdt bv. in dat dialectsprekers van het Ieperse meer verwantschap ervaren met het dialect van Brugge en omgeving dan met dat van Tielt of Kortrijk.

De belangrijkste verschijnselen die zich daarbij aftekenen zijn:

- de uitgang *-en* bij de vervoeging van de werkwoorden in de eerste persoon in het

noordwesten: *ik bakken*, *ik zijn* tegenover *ik bakke*, *ik benne*;

- de verkleinwoorduitgang *-tje*, *-etje* en *-ige* in het westen tegenover *-ke* en *-eke* in het zuidoosten: *dochtertje*, *mannetje* / *mannig* tegenover *dochterke*, *manneke*;
- de uitspraak van het persoonlijk en bezittelijk voornaamwoord *ons*: *oes* in het zuidoosten tegenover *uus* in het centrum en *nuus* in het westen;

Een aantal andere klank- en woordgrenzen lopen met de boven vermelde grenzenbundel nagenoeg parallel, bv. de klankscheiding tussen *ga(r)s* en *ge(r)s*, de uitspraak *booml* / *booëm* in 'boom', de woordscheiding tussen *kachtel* en *veulen* of *elder* en *eur* en nog een aantal, die men kan nagaan op de vele woordkaarten in het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten. Het noordwestelijke West-Vlaams vertoont daarmee een aantal kenmerken dat het gemeen heeft met andere Nederlandse kustdialecten als het Zeeuws en het Hollands en ook het Fries, en waarmee het ook dikwijls aan het Engels doet denken.

Grenzen van het West-Vlaams

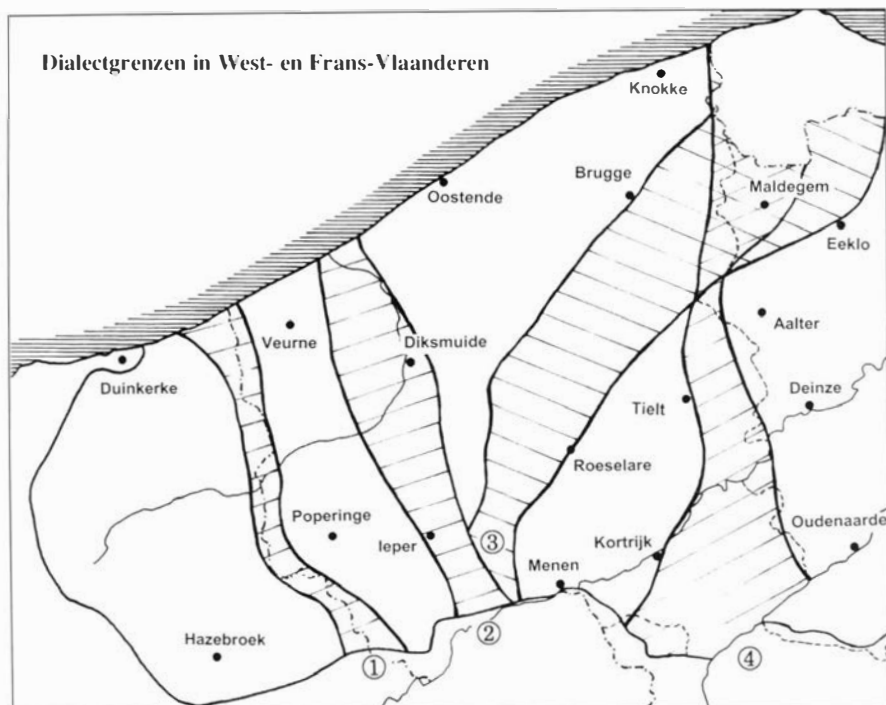
Het West-Vlaams wordt in het zuiden en westen begrensd door de Romaans-Germaanse taalgrens. In het westen omsluit die Frans-Vlaanderen; in het zuiden valt ze nu samen met de zuidgrens van de provincie. In het noorden wordt het West-Vlaams begrensd door de Noordzee. In het oosten is de provinciegrens slechts ten dele ook de afbakening van het West-Vlaams tegenover het Oost-Vlaams. Eigenlijk is er slechts op een korte afstand tussen Sint-Joris-ten-Distel en Knesselare een smalle zone waar provinciegrens en dialectgrens nagenoeg samenvallen. Ten noorden en ten zuiden daarvan hebben we twee overgangszones. In het noorden doet de Oost-Vlaamse gemeente Maldegem in veel opzichten nog mee met het West-Vlaams. In het zuiden is er een brede overgangzone tussen Kortrijk (ten zuiden van de

Leie) en Oudenaarde, die naar boven toe gaande – in de buurt van Waregem, Aarsele en Ruiselede vrij smal wordt. De taal van die laatstgenoemde West-Vlaamse gemeenten is

echter meer Oost- dan West-Vlaams.

dr. Hugo Ryckeboer

Vakgroep Nederlandse Taalkunde RUG

Legenda

1. Jongere dialectgrenzenbundel tussen Frans- en West-Vlaams langs de rijksgrens met o.a.:
sjaap <-> *sjchaap* (schaap)
mensj <-> *mens* (mens)
sniden <-> *sniën* (snijden)
klapede, klaptede, klapste <-> *klapte* (OVT van klappen)
viën <-> *viengen* (vinden)
julder <-> *gijder* (jullie)
bezien <-> *proberen*
bron <-> *brandde*
dangeureus <-> *gevaarlijk*
2. Grenzenbundel die de Westhoek en Frans-Vlaanderen afscheidt van het overige West-Vlaams met o.a.:
emakt <-> *gemaakt* (gemaakt)
e veugel <-> *e* of *(n)en veugel* (teen vogel)
op <-> *up* (op)

gooïte <-> *goote* (goot)
muus <-> *mus* (ons)
e wit <-> *ie wit, je wit* (hij weet)

3. Grenzenbundel tussen noordwestelijk en zuid-oostelijk West-Vlaams met o.a.:
ik bakken <-> *ik bakke* (ik bak)
ik zien <-> *ik benne* (ik ben)
meisje, stilletjes, stillekes of stillejes <-> *meiske, stillekes*
wieder, gieder, zieder <-> *wulder, gulder, zulder* (wij, jullie, zij)
boom <-> *booëm* (boom)
kachtel <-> *veulen*
elder <-> *eur* (tier)
4. Grenzenbundel tussen het West-Vlaams en het Oost-Vlaams

WEST-VLAAMS

(14 gemeenten, 15 transcripties)

Brugge 1

Zou je-gij niet willen goudborduurder leren?

Verteller: *Télesphore* (°1911)

Opgenomen: 13 november 1963

Ah, we en hebben wijder (1) maar tot aan veertien jaar naar 't schole geweest, wè, en dat was toen niet lijk nu, *gaww*, tot zestiene, achttien jaar naar 't schole, 't was toen tot veertiene, en van aan, aan je veertien jaar: 't was toen: "Ga maar gaan werken, wè", Awè, we wisten van niet meer, en me gingen, *hé*. 't En waren toen in dien tijd niet zoveel mensen die naar den École Moyen (2) gingen, dat was toen nog al zoveel te maande te betalen, je moest toen je cahiers (3) betalen, je schrijven (4), al je boeken, bij dat ze 't nu, *ewo* al voor nieten krijgen. Dat was, dat is nu tenminste gemakkelijk, alle mensen kunnen nu naar 't schole gaan, zo, *gaww*, toch ten minste tot aan zestien jaar, en als ze dan niet meer willen leren, *awel*, ze kunnen naar de vak-schole gaan of werken. Maar van ons was 't, van 't schole: gaan gaan werken, en, 't moest er toen nog juist omme doen, 'k hadden ik lijk nooit gepeinsd van dat vak te leren, wè, want 'k en wisten niet wat dat 't was, 'k Meenden ik altijd van meubelmaker of mecaniciens te worden, maar dat was toen ook juste dat moment, jongens, soms, dat dat slabaktege (5) voor de meubelmakers en de mecaniciens. En ik kwamen ne keer naar huis, zegt m'n moeder tegen me:

"Jongentje", zegt ze, "'Zou je-gij niet willen goudborduurder (6) leren?"

'k Zegge: "Goudborduurder, wat is dat?"

"Ah, 'k weet het zelve niet", zegt ze, "Maar, Anna van hier over haar vader heeft dat ook gedaan en hij was baas", en ~~ze~~ zegt: "Ze hebben zijder altijd goed voorts gedaan."

En 'k zegge: "Dat is voor mij gelijk wat dat 'kik doe, als ik maar mijn brood verdien".

's Achternoens, *ah*, ik en mijn moeder naar dien baas, gaan klinken (7). 't Was madam die opendeed.

"Voor wat is 't, madam?", zei ze. En zegt mijn moeder: "Awè, 't is voor te vragen of je lijk geen jongentje nodig hebt?"

"'k En geloof het niet, wè, madam", zegt ze, "'t Staan d'r al drie die opgeschreven zijn voor te komen, maar, zè, 'k gaan 't toch ne keer gaan vragen aan den baas."

Een minuutje of twee nadien, den baas kwam, "Voor wat is dat, madamtje?", zei-t-ie tegen mijn moeder.

"Awè", zeg mijn mama, "'t Was voor te keer te komen vragen of je dikwijls geen jongentje nodig had".

"Awè, ventje", zegt-ie, "Je mag komen".

"Maar," ik zeggen, "Meneer, 'k zou keer willen wat vragen. Zou 'k nog niet een weke of twee van op vakantie maggen (8)... maar 'k zouden allijk nog een keer willen, *azo*, bij familie voor nen dag of veertiene gaan, op vakantie".

"Ja-je, ventje," zegt-ie, "En komt gij dan de weke van halfoogst (9)".

'k Zegge: "Ja."

En also, ik zijn ik op dat werk gegaan en 'k werke d'r nog. Weet je hoe lang dat dat nu is dat 'kik hier al zitte? 't Is achtendertig jaar, [...]

(1) wijder, gijder, zijder = wij, gij/jullie, zij

(2) École Moyen = middelbare school

(3) cahiers = schrijfboeken

(4) schrijven = schrijfkosten (?)

(5) slabaktege = verslapt

(6) goudborduurder = maker van borduurwerk in gouddraad

(7) klinken = aanbellen

(8) maggen = mogen

(9) halfoogst = half augustus, feest van O.L.V. Hemelvaart.

Brugge 2

Als ik trouwde, had 'kik een appelsienen beddenbak

Vertelster: Magda (°1917)

Opgenomen: 13 november 1963

Mag ekik ne keer wat vragen, je mag daarvoor niet kwaad zijn...

Ja maar, 'k zijn ik niet kwaad.

... een schoon menage (1)?

'k Gaan ik ne keer zeggen wat dat 'k hadde.

... gaan ekik ton (2) ne keer 't mijne vertellen.

'k Had ne stoel van Kraaikie Kankies uit de Wullestraat van dertig frank, en 'k had een houten tafel van zes frank, en 'k kregen zes oude stoelen van m'n peter, en m'n bedde mocht ik meedoen uit m'n huis, het was geen wulle, wè, Esperance (3), het was kaf.

Ah, je zag gij geen wolfe, je zag gij dat alhier ...

En 'k kregen twee lakentjes, ook van m'n peter, twee nieuwe lakentjes, en, zeg, 'k hebben nog een paar, en zijn wijf zei: "k Hebben nog een paar gordijntjes liggen, je mag ze meedoen voor aan je venstertjie": *awel*, en een potje alhier en een potje aldaar, zes tastjes (4) voor een bruidstuk dat 'k kregen, zes taljoortjes (5) dat 'k kregen voor een bruidstuk, *awè*, en 'k heb ik azo verzameld, en altijd maar voorts verzameld, *awè*, je kreeg ton al jongens (6), je kost (7) ton al niet meer bijkeumpen (8).

Juste, Lisa

'k Koste niet meer bijkeumpen, *hé*.

Maar, 'k gaan ik ne keer wat zeggen, dat ik in je reden klappen (9), je was gij nog een beetje beter gesteld of ik van je menage, wè, als ik trouwde, had 'kik een appelsienen bedden-

bak, afgekocht aan Lisaatje Klokkenluiders zijn schoondochter van uit het Gat van de Lane (10) en hadden we vele moeten werken (11) ... we zaten op de paleie (12) ... en 'k had ik toen nog een zulke tafel met drie poten en de vierden was met nen ijzerdraad aangebonden.

Allez, 't geluk van God, ik had nog een goede tafel!

Maar 'k had ik geen cadeaus, van niemand niet.

Ik had nog een goede tafel.

'k Kreeg ik een taljoore van m'n moeder mee, twee kommen, twee ferchetten (13) en twee lepels; ze zegt: "Je gaat gijder wel kannen (14) eten!" en een casserolletje (15), wat leren ... 'k moeste daarmee voortdoen ... en nog een beetje 't een en 't ander, ton nog kinders gehad, je moet dan sparen, plechtige kadeumpen (16), plechtige communicanten, vrouwen,...

't Is juste.

En azo zit moeder altijd vanachter buiten (17), en je moet gij voortdoen met joun brol (18).

- (1) menage = huishouden
- (2) ton = dan
- (3) waarschijnlijk een vervorming van Emerance
- (4) tastjes = (koffie)kopjes
- (5) taljoortjes = etensborden
- (6) jongens = kinderen
- (7) kost = kon
- (8) bijkeumpen = bijkopen
- (9) dat ik in je reden klappen = dat ik je in de rede val
- (10) het Gat van de Lane = een armenbuurt bij een klein tunneltje onder de spoorweg die liep waar nu de Hoefijzerlaan is.
- (11) eufemistisch voor : als we duchtig het liefdesspel hadden gespeeld
- (12) paleie = grond
- (13) ferchetten = etensvorken
- (14) kannen = kunnen
- (15) casserolletje = kookpot
- (16) kadeumpen = dopen, doopheesten
- (17) En azo zit moeder altijd vanachter buiten = en zo is moeder altijd de dupe
- (18) joun brol = je spullen

leper

Ik heb toch veel gewrocht, wè, vele, wè.

Verteller: onbekend

Opgenomen: 18 november 1967

Maar in het begin dat we daar wrochten (1), me (2) moesten gaan met den trein, en me waren ton, me moesten ton lopen van aan de statie van Meende (3) tot Halewijn (4) tot aan de tram, en me waren van de tram, me hangden dikwijls daaraan en me waren 't hart afgelopen voor een plekke te hebben en je moest dikwijls nog blijven staan dat er geen plekke meer was, je had er veel die gingen met den trein, hé, euh, van Halewijn naar Toerkonje (5), maar winder (6) waren beter, met den, met den tram, omdat den tram juist stopte waardat onze fabrieke was.

Fabriek

Ja... ik heb ik daar vijf jaar gewrocht, en ik heb van daar naar hier gekomen, ah ja, maar ja, op 't laatste, meneer, me moesten, euh, 't was een autobus die ons kwam halen aan de statie van Meende tot aan de fabriek, maar in het begin niet, wè, in het begin, we hebben het lastig gehad, wè, stijf lastig (7), stijf lastig, Me waren moe voordat me begosten (8) te werken...

En hoeveel uren moest ge dan werken?

Awè, acht uren, acht uren, maar ja, je was meer op route (9) of dat je wrocted' enee, en 't was dan nog de zaterdagnuchtend (10) dat we moesten gaan. Lijk nu, ze moeten de zaterdag niet meer gaan, maar toen 't was de zaterdagnuchtend nog dat je moest gaan, ja, maar me hebben... ik toch, ik heb ik toch veel gewrocht in mijn leven, wè, vele, wè...

(5) Toerkonje = Tourcoing

(6) winder = wij

(7) stijf lastig = erg lastig

(8) begosten = begonnen

(9) op route = onderweg

(10) zaterdagnuchtend = zaterdagnacht

Koksijde

Zulke schollen, je had er 12 voor 60 centiemmen

Verteller: Isidoor (°1901)

Opgenomen: 12 april 1965

En voor den oorlog, voor den oorlog van 14-18, newaar, je had toen... veel vis. Waardoor? Omdat de boten niet en konsten uitvaren als ze wilden? Zie je 't? Natuurlijk, nu zijn het al motorboten, enne, toen, was 't met, met de zil (1), hé. Woei het te vele, ze konsten niet uitgaan, woei het niet genoeg, ze konden ook niet uitgaan, en het moest gepast weer zijn, en dus... de vis had tijd van hem te kweken (2), enee, awel. Dat gebeurde dat 't al hoek... - want dat is een hoek, eh, dien haak, dat is een hoek dat we wijder (3) zeggen, hé, enee, enne, alle hoekvis of alle overander (4) hoekvis, zie je 't. Ewel, natuurlijk, 's avonds we gingen toen naar huis met een korf vis op onze rik (5), newaar, al door de duinen (en we woonden toen nog in de Pylyserlaan, hé), enee, aldoor de duinen. En toen werd die vis, awel, zulke schullen (6), je had er 12 voor 60 centiemmen... Ah ja, dat was toen, maar lijk nu, je kunt gij geen... 't en is geen avance meer te en ... 't loont de moeite niet. Waarom? Omdat er nu al motorboten zijn, en ze komen hier onder 't laag water, hé, en ze vissen, en al 't veurst (7), anderszins de vis komt vissen... aan 't laag water, hé, dus al de veurst is in stukken getrokken, enee, van de netten. Dus dat maakt dat er niet vele meer is, hé. En je had gij voor den oorlog, voor den anderen oorlog 14-18, ewel, gernaars (8), lijk mijn, lijk mijn kleine vinger. Maar nu zie je dat allemaal niet meer, dat is al weg en door. En als je nog een visje vangt, ewel, och here, het is maar zo'n dingetje, en eer dat de kop af

(1) wrochten = werkten

(2) me = we

(3) Meende = Menen

(4) Halewijn = Hallum

Garnaal sorteren in Oostduinkerke (± 1930)

(KBOV-Fototheek: Verzameling Trefois, Vakgroep Vergelijkende Cultuurwetenschappen RUG)

is en de staart af is, en de vlerken ⁽⁹⁾. *Ewel*, je ziet het niet meer, 't is de moeite niet van te braden, van de boter ervoor te gebruiken, of smout ⁽¹⁰⁾. Toen in dien tijd, de boter, ja, was te duur, ja... dat was toen 2 frank en een half - 3 frank voor een kilo boter, en natuurlijk we kweekten wijder een zwijntje, en we braadden de vis met smout, zie je 't, en smout is beter of boter, voor mij. Zie je 't, ja en natuurlijk, we waren het gewend, *enee!*

- (1) zil = zeil
- (2) hem te kweken = zich voort te planten
- (3) wijder = wij
- (4) alle overander = om de andere
- (5) rik = rug
- (6) schullen = scharren
- (7) veurst = visbroed
- (8) gernaars = garnalen
- (9) vlerken = vinnen
- (10) smout = reuzel

Kortrijk

Ne goeie schoen is in principe onbetaalbaar

Verteller: Jozef (°1929)

Opgenomen: 25 maart 1967

Als je ne goeie schoen wilt, als je de prijs geeft voor een paar schoenen, als je daar nu, laat ons zeggen in den tijd dat we nu zijn, naar de acht- en de negenhonderd frank gaat, ga je een paar goeie schoen hebben, maar geef je-gij maar een paar honderd frank, ge hebt een paar camelotschoenen ⁽¹⁾ die geen reparaties waard en zijn, tandis que ⁽²⁾, bijvoorbeeld ne schone schoen is altijd het repareren waard, en als je achthonderd of negenhonderd frank betaald hebt, ga je er niet tegen

opzien van bijvoorbeeld een reparatie honderdvijftig frank te betalen, tandis que, als uwe schoen maar tweehonderd frank gekost en heeft, *awel*, ge gaat er geen reparaties aan doen van honderdvijftig frank.

Ah, nee g', *hé* ... want 't meestendeel ...
... en 't is vandaar, van daar dat die schommeling nu komt in dat werk en in de reparaties zelve en dat er ton (1) perioden zijn dat er niet te heel veel werk is in de schoenmake-rij...

Bah, 't meestendeel van de schoen dat ze nu verkopen, gauw, ge hebt ne schoen van een 200 frank... Als je dat opziet ...

Dat is camelot, *hé*.

Als je dat opziet...

Ah, 't zit niet in.

Ah, 't is karton.

Ah, 't zit niet in, ze gaan veel te vele naar plastic, en ze gaan veel te vele naar alle soorten van materies die .. die.. niet kunnen, die niet en kunnen gerepareerd worden, die zelfs niet en plakken ...

En ze stoken (4) een binnenzoolke in ding daarin...

't En zitten geen binnenzolen niet meer in, *hé*, dat zijn allemaal, van die, hoe zeggen ze dat, van die, van die soorte kartons, *hé*. Dat is al gestampt, dat is gestampte karton. Ze steken zijder (3) dat van binnen en 't bovenste, ze hebben zelfs al geprobeerd van 't bovenste volledig in plastic te maken ook, en 't en gaat niet, 't en gaat niet, god zij gedankt, of anders, we hebben heel gedaan (4)...

Jamaar, dat ze moesten beginnen met die plasticene schoenen, mensen, *ewel*, alleman zou zweetvoeten krijgen.

Awel, 't is dat.... 't is juiste daar dat er zo'n grote punten in zitten. In de kinderschoenen is juist hetzelfde, als de mensen een paar kinderschoenen gaan gaan kopen: *Ah* ja, 't en moet niet te vele zijn, 't en is maar voor de jongen en 't is voor alle dagen, 't is juist contrarie, ze zouden moeten ... ze zouden moeten tien keer beter zijn of een paar andere, de normale. En ze kopen de goedkope bucht.

Jamaar, ge weet hoe dat ...

Tussen hier en enigste jaren, laat ons zeggen, misschien tiene, vichtien (7) of twintig jaar, maar al die kinders gaan, gaan, gaan al reumatiezen hebben.

Komt er daar reumaties van ...?

Eh, dat is zeker dat. Als het zweet in de schoenen hem niet en kan opsorpen (8), soit (9) in een leren binnenzool of soit in, in de schoen zelve, sta je dus in principe met je voeten in 't water.

Ah, ja g', *hé*. En ge krijgt zeer in jen buik, *hé*.

Eh, voilà, en natte voeten, natte voeten brengt alle soorten van, van ziekten mee achteraf, *hé*. En 't is dat dat de mensen niet genoeg en willen inzien: een goe...een goeje schoen is in principe onbetaalbaar.

- (1) camelotschoenen = schoenen van slechte kwaliteit
- (2) tandis que = terwijl
- (3) ton = dan
- (4) stoken = staken
- (5) zijder = zij
- (6) we hebben heel gedaan = het is helemaal afgelopen met ons beroep
- (7) vichtien = vijftien
- (8) hem niet en kan opsorpen = zich niet kan opsorpen
- (9) soit ... soit = hetzij ... hetzij

Nieuwpoort

Zou je niet een keer willen dansen?

Vertelster: Malvina (°1881)

Opgenomen: 29 augustus 1967

't Was een keer carnaval, en ik en Mag... – en 't is van de ouden tijd dat me (1) klappen, hé...

Ja ja, 't is juist, 't is goed.

En ik en Magda Catrysse me hadden geen geld. Magda komt: "Ga je mascheren (?), Martha?" Ik zeggen: "Bah, ja, waarvan niet?". "En wiene (?) ga je aandoen?". Ik zeggen: "k Weten niet, k En heb niet (4)". "Beh, als je niet en hebt, je kunt dan niet mascheren". Ik zeggen: "Me gaan naar Wieze Saks... en me gaan elk een witte schorte gaan vragen en ze gaan peinzen, ze gaan peinzen dat we rijke zijn, maar ik zeggen: "Ik heb ik een paar schoenen aan uit de slunsenwinkel (?), wè, maar ik heb ik een botteltje (?) van dat poeder daar gehaald, k gaan dat ...", Beh ja, 't was ton (?) maar een kluite (?) voor voor ... zo'n rond potje met van dat verguld daar, lijk of zilver daar.

Ja, ja, van dat verguld.

Awel dat, ja, en daar een brokke papier in gefrommeld en een roos daarop, en elk een kappe op onze kop dat we kregen van Wieze Saks, van een fluwijnne (?) en een paar zwarte handschoenen en voorts, en me gingen naar de Vroetjes, die in de Marktstrate woonden, achter een botteltje reukwater, en me hadden elk vijfenzeventig centiemen in onze beurze, en dat botteltje koste een half franksje en me moesten vijftewintig centiem geven daar; me hadden nog elk een half franksje en me smeten dat op ons en me roken een beetje goed. Maar als me zo een half uur of drie kwart mascheren, me kommen tot Vlassenaars boven. 't Zitten daar twee van,

van de loodsbhoot, hoe noem je datte, *eh*, ja van ... van die in zee gaat.

Awel, ja.

Van 't loodswezen.

Van 't loodswezen, ja *gauw*.

En me zeiden, ik zeggen tegen Magda: "Me gaan hier een beetje zitten, wè". 'k Zeggen: " 't Zitten daar twee jonkheden (10). Ze gaan voorzeker (11) wel een keer dansen naar ons". Ze gaan peinzen dat we heel de wereld zijn. Ja, me zaten daar een beetje en me dansen een beetje of twee en me zaten daar een beetje, en, *eah*, 't was een valse (12). "Maskertjes, we zouden me een keer, zou je niet een keer willen dansen met...?" "Bah, ja-me, waarvan niet, meneer, dans maar op" en we donsen (13) zodanig vele dat we meegingen met hunder (14). Ze vroegen als (15) we gingen meegaan en me zeiden van ja. We hadden nog ons geld in ons beurs, me waren blijde en we aten heel den avond en we dronken heel den avond en, en moesten onze mascher ... (afdoen om te eten), maar ik wilde ik niet, k staken 't ik maar al van onder, k staken 't ik maar al...". En durf je-gijder hunder aangezicht niet togen (16)?" "Nee-me, me maggen wijder (17) niet mascheren (18) van onze moeder en me mogen wijder niet bekend zijn. "Wé, je moet kunnen liegen, hé, wil je door de wereld geraken of anders geraakt ge er niet. Ja, me hadden gegeten, me hadden gedronken, dat geraakte één, dat geraakte twee, neen, dat geraakte twaalf, dat geraakte één, maar vaneigens... ze werden zijder dronke, hé. Ik zeggen tegen Magda, ik zeggen: "Me gaan daar naar de ... naar de Zwijnestaart hier", was toen nog in, *eah*, in een tente (19), hé...

Ja.

Ik zeggen: "Me gaan dan... je moet ton zien dat je rap zijt, wè, me gaan dan vluchten". "Ja, me gaan nog elk een rammeling hebben".

'k Zeggen: "Dat ze ne keer aan ons komen, dat ze ne keer aan ons komen, ze moeten zijder maar niet meegaan hebben en ons meegevraagd hebben, en me hebben en me hebben ons half franksje in onze beurze, me gaan morgen nog een keer mascheren met ons half franksje, me gaan misschien nog een keer twee kunnen opdoen. Ja. We vancigen, en, *eh*, me gaan dan een keer aldaar. 'k Zeggen: "Ja, ja-m, me gaan overal gaan met hulder, me gaan overal meegaan tot vannacht ten enen". Ja, 'k zeggen tegen Magda: "Me gaan zere (21) naar de tente, *wè*, en als ze daar de dans, durven dansen - 'k zeggen - we zijn voorts". "Ja, we zijn daar in de Zwijnestaart, en me dansen daar een beetje, en en me gaan een keer daar, ja, ja-m, me gaan een keer, en me dansen nog een keer. Ik zeggen tegen Magda: "Twee ... beurtjes maar, *wè*, en de reste moeten ze alleen dansen". Twee beurtjes gedonsen en, *eh*, en - en ja, maar ik zeggen: "Je mag hier niet alsaan (21) komen, *wè*". Ik zeggen: " 't is al heel den avond, al mascheren, *hé*, al heel den avond". Ik zeggen: "We zijn wijder moe, je moet gijder maar een keer met mekaar dansen, *hé*, we moeten wijder eerst een beetje rusten". 'k Peizen in m'n eigen: "Je gaat hier algauw van toeren zijn (22), *zè*, ja". Ze donsen een beetje en me bleven zitten, we kosten van 't eerste beurtje niet weglopen, *hé*, 't tweede beurtje, ze dansen nog een keer met mekaar, 'k zeggen tegen Magda: "Als d'r nu maschers binnenkomen, je moet zien dat me buiten zijn, *wè*, lijk een duivel". Den orgel gaat, en ze gaan aan het dansen. 't Komt een bende maschers binnen en ... naar buiten, maar me, ze werden 't entwaar (23) geware zeker, me waren wijder aan 't straatje van van de post op 't Hoog-, 't Hoogstraatje, *hé*, half 't Hoogstraatje daar...

Ja, ja.

"Waar zij je-gulder, 't gaat ^zstuiven, 't gaat stuiven, me gaan naar ons kot (24), en loop naar junder moeder", zoveel of dat me schreeuwen konden, lopen dat me moesten,

en wijder hadden zo een portaal, *hé*, (gelach) en en vader had dat geplakt met een beetje emballage (25) en een papiertje daarover, *hé*, en dat was zo een deure, je moeste je weren, een klinkedeure,... en 'k koste 'kik de klinke niet krijgen, en ik vielen ik en ik zaten met m'n hoofd door 't schut (26), met m'n hoofd door 't schut.

- (1) me = we
- (2) mascheren = een masker opzetten, zich verkleeden, zich vermommen.
- (3) wiene = wat
- (4) niet = niets
- (5) slunsenwinkel = lompenwinkel
- (6) botteltje = flesje
- (7) ton = dan, toen
- (8) kluite = geldstuk van 10 centiem
- (9) fluwijn = kussenloop
- (10) jonkheden = jonge mannen
- (11) voorzeker = waarschijnlijk
- (12) valse = wals
- (13) donsen = dansten
- (14) hunder = hen, hun
- (15) als = of
- (16) en durf je-gijder hunder aangezicht niet togen? = durf en jullie gezicht niet laten zien?
- (17) wijder / gijder / zijder = wijf / jullie / zij
- (18) me maggen wijder niet mascheren = we mogen ons niet vermommen
- (19) tente = danstent
- (20) zere = vlug
- (21) alsaan = voortdurend
- (22) Je gaat hier algauw van toeren zijn = je zal hier snel van slag zijn?
- (23) entwaar = ergens
- (24) naar ons kot = naar huis
- (25) emballage = inpakpapier
- (26) schut = tochtschot naast de voordeur

Oedelem

Zelfs ... mijn vader heb ik nog weten kneden met zijn voeten

Vertelster: Maria (°1899)

Opgenomen: 6 juli 1965

En voor te beginnen, natuurlijk, moet je de trog (1) van de zolder halen, twee schragen zetten.

●p schragen zetten.

Twee schragen zetten, ge moet ton (2) achter je meel gaan, tien, vijftien kilo, volgens dat 't is. Ge moet dat je giet dat in je trog, ge heet je water, een moor (1) water, dat ... warme water, ge moet eerst jounne (4) gist in water breken.

Ja ja.

En in den ouden tijd als we biergist hadden, gingen me naar den brouwer achter een kan gist. Zodus me (1) goten die gist in 't meel in een putje geschept, me hebben nog gebakken in den oorlog met desem, maar dat is iets anders.

Met desem?

Enne ge giet, ge maakt een kuil in joun meel en je giet daar je water in. Ge doet daar een snuifke zoukt (3) in en ge doet daar jounne gist, jounne gist roer je daar in, ja, ge kneedt weg.

Met de vuisten.

Met de vuisten. Zelfs ... m'n vader heb ik nog weten kneden met z'n voeten.

Ja.

In roggemeel, in een roggemeel binst (7) den eersten oorlog van veertien-achttien en, *eh*, ik *zelve* heb achter den oorlog ton gekneet met de hand, 't Was ton tarwebrood, zodus ge moest een goed half uur kneden, ge moest dat versteken, ge moest dat in blokskes snijden, ge moest dat verleggen, je moest were kneden, je moest dat weer verleggen en weer kneden, nu als dat gekneet was, ge liet dat een uur rusten, ge dektege (2) dat natuurlijk bij jounne baktezak (3).

En binst (10).

En binst ging je naar jounnen oven. Ge ontstak joun oven. Ge stak daar nen, *eh*, nen bussel houkt (11) in, nen bond houkt in, wat strooi d'r

onder, ge maaktege vuur, paktege je rakelporse (12), je trekt joun houkt open dat er een groot vuur is. Ja, ge moogt dan wel precies tien minuten wachten van naar joun oven (te) gaan kijken en als al houkt in brande is, ge steekt dat van kant (13), gewoonlijk een uur den oven heten. Zo als je nog een uur als een driekwart j'n oven aan het branden is, ge gaat weer naar je trog en begint je brood te maken, *hé*, ge steekt een deeltje af, een kilo 'n half, twee kilo, ge maakt d'r broodjes van, ge legt dat op een planke. Strooi wat meel op een grote plank, ge legt j'n plank, dat is je wippeplanke (14) op twee stoelen in de keuken, een boerenkeuken, natuurlijk. Je legt dat op twee stoelen en je pakt daar je broodjes en je legt dat op een plank. Als je oven heet genoeg is, zeg je: "Zeg manneke, helpt een beetje eens m'n plank dragen naar den oven". Ge leg je plank in den oven en ge pakt dan de ovenpaal (15). Ge legt je brood in de ovenpaal, ge schiet je brood in den oven, zodus... *Ah*, ja, maar dat was den ouden tijd, *wé*, vader... Ge steekt, ge pakt een op je paal, ge steekt je paal in den oven, je legt je brood daarin, ja, als ze d'r al in zijn, tien, vijftien, volgens dat 't past, volgens dat je menage (16) is. Zodus, ge doet de deure toe, in den ouden tijd waren 't planken die ze op den oven stampregen en ze smeerdegen dat rond, 't is lelijk dat ik het moeten zeggen, met koeienstront, met koeienstront plaktigen ze dat vol, maar van ons was het eigenlijk nog een ijzeren deur, die me niet moesten toeflakken, zodus, Ja, 'k ga naar de horloge gaan kijken hoe laat dat het is, ja, een uur, een uur een kwart als 't brood gaar zijn. Zodus ja, ge loopt rond, ge doet je werk in de keuken, ge gaat naar den oven gaan kijken, ge trekt je deur open, "Ja, ja, is 't goed?". Ge pakt weer je paal, ge pakt j'n paal, ge pakt j'n brood uit en ge zet het in een rek, nevens den oven en 't werk is volbracht...

(1) trog = baktrog

(2) ton = dan

(3) moor = waterketel

(4) jounne = je/jouw

- (5) me = we
 (6) zoekt = zout
 (7) binst = tijdens
 (8) dektege = dekte
 (9) bij (= met) jonne baktezak = soort jutezak die op het deeg werd gelegd
 (10) binst = ondertussen
 (11) houkt = hout
 (12) rakelperse = rakelijzer
 (13) van kant = opzij
 (14) wippeplanke = wipplank waarmee kinderen schommelen
 (15) ovenpaal = platte, houten schop met een lange steel waarmee het brood in de oven geschoten en er weer uitgehaald wordt.
 (16) menage = huishouden, huisgezin.

Oostende

Ik heb ik hier een vrouw aan boord in plaats van een man

*Verteller: Frédéric (geboortejaar onbekend)
 Opgenomen: 6 december 1967*

Awel, ik was aan boord van een schip van meneer De Crop... hier, van de motorvisserij, *hé*, je weet wel, aan boord van de Fransman "Musain", den Oostende 305, en ik komme op de bassin ⁽¹⁾ voor te varen, en 't is daar een van de matrozen die entwaar ⁽²⁾ niet goed ⁽³⁾ en is, en hij kan niet meegaan in zee. Ik zeg tegen de walkapitein ⁽⁴⁾, 'k zegge: "Ik kan ik azo naar IJsland niet gaan met ne man te kort. Je gaat moeten een matroos bezorgen voor mij". "*Awel*", zegt hij, "Haalt het schip naar buiten, buiten het sas, klaar voor te varen, ik ga met een matroos komen". En als dat een uur of negen is, hij komt hij daar af met enen en ik zeggen: "Potverdikke, die is raar gekleed". Ik en had dat nog nooit gezien, een visser zo gekleed, je weet wel. Enne, we komen winder ⁽⁵⁾ in zee en natuurlijk als we wijder ⁽⁶⁾ hier een uur buiten zijn, als we buiten alle banken ⁽⁷⁾ zijn, *niewaar*. Ik begin ik m'n zeegoed ⁽⁸⁾ af te doen, *hé*, *euht*, mijn kaaigoed ⁽⁹⁾ af te doen, *hé*, voor m'n zeegoed aan te trekken, en ik zat ik daar natuurlijk in m'n blote billen, *hé*. Ik had ik misschien een slipje aan, en dat vrouwmens

was naar de brug gekomen voor de wacht op te trekken, maar ik wist niet dat het een vrouwmens was. En zegt ze tegen me "Schipper", zegt ze, "Wat is de koers?". Ik zeggen: "Noorden ten westen", tegen haar, "en een beetje goed opletten". Maar, maar ik zeggen: "A propos", tegen haar, *allez*, tegen hem, ik peinsde nog altijd dat het een vent was, *hé*. Ik zeggen: "A propos, ge zijt gij nog niet gemonsterd ⁽¹⁰⁾". Ik ga ik je moeten monstere hier in de monsterrol, want dat is hier allegare ⁽¹¹⁾ zo rap moeten gaan, en ze gaat in haar broekzak achter haar paspoort ⁽¹²⁾, en ze geeft dien paspoort, maar ik zie ik die naam staan: "Liliane Soetmond", maar in plaats van "Liliane", dat was uitgeschrap, stond er "Leo" en met dat ⁽¹³⁾ ik die grap al gelezen had in de gazet van die "Soetmond", *niewaar*, 'k zeg ik: "Nodverdomme, ik geloof dat ik hier een wijf aan boord heb", in m'n eigen. Ik zeggen: "Ja maar", tegen hem, "Zij je-gij altemets ⁽¹⁴⁾ Liliane Soetmond niet?". "Hoe kom je-gij daaraan?", zegt ze tegen me. Ik zeggen: "Luister een keer, we gaan wij hier niet veel geen complementen maken ⁽¹⁵⁾. Achter God zijn 'kik hier toch de baas aan boord. Ik ga ik ne keer een medicaal onderzoek instellen". Ik wilde niet crapuleus zijn tegen dat meisje, natuurlijk, want anderszins, een visser wordt aanzien als een crapuleus mens, maar je hebt algelijk ⁽¹⁶⁾ nog serieuze mensen onder ook. En ik zeggen tegen haar: "Ik ga ik ne keer een medicaal onderzoek instellen". Maar als ik dat punt aanraakte voor een medicaal onderzoek, ze vluchtte buiten uit de brug en ze ging aan het schremen ⁽¹⁷⁾, *hé*, gelijk een klein kind, en ze sprak alsjeblijf, dat ik haar zou meepakken. Maar ik zeggen tegen haar, ik zegge: "Luister eens, Lilianetje, ik heb ik hier geen accommodatie voor jou aan boord, als ik moest een kamer-tje apart hebben voor jou, ik pak je direct mee naar zee", maar ik zeg: "Ik moet ik ook oppassen voor m'n reputatie, *he*". En daar ook ...ik waren ik bekend als een grappenmaker hier in Oostende, enne, de mensen zouden er een fabeltje van maken en ze zou-

den zeggen dat ik erom gedaan had⁽¹⁷⁾, en ik telefoneerde ik weer met de telefoon van 't schip, ja, 't was een draadloze telefoon *hé*, naar de rederij, en zei de reder: "Wat scheelt er?", en ik zeg: "'t Is hier...", ik dorste⁽¹⁸⁾ dat niet zeggen, *hé*, voor 't geloof van 't volk⁽¹⁹⁾". Ik zeggen: "Ik heb ik hier een matroos aan boord, hij heeft geen kleren mee, hij heeft geen eten mee, hij heeft niks mee" en doordat we nog maar een uur ver in zee waren, zei de reder: "Awel, komt gij dan maar weer" en 'k keerde ik weer, *hé*, maar heel de kaai stond vol met volk, en een gendarme of twee; 't moet toch zijn dat er entwien⁽²⁰⁾ van wist, *hé*.

Ah, ze wisten algelijk!

De walkapitein roept naar me : "Awel", zegt hij. "Schipper, wat scheelt er?". "Ik zegge: "Zou jij misschien willen dat ik scheid van m'n wijf", tegen hem, zo op z'n Oostends, *hé*. "Zou je willen dat ik scheid van m'n wijf?". "Waarvan⁽²¹⁾?", zegt hij. Ik zegge: "Ik heb ik hier een wijf aan boord in plaats van een vent", en heel de kaai ging aan het lachen, *ewaar*:

- (1) bassin = plaats in de haven waar de schepen liggen te wachten om uit te varen
- (2) entwaar = op een of andere manier
- (3) niet goed = onwel, ziek
- (4) walkapitien = persoon die toezicht houdt op het kadebedrijf van een rederij
- (5) wif(n)der, vijder = wijf
- (6) banken = zandbanken
- (7) zeegoed = kledij voor op zee
- (8) kaaigoed = kledij voor aan de wal
- (9) gemonsterd = als matroos aangeworven
- (10) allegare = allemaal
- (11) paspoort = identiteitskaart
- (12) met dat = omdat, doordat
- (13) altemets = misschien
- (14) complementen maken = moeilijkheden maken
- (15) algelijk = toch
- (16) schremen = huilen
- (17) erom gedaan had = het met opzet gedaan had
- (18) dorste = durfde
- (19) 't geloof van 't volk = bijgeloof (dat wil dat een vrouw aan boord ongeluk brengt)
- (20) entwien = iemand
- (21) waarvan = waarom

Oostkerke

Ge gaat toch nooit genen auto kopen, zeker?

Verteller: Charles (°1893)

Opgenomen: 29 december 1966

Ja, ja, ik waren zes jaar getrouwd en ik kochten een auto.

Dat was den eersten auto van Oostkerke dan?

Den tweeden.

Ah ja.

Papa zegt: "Word je-gij nu zot?", zegt-en (!): "Zij je-gij niet beschaamd?", zegt-en...

En ik zeggen: "Papa, hij is betaald, wè: acht-entwintigduizend frank".

Toen in dienen tijd?

Achtentwintig, dat is toch wel geweldig vele!

Ah wè ja, 't komt hier enen, nooit, nooit van geen auto geklapt, *hé*. Wie gaat er daar nu op peinzten, zes jaar getrouwd, godomme en een auto kopen...*hé*. En 't komt hier een agent van de Ford, *hé*, Fikken (?), Fikken, ik weten niet meer hoe dat zijn achtername was, Fikken zeiden wijder (?) altijd. En hij komt naar mijn, en ik waren ik bezig daar op het land, *hé*. En hij komt naar mijn. En hij zegt: "Baas", zegt hij. "Ga je geen auto kopen?" En ik zeggen ik: "Een auto kopen? Bah, neen, 'k en ga 'kik geen auto kopen, jongen, wat zou 'kik een auto kopen?" En zegt-en: "Zo een grote boer", zegt-en, "en geen auto kopen?" En 'k zeggen: "'t Heeft hier nog niemand geen auto." 'k Zeggen: "Je peinst gij toch niet dat 'kik gaan een auto kopen." 'k Zeggen: "Ik zijn nog maar getrouwd", Zegt-en: "Zo een boer", zegt-en, "Lijk of dat je-gij zijt", zegt-en, "Je moet toch een auto hebben". Ik zeg-

gen: "Neen, ik gaan geen auto kopen". Een beetje geklapt (1); zegt-en ... Me (2) zetten ons een beetje achter (3) de graskant, *hé*, te klappen: "Zeg, ga-je een keer mee, me gaan een keer een toertje doen. 'k Heb daar een schone mee, wè; 'k heb daar een schone Ford mee." 'k Gaan ik mee. *Hé*, daar zie! 'k Kom ik hier voorbij de deure; de vrouwe komt achter mij. Ze zegt: "Welk (4) ga je doen, *dè*?" 'k Zegge: "Niet (5), waarvan (6)?" "Je gaat toch nooit geen auto kopen zeker?" 'k Zeggen: "*Bah* nee, 'k gaan ik geen auto kopen". 'k Had ik daar geen goeste voor, *hé*. 'k had ik daar geen goeste voor." Zo, me gaan wijder (10), me komen wijder op straat en 'k kruipen ik in dien auto. En hij zegt tegen mij: "Rijd maar een keer." 'k Zeggen: "'k Kunnen ik niet rijden." "*Ewel*", zegt-en, "je moet 't toch leren!" 'k Rijden ik! Potverdomme, en als ik were kom, heb ik hem niet gekocht, dan!

Ha, ha, ha ...

'k Heb hem gekocht, wè! Achtentwintigduizend frank! Jamaar ja, en 'k kom ik were, 'k kom ik hier were en 'k zeggen tegen de vrouwe: "Geef een keer de sloters (11)." "Wat!" zegt ze, "De sloters, waarvan, *hé*, waarvan?" 'k Zeggen: "Ja." "Je hebt toch nooit dien auto gekocht?" 'k Zeggen: "'k Doen!" En zie je 't, 'k moest een accompte (12) geven, *hé*, een accompte d'rop.

Ja, en dat was wat te zeggen met dien auto. Zo 's anderdaags, 'k brocht toen ... Ja, die vent reed met dien auto en zegt-en: "Morgen ga 'k het jou komen leren." 'k Weten dat nog altijd, 's anderdaags was vrijdag; 's anderdaags kwam hij leren. Zo me doen wijder een toertje. En zegt-en: "Morgen achternoe (13) gaan ik werkomen." 'k Zeggen: "Ja." 'k Waren d'r de zaterdag nuchtend (14) bij (15) naar Brugge.

Seriesus?

Ja, hij zegt tegen me, tot Brugge op de markt, hij zegt: "'k Ga vandachternoe werkomen, wè". 'k Zeggen: "Ja, 't is goed, *hé*." En

hij zegt: "Bij wat zijt je nu gekomen?" 'k Zeggen: "Bij den auto!" "Met den auto?", zegt-en. "Wie heeft er gereden?". 'k Zeggen: "Ik". "Hoe?", zegt-en. "Je staat hier toch met den auto in Brugge niet?" 'k Zeggen: "Hij staat op de Burg." En 'k zijn blijven rijden... 'k zijn blijven ... van zesentwintig. In zesentwintig heb ik een auto gekocht!"

- (1) zegt-en = zegt hij
- (2) Fikken = Victor
- (3) wijder = wij
- (4) klappen = praten
- (5) me = we
- (6) achter = langs
- (7) welk = wat
- (8) niet = niets
- (9) waarvan = waarom
- (10) wijder = wij
- (11) sloters = sleutels
- (12) accompte = voorschot
- (13) achternoe = namiddag
- (14) nuchtend = ochtend
- (15) bij = met, mee

Roeselare

Ola, mensen, heb je niets liggen, dé, slunsen of benen ...

Verteller: Alfons (°1895)

Opgenomen: 3 oktober 1970

Sieper, dat was ne nonkel van Pegie, dat was ook van vroeger, en Sieper was ook ne leurder en ik ga ne keer dat dialect, een klein dialect geven daarover. Sieper ging gaan leuren en hij kwam in een huis en dat ging alzo:

"*Ola, mensen, heb je niets liggen, dé, slunsen (1) of benen, oud ijzer, koper of tin, 't is al gelijk wuk (2), achter dat (3) het maar oud en is, want nieuwe dingen kosten te veel geld en ook, Sieper en zou dat niet kunnen betalen. Oh, die heks, ik geloof dat ze nog in hare vlooi-bak (4) ligt, dat gaat azo met die rijke stinkers van mensen, ze staan ten twaalfen op, ze eten te vieren, 's avonds hunder (5) vie-reboterhammen en 's nuchtigens hunder*

avondeten. Is niet te verwonderen dat dat volk zo vet staat. Moesten ze zoveel werken gelijk ik om mijn wijf en drie knappertjes (*) van jongens (?) te kweken (*), ze zouden het wel laten staan, want...”,

... en nu volgt er een gezang en ik gaan ne keer 't eerste strofe zingen:

“Van 's morgens vroeg tot 's avonds late, al op mijn benen langs de strate, al achter brood voor wijf en kind, en oortjes (°) voor een goeie pint, of 't nen druppel ware, of waartoe wilt gij dat ik spare. 't is Sieper al hier, 't is Sieper aldaar, maar liefst van al in Roeselaar. 't is Sieper al hier 't is Sieper aldaar, maar liefst van al in Roeselaar.”

- (1) slunsen = vodden
- (2) wuk = welk; gelijk wuk = om het even wat
- (3) achter dat = als
- (4) vlooiak = bed
- (5) hunder = hun
- (6) knappertje = levenslustig kind
- (7) jongens = kinderen
- (8) kweken = opvoeden
- (9) oortje = oud muntstuk, hier: geld. centen

Ruiselede

Maar ik geloof er niet veel van

Verteller: Maurice (°1899)

Opgenomen: 9 december 1964

't Waren twee nonnen en die twee nonnen waren natuurlijk gaan slapen. 't was nacht. 't was in de jaren zestienhonderd negentig geloof ik, rond die streek, *allez*.

Ja, ja

...moet dat geweest zijn, enne, ze waren gaan slapen, en ne zekere nacht hoorden zij een gerucht. 't Was een soort van, *euh*, een soort revolutie, de Fransmans zaten hier, geloof ik,

't was toch een ding, enne, ze kwamen beneden, neen, ze hoorden op hulder (1) deur kloppen en ze zegden “Volg mij!”. Die nonnen zijn natuurlijk, *ah ja*, op het einde van het spel opgestaan, *hé*, - ik moet mij weren, *zeh* voor ook juist te klappen - op het einde van het spel opgestaan, enne, ze zijn tons (2), *ah ja*, meegegaan met die zogezegd, Lieve Vrouwe, *hé*, die daar aan de muur hangt, *zè*.

Ja, ja

De die. En dat is een houten beeld, en ze tons dan naar de kerk gegaan...

Dat is wat? Een houten beeld?

Een houten beeld, ja.

Een houten beeld, ja.

Een houten beeld.

Ja.

Geen "aiten", *zeh*, een "houten".

Ja ja, ha, ha.

En *euh*, ze zijn tons naar de kerk gegaan, en zij heeft zij zogezegd die ronde gedaan.

Jaja.

Heel die ronde gedaan, van die, *ah ja*, en 's anderendaags hebben zij weest kijken, die nonnen vertelden dat en 's anderendaags hebben zij weest kijken naar die kleren en ze waren vuil en ze zeggen zij daarbij dat ze alle keren dat zij gestopt had, drie druppelkes bloed lagen, maar ik geloof er niet veel van...

- (1) hulder = hun
- (2) tons = dan

Torhout

**'k Had van den eerste keer een vrouwtje,
ja, en een kindje en een zak petatten**

Alfons (°1886)

Opgenomen: 27 mei 1967

Ja, ik was ekik in mijn kleine jaren (1) een pensjagertje (2), dan liep ik altijd in de stukken (3) en 't is daar een meisje die bezig is met

zijn koeien te wachten en 't zag mijn geweer en "Kijk", zegt het. "'t Zijn daar twee patrijzen gelopen", zeg dat meisje tegen mij. En ik ga achter die patrijzen, ja, en ik schiete de patrijzen, weer een keer naar gekeken, en ...'k Zijn daarmee langzaam in kennis gerocht (4), en ik, was ik maar een arm jongentje, pensjagertje van een gemene stam (5), zie je 't, gemene ouders maar toch bloed in goed, goed hart, maar de vader dochte (6) niet ...kennisse gerocht (7).

Bakoven in Koksijde (± 1930)

(KBOV-Fototheek, Verzameling Trefois, Vakgroep Vergelijkende Cultuurwetenschappen RUG)

Dat meisje werd bedrogen. Ja, nu, 'k en kost ekik aan dat meisje niet geraken (1). 'k En mocht niet gaan, en ze gingen me dood slaan. Ze hadden dat recht, 't was 't oudste meisje van de bende, 't was 't oudste. Ze hadden gelijk. Maar 't is daar niet (2) aan te doen. 't Kan daar niemand tegen komen. De mensen hebben hunder zelve (3) niet geschapen, hé. Dat kindje geraakte (4), *eh ja*, een jaar, ja. 't Was lotens tijd (5), maar ik koste mij d'r intrekken (6), *hé*. Ik zegge: "Dat er van komt dat wilt, trekke ik mij d'rin, mijn werk ligt in Frankrijk, we gaan tegare (7) naar Frankrijk. Ik ga je niet laten zitten (8)". Dat voorstel was stijf goed (9). 't Stond daar een klein huisje van drie frank en een half te maande aan de warande (10), een ovenbuur (11). In de nacht, ik had gezegd hoe of wat (12)... 't was daar een zoldervenster. 't sliep boven bij haar zuster. En ze komt zij met haar kindje door die zoldervenster, ja, het midden van de nacht. Ze had bij dage een beetje patatten geraapt, een zakje patatten en de kortewagen (13) gepakt en achter de Gentweg, *hé*, ja daar twintig minuten ver met die kortewagen en met die patatten daarin naar mijn ovenbuur; daar binnen komen, me (14) hadden de sloter (15). 'k Had van den eerste keer een vrouwtje, ja, en een kindje, en ne zak patatten. Maar 't was niet (16) in dat ovenkot, dat was in een ovenbuur, die... waar dat d'r bakken in stonden voor kiekens te vetten en al zulke konsoorten (17), van nen boer, *hé*. Me komen wijder (18) daar binnen en me smijten heel die boel buiten, al die bakken en naar de schuur gegaan achter... achter een beetje stro, stro, ... Dat bondel stro gepakt, dat we daar konsten een bedje maken voor het kindje op te leggen en voor te eten. Helemaal geverhuisd. 's Nuchtends (19), ik moeste naar mijn werk, ik wrocht (20) in Halewijn, in de fabriek. Ik trekke 's nuchtends naar mijn werk. Zere (21) een stuite (22) afgesneden, 'n stuite gesneden en ik weg. Maar die zusters die daar bij sliep, werd wakker en ze riep naar haar moeder dat Octavie weg was. En ze had daar een briefje gelegd op het hoofdeinde van 't bedde dat ze

Frankrijk in was. Ze lezen dat briefje, vader en zoon trekken naar den eersten trein. Ik moest ik naar den eersten trein gaan van kwart van de vijven, naar den eerste trein. En zeggen ze: "Ze zallen weg zijn met den eersten trein. ... naar de statie met tweeën". En 'k kom ik daar, naar de fabriek met m'n pulle (23) en met m'n etenszak naar m'n werk en ze staan aan de deur. En ze verstonden er hulder niet aan (24), en ja, ik ga naar m'n werk! En ze hebben me laten passeren. Nu, ze was zij daarbinnen, ze hebben het maar den derden dag geweten dat ze in dat overbuur zat. Nu, nog naar de politie gelopen, maar de politie kon daar niets aan doen. Toen naar meneer den deken (25), *nè*, al zulke konsoorten. Nu, de vader wilde tekenen, maar de moeder niet. Zegt de moeder: "'k Zou ze liever zien naar 't kerkhof dragen of dat ze ermee trouwt (26)". Dat was het. Nu, meneer den deken, den ouden deken, is gegaan naar daar en hij heeft ze verdreigd dat al de straf op haar viel (27) dat 'kik mijn plicht volbracht hebben. En z'is gelopen en z'is gaan tekenen. Zie je 't?

Zo, me waren arm. 'k Had geen kleren. 'k hadden daar nen hoed van m'n pette (28), ne groten hoed. Ik doen dienen hoed aan en me trekken naar de kerke. Ons getweeën. Me zijn daar aan de kant gesteken (29). 't Kwam daar ne karoom (30), ne kerkloper, we zaten daar, en ze zeiden... 't licht insteken ... branden voor u. En meneer de paster kwam. Zo, me wisten wijder dat niet, ze moesten een ring hebben. En me hadden geen ring. Me zijn naar Gust Smees (31) gelopen en me hebben daar ne ring gekocht van vichtien (32) centiemmen. Die ring daarop gestoken, en me waren getrouwd...

- (1) in mijn kleine jaren = toen ik jong was
- (2) pensjagertje = stroper
- (3) stukken = akkers
- (4) in kennis gerocht / gegrocht; in kennis raken = een verkering beginnen
- (5) van een gemene stam = van gewone afkomst
- (6) dochte = deugde
- (7) kost ekik aan dat meisje niet geraken = ik kon dat meisje niet bereiken
- (8) niet = niets
- (9) hunder zelve = zichzelf

- (10) geraakte = werd
 (11) lotens tijd = tijd van de militaire loting
 (12) ik koste mij d'r intrekken = het had kunnen gebeuren dat ik erin geloot werd (m.a.w. soldaat moest worden)
 (13) tegare = samen
 (14) Ik ga je niet laten zitten = ik ga je niet in de steek laten. (de verteller was van plan om terwille van zijn vrouw eventueel te deserteren en naar Frankrijk te vluchten).
 (15) stijf goed = heel goed
 (16) warande = jachtterrein
 (17) ovenbuur = bakhuis, bakkot
 (18) hoe of wat = op welke manier
 (19) kortewagen = kruiwagen
 (20) me = we
 (21) sloter = sleutel
 (22) 't was niet = er was niets
 (23) konsoorten = soortgelijke zaken
 (24) me komen wijder = we komen
 (25) 's nuchtends = 's ochtends
 (26) wrocht = werkte
 (27) zere = rap, snel
 (28) stuite = boterham
 (29) pulle = drinkbus
 (30) verstonen er hulder niet aan = begrepen er niets van
 (31) deken = geestelijke belast met het toezicht op een aantal parochies
 (32) of dat ze ermee trouwt = dan dat ze ermee trouwt
 (33) hij heeft ze verdreigd dat al de straf op haar viel = hij heeft ze ermee bedreigd dat zij (de moeder) voor alles verantwoordelijk zou zijn (m.n. in religieuze zin).
 (34) pette = grootvader, peter
 (35) Me zijn daar aan de kant gesteken = we zijn daar opzij gezet
 (36) karoorn = misdienaar, helper in de kerk (?)
 (37) Smees (bijnaam?) = van de smid
 (38) vichtien = vijftien

Vissegem

De secretaris zit in 't zwin!

Verteller: Médard (°1881)

Opgenomen: 22 oktober 1969

't Stonden daar twee reken (1) planken op schragen. Aan den enen kant stonden de kopers en aan de binnenkant stonden de boerinnen.

Ja.

En 'k zien 't nog gebeuren: al met een keer (2) 't komt daar een jongentje gelopen van uit de Meulenstraat: "Velocipède, velocipède (3)!" ... Godverdomme! Die Blankenbergenaars allemaal, en direct naar de Kerkstraat... En de boerinnetjes stonden daar en ze gerochten (4) hulder (5) boter niet kwijt, om naar die velo te gaan gaan kijken van de kopers, da's echt waar, wè. Al hulder boter moeten weer naar huis dragen oftewel in den opstel (6), zeiden ze toen. En moeder zaliger was er een, was er ook een van, gerochte (7) haar boter niet kwijt, geen een koper meer, omdat die velocipède daar gereden hadden en ze reden toen alzo, me (8) gaan zeggen, een beetje zeerder (9) of dat je te voete gaat. Ja, met die pedalen aan dat voorwiel en heel dienen boel, en dat was van Blankenberge naar Uitkerke, rechte, rechttuit, rechte, hé, en je moet nu peinen heel die straat, dat was een haag, dat was een haag van Blankenbergenaars en geen een koper meer... De boerinnetjes stonden daar met hulder boter.

Heb je daar ook nog mee gereden met zo'n oude velocipède?

Nee'k, nee'k, nee'k, want 't is nog een tijdetje geweest eer dat die tweewielers opgekomen zijn. 't Zijn daar jaren tussen gepasseerd eer dat de velo's ton algemeen gekomen zijn. Den eerste velo die hier tot Vissegem geweest is, dat was hij de secretaris Retsin. En ik was ik toen een jongetje die naar de leringe (10) ging en heel dienen boel, en ze leerden Retsin per velo rijden, en 't waren daar alzo nen troep jonkheden, jonkheden (11), in Vissegem-dorp, Haeckes, Van Dalens en Vanhaeckens en... een helen hoop, en Fluppe Klets, en ze hielpen zijder (12) de secretaris daar op. Want we mogen niet vergeten: ze moesten toen drie, vier maanden leren eer dat ze kosten per velo rijden. En zijn wijvetje (13) was blind, Natalie. En de secretaris zat daarop: "Allez, duw maar, duw maar, ja, duw maar" en hij reed tot over de kop in 't zwin (14), een klein beetje voorbij zijn deur en

in de plekke van langs de zelfste kant er uit te komen, hij kroopt er langs den andere uit, en hij moeste d'r weer door, om thuis te geraken. En Natalie stond daar te kijken aan de deur – ze zag het niet – te kijken: "Wat is d'r gaande?" "Awel, de secretaris zit in 't zwin!"

- (1) reken = rijen
- (2) al met een keer = plots
- (3) vélocipède = ouderwetse fiets met groot voorwiel
- (4) gerochten = raakten
- (5) hulder = hun
- (6) opstel = depot bij een handelaar
- (7) gerochte = geraakte
- (8) me = we
- (9) zeerder = vlugger
- (10) leringe = catechismusles ter voorbereiding van de plechtige communic
- (11) jonkheden = jongeren
- (12) ze hielpen zijder = ze hielpen
- (13) wijvetje = echtgenote
- (14) zwin = brede poldersloot

Waregem

't Waren altijd druppelkes, druppelkes van een kluite

Verteller: Achilles (°1885)
Opgenomen: 11 november 1968

Mijn broere komt naar onzen (1), den oudsten, me (2) zaten elk op een klein doeningke (3), een beetje sukkelaars. "Me moesten ons wreed weren (4)", zou 'k moeten zeggen. Ja, ja, gauw, hoe gaat dat al? Moeder was niet thuis. Ik zegge: "Wie dat er daar is!" Ja, maar ik peinze: "Als ik maar druppels (5) en heb". "Vader", zegt ze. "Dat staat daar en daar". " 't Is goed moeder, ge moogt voortgaan, ik kan, ik kan daaraan geraken". Zegt hij: "Vent, wat is het? Zou je-gij willen peter zijn?" "Waarvan?", zei ik. "Ah ja", zegt hij. "'t Is t'onzen". "Hoe?", en ik zegge: "En is dat in Anzegem ook azo? Is dat in Anzegem ook azo?" "Ah ja", zegt hij. "Wat is er daaraan te doen?" Ik maakte ekik koffie, me drinken wuldere (6) nen druppel, zou ik moeten zeg-

gen, hé. Ik zegge: "Wie moet er meter zijn?" "Tante Wieze", zegt hij. Ik peinsde: "'t Zal goed zijn". Ik peinsde: "'t Zal goed zijn, me zullen malkaars (7) zijn druppel niet moeten uitdrinken". Ik peinsde: "'t Zal goed zijn". Gauw, 't kindeke werd gedoopt, dat was een half uur van hulder (8), van de kerke, te voet dat we hebben moeten gaan. Wulder pakten dat kindeke en ze sloeg dat van den ene kant naar den andere kant, zou ik moeten zeggen. "Marie, ge moet opletten!" "Wat is 't, peetje?" zegt ze. "Ah, maar", ik zegge. "Ge moet daar toch zorg voor dragen". "Het en zal uit m'n arms niet gaan", zei ze. Maar dat vrouwmens was gewoon van druppelkes te drinken van een kluite (9) en wulder misschien ook. Ik en weet het niet. In dienen tijd dat en besante (10) niet, hé. Gauw, me komen daarmee voort (11). Dat vrouwmens mistege (12) al dikwijls, me weten hoe dat dat gaat. "Ah, me gaan hier ook nog ne keer ingaan". Druppelkes van een kluite, djoorkes (13) ook, maar 't waren altijd druppelkes, druppelkes van een kluite. Onder de baan (14), al een beetje zwaar gelaad zijn (15), tante Wieze was langs mij, haar moeder, en ze sukkelde in de gracht. En ik pakte ernaar, azo, kwalijk, ik had ik zeker misschien mispakt. "Ah ja maar", zegt ze. "Peter, 't en is daar niet". Ik zegge: "Ik meende dat ik op de rechte baan was". "Ja maar", zegt ze. "dat en besant niet; me zijn toch tegare (16)". Ik zegge: "Ja, meterke, ik heb het juist azo gepeinsd." 't Sukkelt het in die gracht. "Ah, ja maar," zegt ze. "Me zijn toch voor mallekaar te helpen." Ik zegge: "Meter, is het niet schone misschien dat ik mij defendere (17)". "Ja", zegt het. "Ja, 't is vaneigens schone," zegt het. "Ge zijt nen brave vent", zegt het tegen mij. "nen brave vent" zegt ze tegen mij.

- (1) naar onzen = tot bij ons thuis
- (2) me = wij
- (3) doeningke = kleine hoeve, kleine woning
- (4) ons wreed weren = ons hard inspannen
- (5) druppels = borrels
- (6) wulder = wij
- (7) malkaars = elkaars
- (8) van hulder = van bij hen
- (9) kluit = munt van 10 centiem

- (10) dat besante niet = dat gaf niet
 (11) komen daarmee voort = gaan daar weg
 (12) mistege = miste, stapte verkeerd
 (13) djoorke = soort borrel
 (14) onder de baan = onderweg
 (15) zwaar gelaad zijn = beschonken zijn
 (16) tegare = samen
 (17) dat ik mij defendere = dat ik mij weer

Woesten

Je hebt je hoed verkeerd aan !

Vertelster: Irma (°1921)

Opgenomen: 8 augustus 1967

Ja, als de onze haar plechtige communie gedaan heeft, *enee*, over... over⁽¹⁾ twee jaar was dat – we woonden nog in ons oud kotje ginder. Zo me konsten⁽²⁾ geen feeste houden daar: 't was te klein. En ja, me hebben wijder⁽³⁾ de mette⁽⁴⁾ en de peter gevraagd en de ta(n)ten en de naaste... gebu(tren)... *gaww*, de naaste familie en me hebben wijder dat een klein beetje gefeest. Maar ja, me⁽⁵⁾ waren toen juist in het moment dat ik moest, dat me moesten verhuizen... We kwamen toen naar... hier wonen, zie je? Maar, ik en kost⁽⁶⁾ het niet helpen, ik had hier de grote kelder gewittend⁽⁷⁾ en heel m'n toppen van m'n vingers lagen al open. Zo, ik kost ik alleszins aan nieten⁽⁸⁾ helpen en niet veel geen kermis houden. Nu, de ... de maandagnuchten⁽⁹⁾, 'k stond ik op, *enee*, en ik had de zo... de zondag iemand voor me te helpen kleden, want ik en kost mij niet kleden, 't bloed hong aan m'n vingers! De maandagnuchtend: ik stond op, ik zeggen tegen m'n zusters meisje: "Je gaat gij moeten m'n hoed aanzetten, *wè*". "Ja."

zegt ze, "Moet ik dat doen?" Ik zeggen: "Ja-je". Nu, dat meisje deed m'n hoed aan, maar als ik onder route⁽¹⁰⁾ was, ja, met m'n hoed op, *enee*, ja vaneigens, ik kom hier aan de modiste, ze kijkt boven door de venster. "Maar", zegt ze, "Maar, Irma", zegt ze, "Stopt een keer, kom binnen", zegt ze, "Je hebt je hoed verkeerd aan!" Maar ik zeggen: "Maar mens, ik zijn blijde dat je het gezeid hebt, *wè*". Ik zeggen: "Ik en koste niet ertegen"⁽¹¹⁾. Maar, ik zeggen: "'t Bloed hangt aan m'n vingers van die kelder te witten!" "Kom zere⁽¹²⁾ binnen", zegt ze. Nu dat mensje zet m'n hoed, *enee*, recht aan, *enee*. Ik zeggen: "Wel, ik mogen ik jou van harte bedanken, *wè*". Ik zeggen: "Ze gingen nog een klein beetje lachen als ik in de kerk kwam!" Ja, zo nu... me hebben wijder nog een beetje voort gefeest, *enee*, die zelfsten dag, ja... wuk allegare⁽¹³⁾ nog, enne, gildig⁽¹⁴⁾ gegeten en gedronken

En leute gemaakt?

En leute gemaakt, ja...

- (1) over = voor
 (2) konsten = konden
 (3) wijder = wij
 (4) mette = doopmeter
 (5) me = we
 (6) kost = kon
 (7) gewittend = gewit
 (8) nieten = mets
 (9) maandagnuchten = maandagochtend
 (10) onder route = onderweg
 (11) Ik en koste niet ertegen = ik kon er niets aan doen
 (12) zere = snel, vlug
 (13) wuk allegare = wat allemaal
 (14) gildig = rijkelijk veel, overvloedig

DE DIALECTEN IN ZEEUWS-VLAANDEREN

Zeeuws-Vlaanderen ligt op het raakpunt van de Vlaamse, de Zeeuwse en de Brabantse invloedssferen. Indien de geschiedenis haar 'normale' loop had gekend, dan hadden de Zeeuws-Vlaamse dialecten ongetwijfeld volop deelgenomen aan de processen die aan het Vlaamse taallandschap vorm hebben gegeven. Zeeuws-Vlaanderen maakte immers zowel bestuurlijk als sociaal-economisch integraal deel uit van het graafschap Vlaanderen.

Het is echter anders gelopen. De Tachtigjarige Oorlog tussen Spanje en de protestantse 'rebellens' werd goeddeels uitgevochten in het strategisch gelegen Zeeuws-Vlaanderen. Het gebied raakte totaal verwoest; de dijken werden meer dan eens doorgestoken; de bevolking was op de vlucht. Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) werd een begin gemaakt met de herbedijking in West-Zeeuws-Vlaanderen en het Land van Axel en werden protestantse boeren van de Zeeuwse Eilanden aangetrokken om het gebied te herbevolken (samen met protestantse Vlamingen, Walen en Hugenoten). In het katholiek gebleven Land van Hulst begon de herbedijking pas na de Vrede van Münster in 1648 en gebeurde de herbevolking vooral vanuit het katholieke Waasland. Katholiek bleven ook de hoger gelegen centrale en oostelijke grensdorpen.

Het huidige dialectlandschap in Zeeuws-Vlaanderen is dus 17de-eeuws. De dialectische hoofdgrens die West-Zeeuws-Vlaanderen en het Land van Axel van de rest van Zeeuws-Vlaanderen afscheidt, is ook een grens op het gebied van de demografische herkomst, de religie en de natuurlijke geografie (de waterarmen zullen pas in de 18de en 19de eeuw door inpoldering verdwijnen) (zie kaart, blz. 203).

De dialecten ten noorden / ten westen van de hoofdgrens bevatten enerzijds oude 'zuidwestelijke' verschijnselen, zoals het behoud van de *ie* en de *ui* in resp. *riepe* 'rijp' en *kuupe* 'kuip' of de *ooë* en *eeë* in resp. *booëm* 'boom' en *steëën* 'steen', waardoor ze op het West-Vlaams lijken. Daarnaast zijn er ook sporen van Zeeuwse beïnvloeding: men zegt er bv. *noe* voor Ndl. 'nu' en *zeumer* voor Ndl. 'zomer' (niet in het Land van Axel). Kortom, West-Zeeuws-Vlaanderen en het Land van Axel behoren bij een groot West-Vlaams/Zeeuws complex. De evoluties die zich na de 16de eeuw in Oost-Vlaanderen hebben voorgedaan, 'Brabantse' of autochtone, hebben het gebied niet beroerd (behalve dan de grensdorpen, zie verder). Opmerkelijk is dat de katholieke minderheid in het gebied soms eigen klankverschijnselen bewaard heeft tegenover de protestantse meerderheid: bv. *keuningk* (kath.) - *konig* (prot.); *vleeës* (kath.) - *vleis* (prot.).

De dialecten ten oosten / ten zuiden van de hoofdgrens, dus het Land van Hulst en een aantal grensplaatsen, sluiten aan bij een oostelijk-Vlaams gebied (vooral het Waasland). Echte Zeeuwse elementen zijn maar spaarzaam aanwezig: het Land van Hulst zegt bv. wel nog *gos* voor Ndl. *gras*, naar in de grensdorpen is dat Zeeuwse verschijnsel al helemaal afwezig. In dit gebied hebben de dialecten dus wel met een aantal Oost-Vlaamse vernieuwingen meegedaan: men zegt *rijp* en *kuip* en niet *riepe* en *kuupe*.

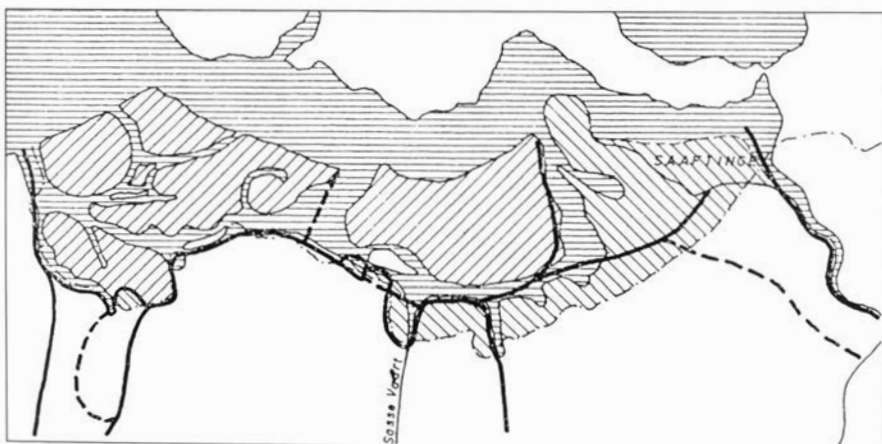
De grensdorpen dan. De oostelijke grensdorpen (Nieuw-Namen, Clinge, St.-Janssteen en Koewacht) zijn nog 'Vlaamser' dan het Land van Hulst; in die dorpen spreekt men eigenlijk Waaslands. Typisch is de uitspraak *uuë* in *buuëm*, terwijl het Land van Hulst (het oudere) *booëm* zegt. Ook de centrale grens-

dorpen (Zandstraat, Westdorpe, Zuiddorpe en Overslag) zijn goed in het Oost-Vlaams geïntegreerd: ze ondergingen een paar typisch westelijk Oost-Vlaamse vernieuwingen (de *i* in *vis* en de *u* in *put* bv. worden net als in het Meetjesland met een naslag uitgesproken).

Eede, Philippine en Sas-van-Gent zijn aparte gevallen. In Eede spreekt men ongeveer Maldegems (*zistere* voor Ndl. *zuster*, *baa* voor Ndl. *bal*, *peu* voor Ndl. *pijl* ...). Philippine spreekt een geïsoleerd vissersdi-

alect met eigen kenmerken; het heeft duidelijk minder (Oost-)Vlaamse kenmerken dan de andere grensplaatsen. Ook Sas-van-Gent is een taaleilandje: typisch zijn bv. *stuk*, *vuur* en *duur* - net zoals in het Algemeen Nederlands! - in afwijking van het Vlaams en het Zeeuws met *stik*, *vier* en *dier*.

Prof. dr. Johan Taeldeman
dr. Jacques Van Keymeulen
Vakgroep Nederlandse Taalkunde RUG

 overwegend protestants
op het Noorden georiënteerd

 overwegend katholiek
op het Zuiden georiënteerd

 huidige rijksgrens

 moderne dialectgrenzen

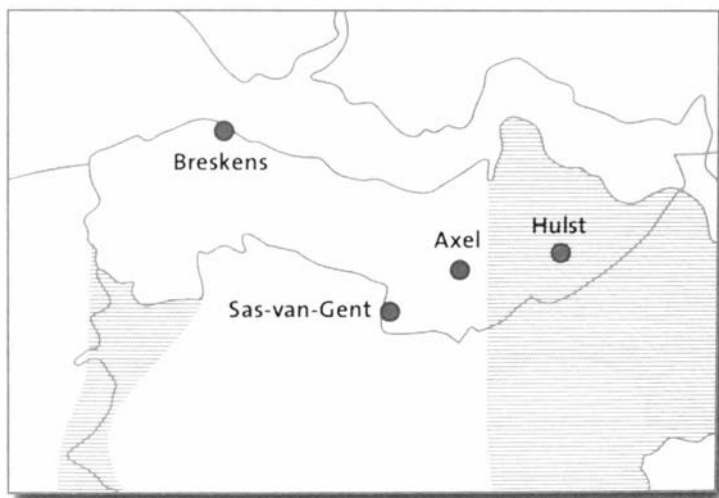
Zeeuws-Vlaanderen omstreeks 1700 (geografisch en maatschappelijk)

Uit: Taeldeman, J. 'Op fonologische verkenning in Zeeuws-Vlaanderen. In: *Taal en Tongval* 31 (1979). blz. 187.

ZEEUWS-VLAAMS

(4 gemeenten, 4 transcripties)

Axel

Nou ja, dan hadden die meisjes zoveel bekijks, hé

*Verteller: B.J. Knierem (°1898)
Opgenomen: 9 augustus 1966*

Maar nu die boerenjongens bijvoorbeeld, *hé*, die gekleed waren als Axelse boeren...die daar een jaar of vier in dienst geweest waren, als militair, en die terugkwamen, die jongens die hadden meer van de wereld gezien, en die wouden dat boerenpakje niet meer aandoen, die gingen gewoon als burger gekleed, zeg maar.

Dat is te begrijpen, *hé*.

Ja, dat is te begrijpen, zo lang de zaak nog apart blijft, en geïsoleerd blijft, dan heeft dat zin, maar als het reizen toe gaat nemen, en het bezoeken van andere streken en zo, dan kun je je eigen in zo'n pakje niet meer zien. Toen m'n vrouw nog een jong meisje was, voordat we getrouwd waren, dan was ze ook zo gekleed als de boerinnen hier.

Ja?

Ja, ook met zo'n paar vleugels op de schouders, zal ik maar zeggen, *hé*, en als ze dan in vreemde streken kwam, nou, ja, dan hadden die meisjes zoveel bekijks, *hé*.

Ah, dat geloof ik.

Ze is een keer in Friesland geweest met haar zuster, dat waren dan twee boerenmeisjes, en dan gingen ze 's zondags morgens naar de kerk en toen de kerk uitging, toen bleven alle mensen bleven, bleven buiten staan in twee lange rijen en dan moesten ze daar door, zo te zeggen, om bekeken te worden.

Ja.

Die rijke boerendochters, *hé*, die streefden ernaar om doeken te hebben met figuren erop zoals de anderen niet had, begrijp je wel, *hé*

Speciaal.

Ja, speciaal.

En dat was mooi spul.

Het moest geen uniform wezen en dan was er op Zaamslag, was er een vent, en die zorgde daarvoor, die maakte zelf tekeningen, dat was, *eah*, Krijn Haak en Ko Haak.

Ja, ja.

Die maakte daar zelf tekeningen voor en die tekeningen stuurde die op naar Lyon, naar de ... een fabriek van zijde.

Ja, de zijdestreek, *hé*.

Ja, en dan kreeg hij één zo'n speciale doek, van de fabriek zodat die rijke boerin dat alleen droeg ... geen mens anders, maar dat voel je wel, dat kostte centjes. Natuurlijk, dat was geen massaproduct, maar dat was één speciale doek voor die vrouw of voor dat meisje gemaakt, en dat kostte centen.

Dat geloof ik.

En daar kwam bij, dan droegen ze hier aan hunder (!) hals van die mooie kragen met gouden sloten, *hé*.

Ja, ja.

En hier aan de kanten van die doek gouden spelden. Ja, dat was allemaal prachtig, *hé*.

Ja, dat was meer voor de echte boerinnen, *hé*.

De rijke..

De mindere mannen, dat was veel zilver.

Ja.

En dan hadden ze ook nog een bepaalde dracht voor wanneer er iemand dood was in

de familie, *hé*, dat kon je zien aan de strik vanachter aan hunder muts.

Zwart linnen, *hé*, dat was zwart linnen, *hé*.

Zwart.

En in de week hadden ze een klein wit strikje ... daaraan en 's zondags een grote strik aan hunder mutse vanachter, dus dat was het verschil.

Iemand die in de zware rouw was had zwarte doeken en in de lichte rouw je had blauwe doeken, met blauwe bloemen op of 't een of 't ander, maar iemand die niks ...

Dat is voor een neef of zo.

Een lichte rouw, *hé*.

Ah ja.

Maar anders dan was het nogal veel rood en bruin.

Ja, gekleurd, *hé*.

Prachtig, het was prachtig, ik vond het een prachtige dracht...

(1) hunder = hun

Breskens

's Nachts om een uur of twee drie hoorde je de klompjes over de straat kletsen

Verteller: Jacobus (°1913)

Opgenomen: 17 augustus 1966

Zo, net na den eersten oorlog, ik zal maar zeggen in vijftig-zesentwintig, dan waren d'r hier nog allemaal zeilscheepjes, zo'n vijftig, dertig...

Ja?

En die bennen ... dan ineens allemaal overgegaan op motor. Ze hebben er allemaal een motortje in laten zetten, dat waren nog geen sterke. Dat waren motortjes van 26 pk, van die ouderwetse gloeikopmotors, die moesten ze ... met een lamp moesten ze die voorverwarmen en als ze ze dan op... als ze ze dan aanslingerden met een groot vlieg wiel, dan gaf dat een harde knal, en dat kon je door heel het dorp horen. Trouwens, je kon altijd 's nacht merken dat Breskens een vissersdorp was, want ik woon in een straatje waardat er nogal enkele vissers wonen, en dan hoorde je zo 's nachts, om een uur of twee, drie hoorde je de klompjes over de straat kletsen en dan gingen ze ... gaan roepen, want dan mochten ze de knechts gaan halen.

En wat riepen ze?

En dan riepen ze: "'t Is tijd!" enne, ze riepen ook nog wel eens wat anders als het een beetje lang duurde.

Ja, ja.

Dan kwam er wel eens iets pittigers voor de dag, dat kan je wel begrijpen natuurlijk, maar meestal waren ze daar zo aan gewend dat ze, nou ja, bij wijze van spreken dadelijk present waren .

Ja.

En dan ging het naar de kaai, de zeiltjes werden gehesen en weg waren ze, zo ging dat vroeger...

Hulst

Hulst *hé*, dat wordt rijk van de Belgen

Verteller: Petrus (°1928)

Opgenomen: 26 juli 1966

In Hulst komen heel veel toeristen.

Vreemdelingen, azo?

Heel veel vreemdelingen, maar allemaal dagjesmensen, *hé*, niet voor eigenlijk, *euh...*, want er is hier geen gelegenheid voor... Ge hebt hier een paar hotels waar dat er een paar mensen kunnen slapen, maar eigenlijk, verder is er geen gelegenheid om hier, *euh...*

Ah ja, enne, veel vreemdelingen azo, Belgen?

Heel veel Belgen... Hulst, *hé*, dat wordt rijk van de Belgen, ja, dat is just, al die winkels... al die winkels als ge dat mee... als ge dat ziet, *hé*, die bestaan van de Belgen. Net als nou ook 's maandags, dat heeft gisteren markt geweest en dan hebben er mischien tienduizend mensen in Hulst geweest, *hé*, ...

Allez g'ij, zo formidabel?

Ah ja, dan kom je er niet door, *hé*, maar dan weet ik zeker dat er achtduizend Belgen bij zijn en die komen hier met bussen en alles. D'r is daar hier een hotel in Hulst en die... daar kunnen de mensen zo komen eten, de Belgen azo, van die verrassingsreizen voor, *eh*, 5 gulden, daar kunnen ze zoveel eten als ze willen. En als ge dat hoort wat Belgen dat er daar komen, enne, als die die mens, hij zegt later ... die cafébaas, dan, *hé*. Hij zegt: "Als hier de Belgen geweest zijn, dan moet ik gaan ruimen (1)". Hij zegt: "Dan doe ik de WC's open en allemaal van die lege dozen van boter, azo, en die vrouwen die boter onder hulder (2) kleren gestoken, en die WC, dat is, dat is... daar, daar kan ik niet in van de dozen.

Is 't zo erg?

Zo erg is het.

Jawadde zeg...

(1) ruimen = opruimen

(2) hulder = hun

Sas van Gent

Dan zijn ik naar Gent gegaan, naar de Gentse zwemvereniging

Vertelster: Raymonde (°1928)

Opgenomen: 5 augustus 1966

Ik was hier dus lid van de zwemclub in 't Sas, enne, ik maakte nogal goede tijden, en toen op een gegeven ogenblik toen kwamen ze d'r eigenlijk achter in Gent dat ik dus Belg was, enne, nou, ja, ik kon hier natuurlijk weinig bereiken op internationaal gebied, omdat ik, ja, hoe zal ik het zeggen, omdat ik hier dus te ver, om te beginnen, van Holland zat, geen overdekt zwembad. *Euh*, dan, met een Belgische nationaliteit kan je natuurlijk nooit opgenomen worden in een nationale ploeg van Holland, dus dan zijn ik naar Gent gegaan naar de Gentse zwemvereniging... daar zijn ik nog altijd lid van. Ik gaan tussen twee haakjes morgen toch weer naar de Belgische kampioenschappen, daar gaan ik altijd naartoe, enne, dat was dan in... 'k Zijn in vierenvertig, net voor de bevrijding, dan zijn ik eigenlijk begonnen te zwemmen, want dan kwam ik dus van de school af en in ... negenveertig dan zijn ik lid geworden van de Gentse, dan maakte ik dus dermate tijden dat dat er een beetje op begon te lijken, dan kwam ik nou op ... (1), dat ik in België toch zeker mee zou kunnen, dan was ik, dus, voor een zwemster toen was dat oud, want ik zijn dus maar begonnen als ik zestien was, en, als je nou dus bekijkt, dat die meisjes die nou zwemmen, die zijn op zestien jaar eigenlijk al op hulder (2) toppunt, *eh*. Dus, u weet waarschijnlijk dat ik in 1950, dan zijn ik immers Europees kampioene geweest op de 200 m school en dan was ik dus al tweeëntwintig jaar, dat is heel oud voor een zwemmer, hoor, dat is oud, hoor, en in negenveertig, nee, 't is in achtenveertig geweest dat ik in Gent gekomen zijn, in de winter, en dan in negenveertig dan zijn ik dus voor den eerste keer kampioene van België geworden, dat heb ik.

Op de ...?

... 200 m schoolslag, en dat heb ik dus volgehouden tot drieënvijftig en in vierenvijftig dan zijn ik geen kampioene geweest op de 200 m schoolslag, maar daar heb ik wel een schildje van gehad, dan was ik kampioene op

“zwemmend redden”, en dan in vijfenvijftig dan heb ik nog een keer kampioen geweest en dan, dan, daarna heb ik eigenlijk niet veel meer gezwommen...

(1) dan kwam ik nou op = dan bereikte ik toch een peil

(2) hulder = hun

DE DIALECTEN IN OOST-VLAANDEREN

Afbakening

De dialecten die in de provincie Oost-Vlaanderen worden gesproken, vormen geen homogeen geheel. Enkel in de westelijke 2/3 van de provincie komen verschijnselen voor die elders onbekend zijn; daar kan men dus met recht van typisch 'Oost-Vlaams' spreken. In het oosten van de provincie ligt in de buurt van de Dender een bundel klankgrenzen die het 'Vlaams' van het 'Brabants' scheidt. Ook het Waasland vormt in een aantal gevallen een overgangsgebied naar het Brabants (Antwerps).

Steden als Dendermonde, Aalst en Ninove spreken een volledig Brabants dialect, dat o.a. gekenmerkt wordt door verschijnselen als de zgn. 'scherpe' uitspraak van de *i* en de *u* als in Ndl. *dik* en *put* (in het Brabants *diek* en *puut*); zware tweeklanken in woorden als Ndl. *huus* en *wijn* (in het Brabants o.a. *ooës* en *woaën*); en overgangen als die van *oe* naar *uu* / *ie* (zgn. secundaireumlaut, al dan niet met ontronding) in woorden als Ndl. *groen*, *zoeken* (Brabants *gruun* / *grien*; *zuuke* / *zieke*). Typisch voor de Denderstreek is ook de zgn. mouillering, d.w.z. sommige medeklinkers worden met een *j*-achtige toevoeging uitgesproken, die o.a. de stadsdialecten van Aalst en Ninove zo opmerkelijk maakt, met *j*-achtige klanken als in *kiendj* (= kind), *geldj* (= geld), *moesj* (= muts), *a zietj* (= hij zit), *klusj* (= klets). In de oudere vakliteratuur werden gemouilleerde medeklinkers soms 'niesklanken' genoemd.

In het westen wordt het Oost-Vlaams van het West-Vlaams afgebakend door een brede overgangszone, die enkel in de buurt van Aalter vrij smal is. Van Ruiselede tot Avelgem in West-Vlaanderen worden overgangsdialecten gesproken; ook het Maldegems in Oost-Vlaanderen is een mengdialect. In die overgangszone lopen de westelijke

grenzen van twee soorten klankverschijnselen: (1) verschijnselen die ooit uit het Brabants zijn gekomen en het grootste deel van Oost-Vlaanderen 'veroverd' hebben, zoals de *ui* in *kuip(e)* 'kuip', en (2) verschijnselen die in Oost-Vlaanderen zelf zijn ontstaan, zoals het wegvallen van de *g* tussen klinkers als in *lèèën* 'leggen', en die tot de westelijke 2/3 van de provincie beperkt zijn gebleven.

Enkele kenmerken van de Oost-Vlaamse dialecten

(zie de kaarten op blz. 210 en 214)

Eertijds moeten de dialecten van Oost-Vlaanderen erg goed op het huidige West-Vlaams geleken hebben; vele middeleeuwse teksten leggen daarvan getuigenis af. Na de middeleeuwen zijn in Oost-Vlaanderen - in tegenstelling tot West-Vlaanderen - echter taalveranderingen tot stand gekomen, die in vier groepen verdeeld kunnen worden: (1) vernieuwingen onder Brabantse invloed met een groot geografisch bereik; (2) vernieuwingen onder Brabantse invloed met een beperkt geografisch bereik; (3) eigen vernieuwingen die vrij algemeen zijn in oostelijk Vlaanderen; (4) eigen vernieuwingen van jongere datum die tot de westelijke 2/3 van de provincie beperkt zijn (zie de volgende paragraaf).

De eerste groep vernieuwingen dateert van de 16de eeuw, toen de taal van het toonaangevende hertogdom Brabant dominant werd. Ze zijn in Brabant in de late middeleeuwen ontstaan en hebben mettertijd Oost-Vlaanderen voor het grootste gedeelte overspoeld. We hebben het dan vooral over:

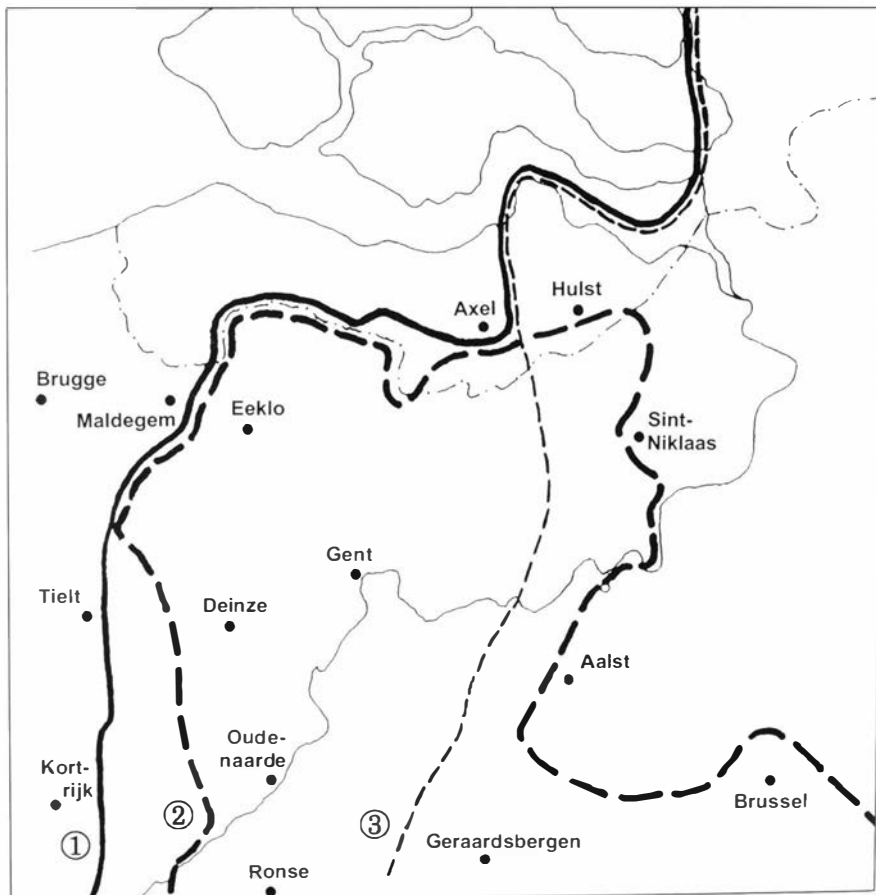
- (1) de oude *ie* (Wvl. *riepe* 'rijp') en *uu* (Wvl. *uus* 'huis') worden in het Ovl. *rijp* en *uis*;
- (2) de oude *ieë* (Wvl. *rieët* 'riet') en *oeë* (Wvl. *voeët* 'voet') worden in het Ovl. *riet* en *voer*;

(3) de oude *eeë* (Wvl. *steeën* 'steen') en *ooë* (Wvl. *booëne* 'boon') worden in Ovl. *stieën* en *boeën(e)* (nu meestal *buuën(e)*).

provincie: bv. het wegvallen van de oorspronkelijke eind-*e* in woorden als *kerke* en *katte* (in Brabant en oostelijk Oost-Vlaanderen *kerk* en *kat*).

De tweede groep Brabantse verschijnselen zijn beperkt tot het oostelijke derde van de

De derde groep vernieuwingen is in Oost-

- (1) westgrens van *ui* als in *kuipe*
- (2) binnen de lijn: *uuë* als in *buuën*
- (3) ten westen *vingere*, ten oosten *vinger*

De verbrabantsing van Oost-Vlaanderen

Naar: Taeldeman J., De regenboog van de Vlaamse Dialecten. In: Devos M., e.a., Het taullandschap in Vlaanderen. Wetenschappelijke nascholing 2000-2001, RUGent, blz. 13.

Vlaandereen zelf ontstaan en heeft zich in bijna heel Oost-Vlaanderen voltrokken. Voorbeelden daarvan zijn:

- (1) de verdonkering van de oude *aa* tot Ovl. *oa*, als in *oak* 'haak';
 (2) de *oeë* wordt *uë*, als in *huuëm* 'boom'.

Naast de bovenvermelde klankverschijnselen komen in Oost-Vlaanderen ook verschijnselen voor met betrekking tot de vormleer: in Oost-Vlaanderen zegt men nagenoeg overal *ik ben*, tegenover *ek zien* 'ik zijn' of *iek zain/zèn* 'ik zijn' in resp. West-Vlaanderen en Brabant/Antwerpen. Ook de verleden tijd van de werkwoorden op *-ege* als in *ik werktege* 'ik werkte' en *ik leerdege* 'ik leerde' staat in Oost-Vlaanderen nog steeds sterk (vooral bij de oudere generatie).

Het 'echte' Oost-Vlaams

(zie de kaart op blz. 214)

In de westelijke 2/3 van de provincie hebben zich naderhand (waarschijnlijk vanaf het einde van de 16de eeuw) nog andere taalveranderingen voorgedaan, die tot de provincie Oost-Vlaanderen beperkt zijn gebleven. Typisch zijn:

(1) korte en lange klinkers zijn even lang (allebei halflang);

(2) de overgang van *pltkl* naar *bl/dG* (= Franse *g* zoals in *garçon*) tussen klinkers: *appel*, *zitten* en *bakker* worden *abele*, *zidu*, *baGGere*;

(3) de wegval van de *g* tussen twee klinkers + rekking van de voorafgaande klinker: Ndl. *leggen* en *liegen* worden *lèëën* en *liëën*;

(4) de wegval van *ng* tussen klinkers + rekking van de voorafgaande klinker: Ndl. *zingen* en *hangen* worden *zèëën* en *aaën*;

(5) de Ndl. korte *i* en *u* als in *vis* en *put* worden met een korte naslag uitgesproken;

(6) de *j*- en de *w*-klank als in *bloeien* en *bouwen* vallen weg tussen klinkers (bv. *bloëën* en *baaën*).

Gent is een taaleiland, met talrijke verschijnselen die elders in Oost-Vlaanderen niet voorkomen, soms echter wel in het verder gelegen Brabants (zie de tekst over het Gents).

Prof. dr. Johan Taeldeman
 dr. Jacques Van Keymeulen
 Vakgroep Nederlandse Taalkunde RUG

EEN EIGENZINNIG DIALECT: HET GENTS

Een taaleiland

(zie de kaart op blz. 214)

Het Stadsgents is erin geslaagd om in de eerste helft van de 20ste eeuw uit te waaiëren naar de voorsteden die al vòòr de Tweede Wereldoorlog aan de stad vastgegroeid waren: Ledeberg, St.-Amandsberg en Gentbrugge spreken vandaag de dag dus Gents. In Mariakerke en Wondelgem, die pas na de Tweede Wereldoorlog tot de agglomeratie zijn gaan behoren, is de vergentsing veel geringer: de oudere generatie spreekt nog het oude plattelandsdialect. Gemeenten als Drongen, Zwijnaarde, Oostakker, ... zijn qua taal helemaal 'boers' gebleven - zoals de Gentenaars het wel eens durven uit te drukken.

Gent is een taaleiland en dat zal wel zo blijven tot ... het Gents uitsterft, maar daar is voorlopig geen gevaar voor. Het Gents verschilt op zeer vele punten van de omliggende Oost-Vlaamse dialecten. Steden zijn dikwijls taaleilanden om twee redenen. Allereerst is een stadsbevolking vrij heterogeen en is de sociale controle gering; daardoor kunnen allerlei taalveranderingen gemakkelijker ontstaan en doorbreken dan op het platteland. Voorts zetten stad en platteland zich dikwijls tegen elkaar af en willen zich ook op het gebied van taal ten opzichte van elkaar manifesteren. Gent is speciaal omdat het eilandkarakter van het dialect (voorlopig) niet wordt aangetast. Het Stadsantwerps daarentegen raakt verspreid over de hele provincie: het dialect van Brugge verdwijnt dan weer ten gunste van een soort algemeen Noord-West-Vlaams.

Drie historische lagen

In wat volgt, vatten we de krachtlijnen samen van het artikel van prof. J. Taeldeman, *Het*

Gents. Een eiland in het Oost-Vlaamse dialectgebied (*). Er kunnen in het huidige Gents drie taallagen van verschillende ouderdom en makelij aangewezen worden: een Oudvlaamse, een (Zuid-)West-Brabantse en een autochtone Oost-Vlaamse.

Oudvlaams

Gents is duidelijk van oudsher een 'Vlaams' dialect (tegenover Brabants en Limburgs). Dat wordt bewezen door de aanwezigheid van 'Kustwestgermaanse' kenmerken als de uitspraak van *puppe* 'pop', *wulle* 'wol' of *bleuze* 'blozen' en door de afwezigheid van typisch Brabantse (umlaut)verschijnselen als in *gruum* 'groen' of *bekker* 'bakker', die we pas aantreffen in de Denderstreek. De Vlaamse basis van het Gents is zeer oud: in de Middeleeuwen moet het Gents goed op het huidige West-Vlaams geleken hebben, zoals de taal van de Gentse Keure van 1237 bewijst.

(Zuid-)West-Brabants

Oost-Vlaanderen is vanaf de 16de eeuw zwaar beïnvloed door de Brabantse dialecten, die van toen af aan toonaangevend werden (toen is bv. de Oudvlaamse *uis* als in *uis* 'huis' in Oost-Vlaanderen door een *ui* vervangen). Gent speelde daarin een voorhoederol: het eilandkarakter van het Gents is dus voor een deel te verklaren doordat het 'Brabantser' is dan het omliggende Oost-Vlaams. Enkele voorbeelden:

- (1) 'zware' (twee)klanken in bv. Gents *aas* 'ijs' en *oas* 'huis', tegenover Oost-Vlaams *ijs* en *uis*;
- (2) een lange *ie* en *uu* in bv. Gents *bried* 'breed' en *bruud* 'brood', tegenover de Oost-Vlaamse tweeklanken in *brieëd* en *bruuëd*;
- (3) tweeklanken in bv. Gents *beike* 'beek', tegenover Oost-Vlaams *beeGe*;
- (4) de eind-*n* valt weg in bv. Gents *giete*

'gieten' en *baake* 'bakken', tegenover Oost-Vlaams *giedn* en *baGng*.

De vier bovenstaande verschijnselen zijn Gents en Brussels!

'Echt' Oost-Vlaams

Naast de Brabantse expansie zijn er in Oost-Vlaanderen nog taalveranderingen van eigen bodem opgetreden (vermoedelijk tussen de 16de en de 18de eeuw), die tot de westelijke 2/3 van de provincie beperkt zijn gebleven. Het zijn vooral die verschijnselen die tegenwoordig door de Gentenaars als 'boers' worden beschouwd. Voor een lijstje ervan: zie de tekst over het Oost-Vlaams. We stippen maar een paar markante verschijnselen aan. Op het platteland rond Gent worden de *g*, de *ng*, de *w* en de *j* tussen klinkers weggelaten (waarvoor de voorafgaande klinker gerekt wordt) als in *lieën* 'liegen', *zèèën* 'zingen', *aaï* 'oude', *bloeën* 'bloeien'; in het Gents klinkt het echter *liege*, *zèenge* (Platgents *zèenghe*), *zèwe*, *bloeje*. Gent doet ook niet mee met de overgang van *pltk* naar *bltG* tussen klinkers (de *zgn*. lenisering); de *p*, *t* en *k* blijven behouden.

Gent ontleent zijn eilandkarakter dus ook aan het feit dat de jongere Oost-Vlaamse taalvernieuwingen in het stadsdialect niet voorkomen. Het is echter zeer opmerkelijk dat het verspreidingsgebied van die innovaties samenvalt met het sociaal-economische achterland van Gent en zijn satellietsteden Eeklo, Deinze en Oudenaarde. Het is ondenkbaar dat Gent, dat midden in dat gebied ligt, niets met die 'boerse' verschijnselen te maken zou hebben gehad. Integendeel, waarschijnlijk zijn ze ooit in Gent zelf ontstaan en zijn ze vervolgens naar het platteland uitgestraald. Toen de Gentenaars echter begonnen te merken dat de plattelanders 'Gents' begonnen te praten, hebben ze die verschijnselen weer afgestoten. De Gentenaars wilden geen 'boeren' zijn. Als voorbeeld daarvan kan de Platgentse uitspraak *zèenghe* 'zingen' dienen; de oude *ng* is

niet alleen hersteld, maar wordt zeer nadrukkelijk uitgesproken door er nog een *g*-klank aan toe te voegen.

Burgergents en Platgents

Binnen het Gents zijn er ook interne verschillen: zowel geografische als sociale. Aan de Brugse Poort en de Muide praat men anders dan in Ledeberg. Er is ook een verschil tussen Burgergents (meer middenklasse dan arbeidersklasse, meer vrouwen dan mannen) en Platgents (lagere klasse, meer mannen dan vrouwen, meer ouderen dan jongeren). In het Gents zijn alle klinkers lang: Ndl. *zat* en *zot* klinken als *zaat* en *zoot*. Hoe langer de klinker echter wordt aangehouden, hoe platter men het vindt. Men beweert wel eens dat dat gerekte spreken ontstaan is in de fabrieken waar de arbeiders boven het geraas van de weefgetouwen probeerden uit te roepen, maar dat is waarschijnlijk een mythe. Ook in andere steden, zonder textiel fabrieken (bv. Brugge, Antwerpen, Aalst), komt dat gerekte spreken voor, en vindt men dat ook plat.

Enkele andere verschillen tussen Burgergents en Platgents zijn resp.: *appel* tegenover *appol*; *vèèse* 'vissen' tegenover *vèèsche*, *oend* 'hond' tegenover *oengd*, *sjchuune* 'schoon' tegenover *schuune* ...

En natuurlijk: een beetje Frans

Het Gentse stadsdialect is ook beïnvloed door het Frans. Hoe kan het ook anders in 'la ville flamande la plus française', waar op het einde van de 19de eeuw ongeveer 10% van de bevolking (een soort) Frans sprak. Die Franse invloed is vooral merkbaar in de woordenschat. Enkel in Gent wordt aan kinderen een *vivelamoer* ('oorveeg' uit fr. *vive l'amour*) of een *accent circonflexe* (dubbele oorveeg) toegediend.

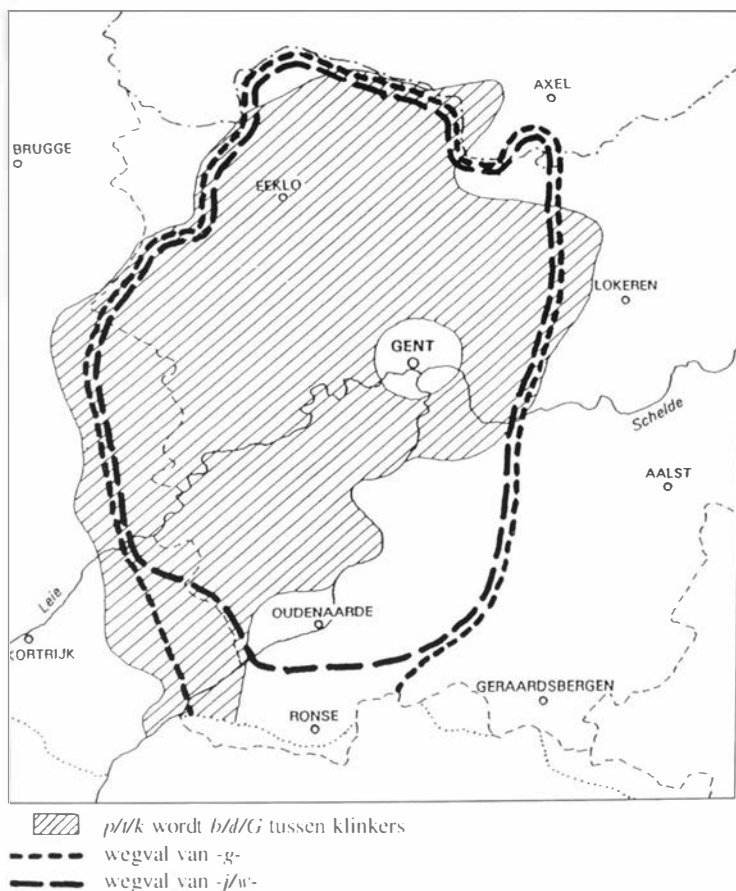
Het markantste klankverschijnsel van het Gents komt ook uit het Frans. In het jaar 1908 constateerde Oscar De Gruyter (een

taalkundige) dat de Gentse jonge vrouwen met een Franse 'r' begonnen te spreken. De Franse geschraapte *r* is uitgegroeid tot het meest verspreide Gentse kenmerk, dat blijkbaar aan een expansie begonnen is. Zelfs de Turkse Gentenaars worden naar verluidt in

Turkije als Gentenaars herkend omdat ze ook in hun Turks de Gentse *r* gebruiken.

Prof. dr. Johan Taeldeman
dr. Jacques Van Keymeulen
Vakgroep Nederlandse Taalkunde RUG

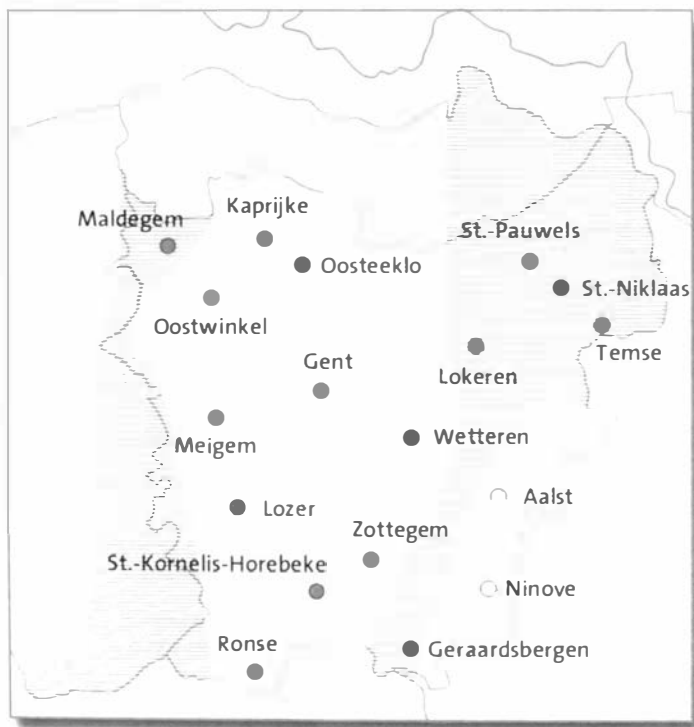
Gent, een taaleiland in Oost-Vlaanderen

Uit: Taeldeman J., *De regenboog van de Vlaamse Dialecten*. In: Devos M., e.a., *Het taallandschap in Vlaanderen. Wetenschappelijke nascholing 2000-2001*. RUGent, blz. 14.

(1) Taeldeman J., 'Het Gents. Een eiland in het Oost-Vlaamse dialectgebied' In: Kruijssen J. en ^N van der Sijs (redcs.), *Honderd jaar stadstaal*. Uitgeverij Contact, Amsterdam/Antwerpen, 1999, blz. 273-287.

OOST-VLAAMS

(16 gemeenten, 23 transcripties)

Gent 1

Tegen t' halver elven, *newaar*, al die bomen waren weg

Vertelsters: Jenny (°1912) en Georgette (°1911)

Opgenomen: 10 november 1964

En hoe is 't bij hulder (1) op de Vrijdagsmarkt?

Ho, ah ja, dat gaat hij daar ook vooruit, maar enfin, ik vinde, voor mij gaat dat daar goed vooruit op de Vrijdagsmarkt, euh, ze zijn zij daar begost (2) in het begin van oktober, newaar, en, euh, ze zijn zunder (3) met azo nen bulldozer afgekomen, niewaar, met azo een schuppe van voren, hé, en dat middenvlak van de Vrij... van de markt eigenlijk, ewaar, op twee dagen, newaar, hebben ze dat opgeschept, al die kasseien, en tons (4), rondom, dat plankier (5), dat breed plankier, ewaar, van de markt ook, newaar, hebben ze ook op twee dagen weggedaan, enne, de weke nadien, tons hebben ze zo nog voort, azo, 't een en het ander daar gedaan, newaar, en tons de weke nadien zijn ze aan de bomen begost, newaar, en 's morgens ten achten, als 'kik daar kwam, newaar, tegen t' halver elven, newaar, die was,... al die bomen waren weg. Ze hebben zij daar azo ne wrede (6) groten, newaar, met dienen bulldozer ook, ewaar, ...

Ik weet het al...

...ze stampen zij daar azo tegen met die schuppe die omhoog zit, ewaar, ze stampen zij daartegen, ewaar, en als hem dat niet en begeeft, doen zij zo wat van die, euh, van die wortels van die bomen

...los...

...kappen af, ewaar, en ze proberen nog ne keer, tons wat lager en tons nog wat lager, en azo was hij omverre, hé,

Ja, 't was Artevelde niet?

Nee, maar 't was langs de kant van de Vooruit, want ze hadden nog ne helen elektrieken draad mee, met een lampe ook, die ze mee afgetrokken hadden...

En de autobussen komen daar nu?

En ze zeggen dat de autobussen daar komen, verleden weke hebben we gehoord, meneer van den bureau die had naar de bank geweest en in de bank hebben ze gezegd, ewaar, langs de kant van Moerhout, de kleeuwinkel, ewaar, en ge hebt daar die cafés die tons azo inspringen.

Ja, ja.

...da was azo een wreed breed plankier, ewaar, awel, dat hebben ze versmald ook, ewaar, die mensen hebben maar een normaal plankier niet meer...

...plankier niet meer

...en 't schijnt dat daar die bussen gaan voor-komen, en tons op de markt, ewaar, dat d'r parkeerauto's en al gaan zijn, ewaar, voor, euh, allez, voor de mensen die tons naar 't stad komen en allemaal, waar:

Ja,

- (1) hulder = jullie
- (2) begost = begonnen
- (3) zunder, zulder = zij
- (4) tons = dan
- (5) plankier = trottoir
- (6) wreed = heel, erg

Gent 2

Voor tachtig frank, ik vind 't profijtig

Vertelsters: Jenny (°1912) en Georgette (°1911)

Opgenomen: 10 november 1964

Ze gaat zij naar de Dampoort gaan wassen, newaar...

Ja-ze, ja-ze,...

'k Heb gehoord, 't was daarmee dat ze me zei, zei ze: "'k Heb naar de wasserij geweest".

Ge hebt er die zeggen dat het niet goed is.

Ah, zij is toch content.

Awel, ge hebt er die zeggen dat ze het eerst moeten weken en dat *euh*.

Ja.

...als 't vuil is, azo, van broekskes van die kleine gasten, heel die..., van madam Vandendriessche haar dochter, zegt ook, *ewaar*, zegt ze: "'k Moe 'kik dat eerste weken" en handdoeken die nogal vuil zijn, *hé*, ze moet zij dat allemaal weken...

Ja.

...dus thuis op voorhand weken tons (!)...

...eerst weken en tons wringt ze-zij dat uit...

Ah ja.

En ze gaat tons azo mee, *ah ja*.

'k Zijn 'kik ook menen gaan, maar 'k en heb het tons niet gedaan. 'k Heb weesten kuisen (!) al, dat is goed, zè.

Ja, ja.

Ja, daar heb ik al dikwijls mee geweest.

Azo de nieuwkuis met nen helen hoop dingen.

Voor tachtig frank, ja.

Hoh, den eerste keer...

En hoeveel moogde (!) d'r insteken?

Drie kilo zeshonderd, tot vier kilo, den eerste keer had ik mijnen goeien impermeable (!), *niewaar*, mijn kapke, Henri zijn kostuum, drie pullovers van Liliane en een blouse of twee en uw plastrons (!), ge hebt veel, zè.

En diene nieuwkuis, in wat bestaat dat, hoe doede dat?

Awel, ge hebt gij dat maar in dienen ding te steken, *niewaar*?

Mee wat, mee wat wast dat, mee poeier, of?

Oh, nee, 't is droog en nat, *allez*, nafte (!) zekers, of azo iets.

Ah ja.

Detergent, *hé*.

Ah ja.

Enne, ge ziet gij dat slaan, en ge ziet dat zo vuil worden, dat, dat ding, *niewaar*.

Ja, ja.

En tons met den eerste keer ziet ge dat dat weg is, en tons ziet ge daar ne ventilateur lang draaien voor te drogen, *niewaar*.

Voor te drogen, ja.

Ge moogt toch rekenen op dertig, veertig minuten, maar 't is schoon, zè, *allez*, madam van diene controleur van mij kwam hij ook content.

Ah, dat is tons nog, *hé*. Surtout, diegene die met een huishouden is, dat is tons rap...

Hoh, ze had verleden keer, vijf kleren mee van hem, zomerkleren, *niewaar*, en tons van de kleinen kostuumkes en kleedskes. En 't was allemaal schoon, maar, azo, plekken van suiker en al, dat gaat niet af, zè.

Ja, ja, ja.

Dat moede (7) eerst, *eah*, zelve wat doen.

Is dat ton mee ne genre (8) nalte, *allez*, gij zegt nalte, *nawaar*, maar dat is een genre tetrachlorure die ze gebruiken, *waar*, lijk dat product die in de fleskes is, de Sassi, of de Trixi en allemaal.

Ja, maar dadde is onontvlambaar, *nawaar*, en dat is ... iets in die genre dat ze-zij (9) dat doen.

Ah, ja, 'k weet niet wat dat 't is, *ewaar*. Ge zie gij dat daarin komen, *ewaar*.

en dat droogt rap, zekers, *hé*.

Ah, 'k zeg het: dertig, veertig minuten voor heel den boel te wassen.

Ja, ja.

Allez, 't is niet wassen, 't is kuisen, *ewaar*:

't Moet opdrogen op die moment, *waar*.

Voor tachtig frank, ik vind 't profijtig (10).

(1) tons = dan, toen

(2) kuisen = reinigen

(3) moogde = mag je

(4) impermeable = regenjas

(5) plastrons = dassen

(6) nalte = (was)benzine, detergent

(7) moede = moet je

(8) genre = soort

(9) ze-zij = zij

(10) profijtig = goedkoop

Gent 3

Als ze-zij alle dagen ne permanent en ne mise-en-plis heeft, kan ze-zij voort

Vertellers: Marcel (°1898) en Marie (°1898)
Opgenomen: 10 november 1964

Zo, ik zegge tegen Georgette: "Hoort hier, ik en heb natuurlijk 't geld niet voor diene salon

over te pakken (1), doe het gij in uw huis, m'n kind", enne, die madam waardat ze bij werkte, *ewaar*, heeft hij haar salonje overgelaten aan mij, *ewaar*, en ze heeft zij dat in mijn huis beginnen doen.... maar... maar als ze dat dan enigste maanden deed, zou ze geren (2) getrouwd hebben, met Robert, *nawaar*. Ik zegge: "Kijk, kijk, m'n kind, ik en ga m'n ouders 'r niet voor wegdoen, zè, voor u in m'n huis te pakken".... Ik zegge.... en dat was toen in den tijd dat ze zo slecht aan *eh* ... woonste geraakten, *ewaar*, over (3) zeventien jaar. Zo, zijn ma, die zei: "Wel, Georgette, ge moogt bij mij komen wonen", en 'k zeg ekik: "Awel, komt gij bij mij voort werken", en ze werkt zij nog bij mij, en ze komt zij alle achternoenden (4), ten tweeën... begint ze-zij, van den dijsendag (5).

Uitgenomen de maandag.

De maandag niet, *nawaar*, *ah ja*. Wie werkt er nu de maandag, van de coiffeurs?

Den dijsendag ook al niet meer.

Ja-ze, ze werkt al den dijsendag ook niet meer. Ze zal zij op den duur heel (6) thuisblijven, *waar*:

Ja, maar, 't is meest, 't is meest op ding... op afspraak ook dat ze..., zeker?

Ja-ze, 't is gemakkelijk, zè. Ze zegt: die ure moogt ge komen, en ze zetten haar (7), *ewaar*. Ja, 't en is ook zodanig groot niet, mijn voorplaatske (8) en als d'r vier mensen zitten, zitten ze al opeen. Zo, ge ziet van hier, *ewaar*, ze werkt zij op ure, en ze zijn zij daarmee t'akkoord, en alle cliënten komen hij 's achternoens, en ze vragen zij ne rendez-vous, ze telefoneren zij naar het magazijn of naar haar huis, en ze komen zij en ze zetten zij haar, *hé*, en ze zijn gediend. Kijk, ze heeft zij nu van achternoenent weesten werken omdat ze morgen niet en kunt, *nawaar*. Zo, morgen heeft ze nu were ne permanent (9), morgen achternoene, als ze-zij alle dagen ne perma-

nent en ne mise-en-plis ⁽¹⁰⁾ heeft, kan ze-zij voort...

- (1) voor diene salon over te pakken = om dat (kap)salon over te nemen
- (2) geren = graag
- (3) over zeventien jaar = zeventien jaar geleden
- (4) achtermoenden = namiddagen
- (5) dijsendag = dinsdag
- (6) heel = volledig
- (7) ze zetten haar = ze zetten zich = ze gaan zitten
- (8) voorplaatske = kamertje vooraan in het huis
- (9) permanent = vast aangebrachte golven in het haar
- (10) mise-en-plis = watergolf

Gent 4

Twee kilo's paling hebben we gewonnen

Vertellers: Marcel (°1898) **en Marie** (°1898)
Opgenomen: 10 november 1964

Weet het gij al. Miel, dat we weest kaarten hebben voor paling, zaterdag? Twee kilo's paling hebben we gewonnen...

Ah ja, awel, kijk, op den buiten gaat dat nog, *newaar*:

Hebt ge dat gewonnen mee kaarten of mee zeuren ⁽¹⁾?

Ja maar, eerlijk is eerlijk gewonnen, zè. Me hebben d'r genoeg ons devoren moeten voor doen ⁽²⁾. Me hebben ons vijf keren moeten laten inschrijven voor aan een serietje te geraken.

Zo, ze hebben de paling betaald, *newaar*:

Ah, ja maar, ja, da's niet waar, twee kilo paling...

Awel.

Zo, 't was vijf... *awel*, 't was vijftien frank den inleg, zo, rekent ne keer uit...

Awel, vijf keren vijftien frank, rekent dat ne keer uit...

Is vijfenneentig, is honderdvijftig frank...

Is honderdvijftig frank. Hoeveel kost ne kilo paling?

Maar, *allez*, Emile, als ze gaan gaan kaarten en ze hebben d'r niks voor.

En twee kilo paling?

Hé, als ge gaat gaan kaarten en als ge d'r niets voor en hebt, 't is ook wat.

Ah ja, ge moet het azo rekenen, *newaar*... 't Is natuurlijk vijftientig frank, maar ge hebt twee kilo paling. Zo gelijk of dat den dienen was, gelijk of dat ge zegt, tachtig frank, maar de schonen, die staat natuurlijk honderd frank, *newaar*, die staat honderd frank, de schone paling.

Maar nog moet de paling weg, en dat was azo allemaal in plasticen zakskes van ne kilo, in een frigo, zat dat, en als ge een serie gedaan had, als ge gewonnen had, kreeg ge een bonnetje, en als ge tons ⁽³⁾ voortgong ⁽⁴⁾, moogde ge ⁽⁵⁾ ton met dat bonnetje om uwe paling gaan.

(1) zeuren = valsspelen

(2) me hebben d'r genoeg ons devoren moeten voor doen = we hebben er ons genoeg voor mogen inspannen

(3) tons = dan

(4) voortgong = wegging

(5) moogde ge = mag je

Geraardsbergen

Is dat hier den hemel?

Verteller: Jules (°1896)
Opgenomen: 15 november 1969

Zie, over drie weken had ik gedroomd dat ik naar de hemel ging. Dat was een fijne, manneke. Ik zie mij daar nog altijd gaan in mij-

nen droom, met ne stok op mijne schouder en met mijne neusdoek (1) daarop en met nen boterham of vijf in mijne neusdoek geknoot. Ik stap het af (2), naar den hemel. Als ik azo nen dag of twee, volgens mijn gedacht, *allez*, op gang was, die kom ik daar aan een poort uit. "Ah", zeg ik, "Dat zal zeker, peins ik, toch wel den hemel zijn". Ik kloppe. D'r komt daar enen azo bij mij, zo nen viezen typ (3) en hij zegt: "Wat is het daar?", zegt hij. Ik zegge: "Pardon, meneer", zeg ik, "Ik kom ekik naar den hemel". "Maar en dat is hier gedomme den hemel niet", zegt hij, "Ge ziet dat toch zeker wel", zegt hij. "Kijkt ne keer", zegt-em (4), "Steek ne keer uwe kop binnen. Is dat hier den hemel?" Maar mens, wat dat ik daar zag, *hé*, godverdikke toch, schoon meisjes, helegans in hunder (5) ..., *allez*, zonder kleedjes aan azo, *hé*, helegans zonder kleren aan. Die liepen zunder (6) daar azo. En piano en beatles, en muziek en wijn en champagne, godomme, dat was daar schoon man, en daarbij, zegt hij: "Ge moogt gij hier niet komen", zegt-em, "Dat is hier den hemel niet, stap het af", zegt hij. Daarmee, ik druij, met mijne druijpneus, was ik weer op weg. Als ik azo nen halven dag gegaan had, *hé*, 't zweet stond op mijn, op mijn wezen (7), *eh*, kom ik daar aan een andere poort. *Ah*, ik zeg: "Dat zal hier wel den hemel zijn, zeker, azo". Ik kloptege (8). 't Komt daar enen openen. Ik zegge: "Meneer, is dat hier den hemel?". "Ah, nee, dat is hier het vagevuur", zegt-em, en ik keek azo ne keer en ik zag er enen hoek azo mannen die zaten te kaarten met een stuk of vier, aan den ander kant was er daar enen bezig op een viool, zeker, te krabben, en nog een stuk op drie die lagen te bollen (9). 'k Zeg: "Ah, jong, als 't hier den hemel niet is, waar moet ik tons gaan?" "Ah, ga rechtop (10)", zegt em, "al (11) die, al die grote, al die lange sterre", zegt hij. Daarmee, ik weer weg. Als ik azo nen tijd gegaan had, kom ik aan een poort, maar dat was een schoon poort, *zulle*, man, dat was azo helegans wijd geëncadreerd (12), met sterren, *hé*. En daar stond daarop "In den hemel", "Au ciel", "Au paradis" en in alle talen, *hé*, *Ah*,

zeg ik: "Hier ben ik". Ik daar gedomme gaan kloppen aan een poort. Als ik daar azo wat geklopt had, trekt er daar enen een vensterke open, met zijnen baard hing hij daar azo tien centimeters buiten. "Ah, godverdikke", zei-em, "Wie dat we daar hebben?" zei-t-em, dien-nen typ, "'t Is Jules Debot". En ik bekijk hem en weet ge wie dat het was? De Pier, nen ouwe kameraad van mij. *Enfin*, ik zegge: "Pier" - in mijn gebeden zei ik: "St-Pieter" - ik zei ik: "St-Pieter", maar dat was nu "Pier". "Ah", zeg ik, "Pier". "Ah, Jules, kom binnen, jong", zegt-em, "Wat kan ik voor u doen?" "Ah", ik zeg: "Ik kom ik in den hemel" - en mijn vrouw had mij ne stamp of vier of vijf gegeven omdat ik azo in mijn bedde azo lag te kreinsen (13), ge weet wel. Maar, *euh*, ik droomde "kik voort ... "Awel", zegt hij, "Heb je-gij uwe livret (14) mee?". Ik zegge: "Ja ik, ik heb hem d'r geweest vragen, aan de paster van het gasthuis (15). Ik ga 'kik daar altijd naar de mis 's zondags". "Ja maar, ja maar, dat is daarmee toch niet genoeg, met te zeggen, *zulle*, jongen: "Ik kom ekik naar den hemel". "Ik moet ik dat aan Ons Heer ne keer gaan zeggen", zegt-em, "Of dat hij u wilt ontvangen", zegt-em, "Ah", ik zeg, "*awel*, ge kunt gij dat hem ne keer vragen", "Azo", zegt-em, "'t Is maar een plaats (16) verder". Terwijl keek ik een keer ... Ik zeg: "Is dat hier den hemel?", "Bah, ja 't", zegt hij, ik zeg: "Awel, man", zeg ik, "Hier is het maar flauwkes", zeg ik, "Ik heb ik daar naar de helle geweest", zeg ik, "Maar daar was er muziek en ze danstegen en sprongen daar en d'r waren daar...". *Ha*, ik zeg: "Ze dronken wijn en champagne, van alles". "Ah, ja maar, dat geloof ik", zei-t-em, Pier, "Maar wij kunnen ons diene luxe niet permitteren, *hé*, jongen", zegt-em, "Voor enen dat er hier alle jaren naar de mis... naar den hemel komt", zegt-em tegen mij, azo, "Ah", ik zeg: "Gaat dat hier ... komen d'r hier maar...". "Ah, 't en komen d'r hier niet veel niet meer, jong", zegt hij, "Bah godomme neen 't", zegt hij, "Maar, zie", zegt-em, "Ik zal het keer gaan vragen", zegt-em, Enne, "Ik zie", zegt-em, "Ge hebt gij daar een vrouw of twee hunne

lochting weest omdoen⁽¹⁾”, zegt-em, “in de Lijkskensstraat”, zegt-em, “En dat moet ook gebiecht worden, *zulle*, man”, zegt-em. Ik zeg: “Ja, steekt dat hier zo nauw?”. “Ja het, ja het”, zegt-em. “Ge komt gij hier niet binnen als ge wilt, *zulle*”, “Maar, zie”, zegt-em. “Ik zal ne keer achter ne paster gaan zoeken” zegt hem. “Ge zult gij rap enen hebben”, zegt-em. “Ge kunt gij eerst biechten als ge tons moogt blijven van Ons Heer”, zegt-em. “Zo veel te liever voor mij, ge zijt nen oude kameraad”. Daarmee, ik wachtege ik daar, ik wachtege, en een uur of twee nadien komt-em binnen. Hij zegt: “k En heb ik genen gevonden, *zeh*, jong”, zegt-em. Hij was, hij was, hij was..., hij was gaan ‘dinge’^(1a), zegt hij. *Euh*, wacht een keer, hoe heette hij daar dat hij me zei, wie dat er zijn varken dood gedaan had in den hemel... “St-Antonius heeft zijn varken doodgedaan”, zegt-em. “En d’r zijn hier maar twee, drie, vier pasters”, zegt-em, ... en die is er naartoe...^(1b) en ik werd gedomme wakker... ‘t Is juist, *zulle*!

- (1) neusdoek = halsdoek
- (2) ik stap het af = ik vertrek
- (3) ne viezen typ = een eigenaardig iemand
- (4) zegt-em = zegt hij
- (5) hunder = hun
- (6) zonder = zij
- (7) wezen = gezicht
- (8) kloptege = klopte
- (9) bollen = een bolspel (bv. krulbol) spelen
- (10) rechttop = rechtuit
- (11) al = langs, voorbij
- (12) geëncadreerd mee sterren = omgeven door, versierd met sterren
- (13) kreinsen = bewegingen maken als bij het ‘kreinsen’, d.w.z. ziften om het graan van de kreinsen (kaf) te scheiden...
- (14) livret = gedragboekje (van een werkman)
- (15) gasthuis = bejaardentehuis, ziekenhuis
- (16) plaats = kamer
- (17) een vrouw of twee hunne lochting weest omdoen = een vrouw of twee hun moestuin omgespit hebben = met een vrouw of twee (buitenechtelijke) gemeenschap gehad hebben
- (18) ‘dinge’ = gezegd als men niet op een woord kan komen
- (19) Als er een varken geslacht werd, was het gebruikelijk om een mooi stuk vlees naar de pastoor te brengen

Kaprijke

Moeder, ja, de karn is af, *zulle*

Verteller: Jules (°1899)

Opgenomen: 7 juli 1965

Vroeger waart⁽¹⁾ dat, als de melk ... dat werd in de kuip gezet tot dat zuur waart, *nawaar*, *nawaar*, zuur voor te kunnen karnen⁽²⁾. En dat werd dan in een grote lange kar..., *euh*, wijde karn gezet, *nawaar*, in een wijde karn. En *euh*, ge moest gij daar met tweeën azo altijd maar staan, *euh*, staan ... dat dat geklutst werd, *ewaar*, die oude karns, *ewaar*. Godver..., en als ‘t te karnen waart, twee keers in de week, dat waart dan... *oh*, wel, *euh*, nen emmer of, of tien zeker, melk, *hé*. Dat waart geen afgeroomde melk, *hé*, direct van de koeien en verzuren, *hé*, en als, als, *euh*, dan, ja, als dan te karnen waart, *ewaar*, ze moesten daar die twee daghuurmannen⁽³⁾, *nawaar*, *allez*, die daghuurmannen moesten daar dan van te vieren of te vijven van den nuchting⁽⁴⁾ een uur eer komen: “ ‘t Is te karnen morgennuchting, *zulle*” en ze moesten daar een uur twee staan karnen, *hé*. En ... van tijd⁽⁵⁾ ne keer blijven staan als ‘t niet te koud en waart en een beetje water op gieten, *hé*. Ja, en dan als ze, als ze gedaan hadden met karnen: ja, “Moeder, ja, de karn is af, *zulle*”. Ja, ze keek ne keer, en d’r stond daar nen boel boter op en dat waart azo een diepe kuip, *hé*, en ze moesten daar allemaal die boter daar uitpakken en daar allemaal uitleggen, *nawaar*. *Ho, ah ja*, lijkt dat ze nu uit een andere karn moesten... zouden moeten pakken hebben, *hé*. Maar vroeger waart dat een hele wijde, lange karn, *hé*...

- (1) waart = was
- (2) karnen = boter maken door volle melk of room in een karnvat te schudden
- (3) daghuurman = werkman die per dag betaald werd
- (4) nuchting = ochtend, morgen
- (5) van tijd = soms

Melkkamermet karnwiel in Hijfte (± 1930)

(KBOV-Fototheek, Verzameling Trefois, Vakgroep Vergelijkende Cultuurwetenschappen RUG)

Lokeren

Ja, ik hou mij met geen simpel soldaten bezig!

Vertelster: Laura (°1898)

Opgenomen: 31 maart 1965

Zè, dan hebben we toch ook ne keer gelachen. D'r waren daar twee... azo de... de beste van, drie van Lokeren, de beste dames azo, die azo altijd tezamen azo ne keer weggingen of 't één of 't ander, en die hadden beraad geslaagd, *newaar*, en die hadden hulder (°) ne nieuwe velo (°) gekocht. Een ander keek daar na, *newaar*, maar, maar meneer Janssens die verhuurde velo's en wij dan, jonge meiskes en al dat, voor nen halve frank per uur, en daar mochten we mee gaan rijden achter de kerk. Dat waart een groot plein, *newaar*, dat waart allemaal aarde dat daar laag, *newaar*. *Allez*, ik zei dan tegen m'n moeder, ik zeg: "Mag ik ook ne keer gaan rijden met die velo,

mogen we ook eens enen gaan huren?". "Ah, bah ja g' (°), ja", zegt ze. En dat was op een maandag - ik zal het nooit niet vergeten - dan op een zomer. Maar dan waart dan den oorlog al meer als een jaar bezig, *zulle*. Wij gaan wij gaan rijden achter de kerk, *ewaar*, maar dat is nu niets, plat op die aarde, *newaar*. *Euh*, ik peinsde in m'n eigen: "Ik kan al goed rijden!" Ik had azo ne keer of tien rondgereden, *ewaar*. Ik zeg: "Ik ga naar huis rijden." En, dat is toch maar in de Kerkstraat, *newaar*, vijftig meter. Maar wat gerade-gij (°), jong? Ik kom ekik van achter dienen hoek van de kerk, *ewaar* - echt de waarheid - en hier in de Poststraat, *ewaar*, stonden azo altijd wat mensen azo al ne keer te kijken. *Ah*, de mensen wisten azo feitelijk niet wat doen, *waar*. Nu komen de drie hoogste officieren die die hier lagen in Lokeren, *ewaar*. Ik reed *eh* daar bal (°) op met diene velo: ik in de goot. En dienen enen die had ne monocele azo in, *waar*, die versukkeldege (°) hem azo. Wat dat die daar allemaal stonden uit te slaan in het

Duits, dat wist ekik niet, *ewaar*. Beschaamd dat ik waar, *newaar*. Die gingen vaneigen voort en ik zei ekik: "Pardon, meneer", zei ekik. Ik wist niet wat dat ik moest zeggen, *ewaar*. Ze gingen voorts, en azo riepen die mensen achter mij: "Ja, ge durft gij nogal. Ge pakt gij de grootste overheden (¹) eerst van al!" En azo al lachende, zei ekik, *newaar*, ik zeg: "Ja, ik hou mij met geen simpel soldaten bezig!", zei ekik. Maar ik waar weg met die velo te voet, *zulle*. En serieus de waarheid, *zenne*, mijn ouders zijn nu dood, *ewaar*, en ik weet niet of onzen Odilon dat nog zou weten, *newaar*: 's Anderendaags belden ze uit (²), *newaar*, dat er geen enen nog per velo mocht rijden. En die drie dames zaten daar met die nieuwe velo. D'r was één bij van recht over ons deur, *eth*, dan hebben wij gelachen! En wij zeiden tegen de mensen, *newaar*: "Allez, salut, *zulle*, zie ze daar, nu dat ze-zulder (³) ne keer een schoon veloken gekocht hebben, *newaar*. "Ah, wat kan dat anders?" zegt mijn pa, "Ze rijden recht op de officieren!". "Kan dat anders", zegt hij, "Dat ze niet meer mogen gaan rijden!" "Ze gaat zij wat gaan uitsteken, zeker". En azo waar dat 't één achter 't ander, *newaar*.

(1) hulder = zich

(2) velo = fiets

(3) ja'g = ja gij

(4) wat gerade-gij = wat raad je = wat denk je

(5) bal = bots, vlak, pal

(6) versakkeldege hem = struikelde

(7) overheid = officier, commandant

(8) belden ze uit = werd omgeroepen, werd afgekondigd

(9) ze-zulder = zij

Lozer

Hij had een lijntje 'n half geschreven

Verteller: Astère (°1907)

Opgenomen: 30 november 1965

Ik ga het u nu ne keer vertellen hoe dat we-wulder (¹) dat hier vaardegen (²) als we moesten naar school gaan. Dat was tons (³) nog

d'oude ure. Weet je wel, in dienen tijd was, nu zijn we een uur voren, *ewar*, de oude ure en we trokken wulder die voete van hier naar, naar Lozere, *eh*, op ons kloefen (⁴), in de de winter, natuurlijk, azo achter de hoopkes, die ze gezet hadden voor de strate, azo, voor geen ... Ah ja, we moesten natuurlijk opletten in de, in de zomer, *allez*, in de ding, gingen we met de, met de lantaarn aan ons hand naar de mis, *waar*. De zaterdagavond werden de kloefkes geblonken met grim (⁵), azo, vanuit de schouw van 't ding. En, *eh*, ja, zo we trokken wulder naar schole, twee keers per dag, dat me-wulder - elektriek was er niet in de schole - dat we-wulder daar in de winter moesten naar huis komen voor dikwijls een beetje eer of dat de tijd om was van de schole, *eh*, omdat 't te donker was ... En in de zomer zaten wulder zo ordinaairlijk (⁶) met, *eh*, 40, 50 gasten bij, bij de meester. Maar in de winter hebben we nog geweest, dat me met 85 zaten. Tuurlijk, me (⁷) wisten lijk niet waar dat 't eerste en 't tweede of 't vierde of 't vijfde studiejaar was. *Eh*, naarmate dat, *allez*, 't waren, stonden, 5 roten (⁸) banken enne, *eh*, ja, naarmate dat me halvinge mee-kosten (⁹), schuifdegen me op (¹⁰), want 't heeft enen vier jaar bij mij gezeten die zijnen naam niet kunnen zetten heeft. Nee, 't moeste (¹¹) zo groot zijn of een schuurdeure, de letters, hij wist het niet. En dat was toen de mode dat wulder schreven op, *eh*, op een lei, met, met een krijtje, *allez*, met ne griffel tenminste, *waar*, met ne griffel en hij zette hij altijd maar aan (¹²) en hij heettege zeker Binche en ik zettege aan en hij keek hij zo neffens mij altijd, *eh*, wat dat ik aan de gang was voor te schrijven (¹³), *hé*. En hij zette hij aan met, met, met, 'n lijntje 'n half. En 't was dikwijls dat de meester een keer rondkwam om te weten of dat de onze vol geschreven was. Hij toonde 't keer, "Hé, zè, zè!", zegt-ie, de meester, "Binche heeft weerom zijn devoeren (¹⁴) gedaan": hij had een lijntje en half geschreven.

(1) we-wulder = wij

(2) vaardigen = ervoeren, beleefden

- (3) tons = dan , toen
 (4) kloefen = klompen
 (5) grim = roet
 (6) ordinairlijk = gewoonlijk
 (7) me = we
 (8) roten = rijden
 (9) meekosten = meekonden
 (10) schuifdegen me op = schoven we op
 (11) moeste = mocht
 (12) en hij zette hij altijd maar aan = hij herbegon altijd
 (13) Binche = Benjamin
 (14) wat dat ik aan de gang was voor te schrijven = wat ik aan het schrijven was
 (15) zijn devoren = zijn best

Maldegem 1

Als ik geboren zijn in 1899, de laatste week van de vorige eeuw

Verteller: Gabriël (°1899)

Opgenomen: 22 december 1964

Maar ik zou nu ne keer willen vertellen, als ik geboren zijn in achttienhonderd negenenne-
 gentig, de laatste week van de vorige eeuw,
 dat ik al (1) weten komen heb, al weten
 komen heb, heel de mechanieke vooruitgang
 van de wereld...

Ja, vertelt dat ne keer.

Dat waart hij (2) het spoor, tram en trein, en
 het waar het, het... ne velo (3) sedert een jaar
 of acht. *Ah ja*, kijk, ge ziet hier dat portret lig-
 gen hoe dat ze eruitzagen, de eerste velo's.
 Ge kreeg er een toeter bij en wat sleuters, *ah*,
 van alles, van alles, nen grote carburelight, en
 een zadel, groter of (4) heel de velo zelf. *Allez*,
 kom, ge ziet het, *hé*. 't Was al dat er waar, en
 wat heb ekik dan al weten komen: de auto's,
 de moto's, later de bromfietsen. Want dat is
 ook al lange, *zulle*, dat er die bromfietsen rij-
 den, van negentienhonderdentwintig, brom-
 fietsen hadden wij d'r al heel de wereld door.
 De mensen peijnen dat een bromfiets, dat dat
 van vandaag is, maar dat is geen waar, dat en
 is geen waar! *Eh*, kijk, kijk naar dat portret
 daar van het jaar éénentwintig, waar dat ik als

soldaat sta met nen ... met nen bromfiets.
Wulder (5) mochten op de velopad niet rijden,
awel ja, we mochten op de velopad niet rij-
 den. En me reden dan op de kasseien en me
 kosten (6) dat niet houden van dat schokker
hé. 't En is maar met de goeie wegen dat de
 bromfietsen er feitelijk door gekomen zijn. Ik
 heb de gas weten komen. Ik heb den elektriek
 weten komen. Ik heb de cinema's weten
 komen. Ik heb de vliegmachienen weten
 komen, toen de autobussen. Want Maldegem
 heeft den eersten autobus gehad van al... van
 heel het land, *gauw*, den autobus van
 Maldegem naar Gent. Ja, ja, d'r waar maar
 enen, er waar het maar één lijn, en nadien is
 dat overal ... *Eh* kijk, ze hebben nu den trein
 afgeschafte en vroeger was dat een plezier met
 dienen autobus voor naar Gent een keer te rij-
 den en hij reed langs de grote baan, op scho-
 ne, effene weg, en nu pakt hij al de veldwe-
 gels, voor hier en daar een boer op te pakken.
 Ge zijt een uur en een half onderweg eer dat
 je er zijt. Nu is het een marteling, en vroeger
 waart dat een plezier. En nu en hebben we
 geen trein. *Awel*, 't en is daar nu ook niets
 meer aan te doen. Ze moesten ze maar niet
 laten kapot gaan hebben, *hé*.

't Is wel waar, *hé*.

Ik heb daar al de radio weten komen en de
 televisie, *allez*, heel de nieuwe mechanieke
 wereld, lijk of dat we hem nu zien, met al zijn
 gemak, heb ik geweten dat dat al niet en
 bestond.

Ja, ja

- (1) al = alles
 (2) dat waart hij = dat was
 (3) velo = fiets
 (4) groter of = groter dan
 (5) wulder = wij
 (6) me kosten = we konden

Maldegem 2

Ze zeiden zij niet 'nen automobiel', ze zeiden 'een zelfbewegend rijtuig'

Verteller: Gabriël (°1899)

Opgenomen: 22 december 1964

Hah, de eerste auto's. Ja, ik en waar eigenlijk nog op de wereld niet, als den eersten auto hier gekomen is, want hij is hier gepasseerd den eersten september achttienhonderd drieënnegentig. Maar de mensen, ze zeiden zij niet "nen automobiel", ze zeiden "een zelfbewegend rijtuig". En een zelfbewegend rijtuig, wat dat in feite een automobiel is of een auto, 't is 'tzelfde - mobiel - bewegen, ja, en hij waart al gekomen van Gent naar Maldegem. Ze moesten naar Heist, met vijf man op hulder (¹) karre, en hier hebben ze-zij een beetje gestopt. Waarvoor gestopt? *Hah*, ja, ze hadden er twee uren op gereden, twee uren van Gent naar Maldegem, en dan als dat dertig kilometer ver is, gelijk of dat iedereen weet, *awel*, hebben ze-zulder (²) dan gereden aan vijftien kilometers in d'uur.

Ah, allicht wel, *hé*.

Ze hebben zij hier een uur blijven staan, en ze zijn zij dan weggereden, naar Heist, maar dat en heb ekik niet beleefd. Maar als ik azo een jongente waar van vijf, zes jaar, liepen wij hier altijd naar de hoek (³) van de Noordstraat, de grote baan Brussel-Oostende en den hoek Breskens - Maldegem, en me hoordigen wij (⁴) van ver dikwijls al die automobiels alkomen, *hé*, want ze moesten zij toeten en bellen en roepen, want er waart dan een wet gestemd op de eerste zelfbewegende rijtuigen waardat er in stond dat de voetgangers de weg moesten ruimen voor een zelfbewegend rijtuig, dat het zelfbewegend rijtuig moest de voetgangers verwilligen, hetzij bij roepen, hetzij bij bellen, hetzij bij toeten, en de gendarmes waren er natuurlijk altijd bij als er enen niet getoet en had aan den hoek, *hé*, voor ze erop te zetten (⁵), *hé*.

Ja, ja.

In het jaar vijf, zes, reed er bijna haast alle jaren ... alle dagen een auto voorbij, maar een beetje later, *awel*, ge mag zeker zijn, ze telden ze soms, dat dat al vijf, zes automobiels per dag waren, die er al passeerdegen, ja ja, ja, ja, de baan was, was courant veroveren, *zè*, ge mag het zeker zijn...

(1) hulder = hun

(2) ze-zulder = zij

(3) hoek = kruispunt

(4) me hoordigen wij = we hoorden

(5) voor ze erop te zetten = om ze te verbaliseren

Maldegem 3

Geen sloopke te zien, noch geen reddingsloopke, noch geen groot schip, alles was weg

Verteller: Gabriël (°1899)

Opgenomen: 22 december 1964

Kijk, de laatste cinema op de markt, *hé*, want den eerste vaste cinema en is maar gekomen in negentienhonderdenelf, *zè*. Dat is "Vieux Bruges" van Brugge, " 't Oud Brugge", maar ja dat is..., dat klinkt veel beter of dat ze zeggen de "Vieux Bruges", *hé*. Ge weet toch wel hoe dat dat gaat, *hé*, surtout in Brugge. Hij is nu ook, hij bestaat nu ook al niet meer, 't is nu al vergaan met die cinema's, *awel*, den dienen van het jaar veertien die 't hier op de markt geweest heeft, dat waar ne schone cinema, dat was alle luxe en ze speeldegen (¹) "Het vergaan van de Titanic". Dat was in negentienhonderd en twaalf, ik heb dat ook allemaal gehoord. *Ah*, de Titanic is vergaan, de gazetten stonden vol dat de Titanic, 't grootste schip, en dat het snelste vaart, en dat het al, en dat van dienen blauwe wimpel en wat weet ekik allemaal en *nè godver*... 't Zat, 't sop binnen, met al die mensen, en 't zaten Vlamingen ook op. Ja... ze hadden daar ne film van gemaakt, *oh*, dat was ne schone

film, *oh*, ik moet er nog aan peinzen, als dienen boot verging, wat dat dat waart, *hé*. Maar die schokken, dat ga ik nooit vergeten, *hé*. De schok in de machinekamer, *hé*: ge zaagt die stokers achteruit vliegen. De schok in het salon, waar dat ze bezig waren met kaarten en met spelen en met dansen: hup, ze zijn allemaal omverre, *hé*. En dan, ik weet het nog goed dat diene voorspreker riep, *hé*: "De muziekkapel speelt "Nader bij u, mijn God", en ge kreeg azo een rilling, *hé*. En ineens hup, 't sop in, *hé*, vereend (?), *hé* en die film eindigde met niets: hij was verdwenen, geen sloopke te zien, nog geen reddingssloepke, nog geen groot schip, alles was weg...

(1) speeldegen = speelden

(2) vereend = erg, akelig

Maldegem 4

'Ici Paris, Tour Eiffel'

Verteller: Gabriël (°1899)

Opgenomen: 22 december 1964

Awel, ik mag zeggen dat ik de eerste Maldegemmer zijn, den allereersten die de radio gehoord heb. En 't was als me (?) bij den troep (?) waren, in Vilvoorde. Ik ware bij 't bataljon van de telegrafisten. Me lagen wij eerst in Borgerhout, toen in Wijnegem en eindelijk moesten wij ne keer, gerepareerd (?) naar Vilvoorde, en me hebben er drie weken gelegen. En die soldaten, dat waart daar den T.S.F., ja, dat waart al in het Frans, *hé*.

Ah, dat geloof ik.

Heel in 't Frans, *téléphone sans fil*... ze zeiden: "Kijk, jongens, om zes uur zenden ze uit van den Eiffeltoren, en al die wilt mag gaan luisteren, in de studiezaal", want we kregen wij alle dagen theorie, over elektriek en over telefoons en over alle soorten van dingen. En we hadden wonder (?) elk een tafelke, *hé*, en ieder tafelke had nen *écouteur* (?), noemdegen (?) ze dat, *ah ja*, azo nen hoorn, *hé*, nen

écouteur... En me hoordegen wij niets... Diene sergeant was bezig aan nen apparaat (?), ja, en een gegrol en een geronk, en een getoet lijk of dat al de auto's ineens passeerdegen en dat duurdege vijf minuten tot dat we toch eindelijk hoordegen: "Ici Paris, Tour Eiffel". Ik zegge: "Ja". *Awel*, en 't waart er, ja-het, ja-het. Zo lang had hij moeten zoeken voor dat te vinden, *zè*, die sergeant. Muziek en dat was schone, *oh*, dat was schone...

Ah, dat geloof ik.

En alle avonden, zolang of dat we in Vilvoorde zaten, gingen we gaan luisteren naar die radio. Een maand nadien zwaaiidege ekik af, dat waart toen al tweeëntwintig, want ik waar ekik al op m'n drieëntwintigste jaar, eer dat ik van de troep af ware, met dat we-wij moesten binst den oorlog gediend hebben (?), *hé*. En als je geen tijd gehad had, *hé*. Dat waar, dat noemdege de klasse van negentiene. Wel, wel, wel, wat hebben ze met ons gejongleerd, zo lange nadien. *Awel*, ik zegge: "Ik moet azo ne radio hebben", en ik kochte mij nen "Ducretet" met vier koptelefoons, *oh*, *écouteurs* en met ne schone luidspreker en dat ging. Maar ja, hier... Hilversum en bestond niet en Brussel Vlaams dat bestond niet. Later is Veltem gekomen, maar veel later nog, veel later. De schoonste post (?) toen ten dienen tijde waart Davenport in Engeland, dienen gaf sterk uit (?), *ah*, veel beter of den Eiffeltoren, véél beter. En ik placeerdege ekik hier boven in de straat, door de venster, diene grote luidspreker, als het schoon were waart, en dat was altijd van te zevenen tot ten half negenen een volksconcert in Davenport, *hé*. *Awel*, ik gaan u zeggen, *hé*, heel die trottoirs van een uur voordien, zat dat al, al vol met jongens en meisjes en ook groot volk, die dat ne keer moesten horen. Versta je dat, ik had daar plezier in dat de jongens (?) ook kosten (?) deelnemen in de vreugde die ik zelf had. Maar als dat toen in de maand van juli waart, in juli met die Ronde van Frankrijk, waart dat hier een

geloop en 't waar met den Eiffeltoren, *hé*, voor telkens iedere rit te weten wie dat er gewonnen had, *ah ja* anders en wisten me het maar den dag nadien in de "Sportwereld", *hé*.

Ja, 't is juist.

- (1) me = we
- (2) den troep = het leger
- (3) gerepareerd = geprepareerd, d.w.z. opgeleid
- (4) we hadden wonder = we hadden
- (5) écouteur = hoofdtelefoon
- (6) noemdegen = noemden
- (7) appareil = apparaat
- (8) met dat we-wij moesten binst den oorlog gediend hebben = aangezien we tijdens de oorlog onder de wapens geroepen hadden moeten zijn
- (9) post = zender
- (10) gaf sterk uit = zond sterk uit, gaf een goede ontvangst
- (11) jongens = kinderen
- (12) kosten = konden

Meigem

En ge moogt informeren, uren en parochies verre

Verteller: André (°1909)

Opgenomen: 1 augustus 1967

Ja jong, dat toneel dat is beginnen als ik thuis bleve van de schole. Dat was, in d'n tijd ⁽¹⁾ en waren d'r nog niet te veel mensen die dat kosten ⁽²⁾ van buiten gemakkelijk leren... *waar*, die dus, *eah*, wat studies gedaan hadden en die min of meer ... [In] dienen tijd waren er zoveel geleerde mensen niet lijk nu, op ver na niet. En ge werd azo gelijk uitgepikt, automatisch geraakt ge daar lijk in, met een klein rolleke beginnen en op den eind heb ik dat redelijk goed gedaan, dat 'kik, *allez*, nog ree... een serieuze rolle kon spelen. En me ⁽³⁾ hadden hier ne vriend van ons, nen zekeren Octaaf Van Ael en dat was ne specialist voor toneel. Ne mens die geen geleerdheid en niet ontwikkeld was en die nen echte kunstenaar in zijn vak, nen echte kunstenaar was. En ge moogt informeren, uren en

parochies verre, ge gaat hunder allemaal moeten bekennen ⁽⁴⁾: Octaaf van Ael was in de grond nen echten toneelspelere. Maar zat die, werd dien mens opgeleid van, dus van mensen dien, die, die in het vak meester, *ewaar* ... *Awel*, dat was ne specialist. En tot op zijn leeftijd van zeventig jaar heeft hij nog altijd den besten toneelspeler geweest. Zijn uitsprake liet een beetje te wensen omdat hij niet geleerd was, *hé*. En dat is dan, dat modern toneel is dan meer naar, naar... naar... naar spelling en al gegaan, naar alles gegaan, naar be... naar beter uitspraak, *ewaar*, en daar verloor hij, maar anders was 't ne specialist. En me hebben dus altijd met ne groep 't hoop ⁽⁵⁾ azo, de koster van Meigem, nen zekere Camiel Van Brackel... die, die nu secretaris is in Sint-Laureins, dat was onze specialist voor de komiek, de schuwten ⁽⁶⁾ van heel de wereld. Als die, die vent kost van zijn leven geen ⁽⁷⁾ woord van zijn rol en als gij daar moest mee spelen, *eh*, moest gij ook uwe plan trekken. En wist gij, als gij... als gij mee uwe mond openstond dat je niet meer wist wat gezeld omdat hij zijn woorden, zijn laatste woorden dus niet en had, *hé*, *waar*, moeste gij... Hij bracht hij u zelf aan de gang, *waar*... "Maar jongetje, moete-gij dit of moete-gij dat niet?" Zie je 't, azo, mee onnozelheden, maar, *eh*, in 't komiek was het eigenlijk nen besten en in drama had hij een foutje dat, dat hij hem niet kost inhouden ⁽⁸⁾, omdat een drama, en vraag geen gemaakte woorden...

Ja, ja, 't is juist.

En aan een drama moogt ge geen woorden maken dus, *hé*. Ge moet uw woorden waar dat... dat ... dat... vervalst hij uw, uw stuk heleganst, *hé*... En dat was een klein, een klein, een kleine foute die hij had, dat hij in drama dus ook te los... te loslippig was, *hé*... En... en... dat mag niet, want ik heb, 'k heb daar nog verschillende toeren ⁽⁹⁾ mee beleefd. 'k Heb daar vele mee gespeeld met die mens dat hij ... dat hij u uit uw rolle

brengr, zie je. Ge kunt, kunt *eh...*, hij zou je dikwijls zo ne...ne...ne.. een rote uitgeslagen hebben (*), en die d'r niet op trok (1), die d'r niet bij te passe kwam bij 't drama, om zijn plan te trekken (2), versta je 't? Omdat hij niet wist wat gezeid, en dan moesten de opstekers (3) hem weerom aan de gang brengen in zijn rol. Zo ge zit gij erbij, je had uw spel, *hé*. Maar me hadden hier een goed ploegske, me hebben hier altijd ... Meigem was gekend voor, Meigem was gekend voor hulder (4) toneel. En me hebben het zover gebracht, met dat toneel dat we dus, *eh...* floereerden en met den oorlog, *hé*, een stuk gespeeld hebben van de bevrijdinge waar dat we succes aan gehad hebben vier zondagen aan een stuk ...

- (1) in d'n tijd = vroeger
- (2) kosten = konden
- (3) me = we
- (4) ge gaat hunder allemaal moeten bekennen = jullie zullen het allemaal moeten toegeven
- (5) t' hoop = tezamen
- (6) schuwsten = raarste, eigenaardigste
- (7) van zijn leven geen = nooit
- (8) dat hij hem niet kost inhouden = dat hij zich niet kon inhouden
- (9) toeren = rare zaken
- (10) een rote uitgeslagen hebben = een reeks woorden uitgesproken hebben
- (11) en die d'r niet op trok = die nergens op leek
- (12) om zijn plan te trekken = om zich uit de slag te trekken
- (13) opstekers = souffleurs
- (14) hulder = hun

Oosteeklo

Ik heb altijd horen zeggen dat het er wel meer dan 1000 waren

Verteller: August (°1913)

Opgenomen: 2 maart 1965

Er zijn niet veel gemeenten waar dat 't carnaval is, en in Oosteeklo heeft dat gelijk altijd gegaan, maar d'r hebben daar ook spurtelingen (1) in geweest, *zulle*, grote, zelfs, want, ja,

ja 't. Maar dat is toch een beetje van voor mijnen tijd ... wel van voor mijnen tijd niet, ik was wel al geboren, maar ik ware toch nog zelve niet aan het verkleeden. 'k Heb mijn vader dat altijd horen vertellen. D'r waar (2) hier nen zekeren burgemeester en ne zekeren schepenen (3). Enne, ze zeiden dat dat niet meer kon zijn. Dat dat op veel te veel, dat d'r waar veel te veel boel (4), en d'r waar ruzie en dat waar mekaar verwijten en al, en dat waar vechten en dat carnaval en ze gingen die carnaval verbieden. *Awel*, en ze hebben hem ne keer verboden en 't en is nog ooit van zijn leven geen carnaval geweest - ik heb mijn vader altijd horen zeggen - gelijk diene verbodenen. Want anders, zag je nog mensen die niet verkleed waren, maar als die carnaval verboden was, alleman was verkleed. Ik heb altijd horen zeggen, en dat schijnt wel waar geweest te hebben ook, want de oude mensen van Oosteeklo weten dat nog. De burgemeester woonde ginder natuurlijk in 't klooster en de schepenen woondege (5) waar dat nu den afgebrokene molen is van *eult*, Marcel Huyghes (?), en ze gingen in optocht van den Hane daar, van 't dorp kwamen ze allemaal t' hope, ginder aan den burgemeesters. En van aan den burgemeesters gingen ze tons (6) natuurlijk wel mee, ik heb altijd horen zeggen, den enen zegt: Het waren er wel 500, 't waren er wel 700", maar ik heb ik altijd horen zeggen dat het er wel meer of 1000 waren, enne dat heel de gemeente te been waar, en dat ze de schepenen gingen gaan halen. Maar ja, ze hebben hem misschien uit zijn huis niet gehaald, de toelating is er gebleven. Ze hebben mogen lopen, en ze hebben al ze leven (7) mogen lopen, en ze hebben dat hier altijd gedaan ook, ...

En ze lopen nog...

... en ze lopen nog. Ja, ja z'. Ik heb d'r ook altijd geren (8) bij geweest, *zulle!*

- (1) spurtelingen = sputteringen
- (2) waar = was
- (3) schepenen = wethouder

- (4) boel = onrust
 (5) woondege = woonde
 (6) tons = dan
 (7) al ze leven = altijd
 (8) geren = graag

Oostwinkel

't Bericht kwam dat 't oorlog was

Verteller: André (°1913)

Opgenomen: 20 februari 1965

Ik was juist in landbouwerflop als den oorlog uitgebroken is, zodus. Enne, 't einde van 't verlof die was juist den tiende mei, als den oorlog uitgebroken is. 's Morgens als 'k opstond, *eah*, ja, de bedoelinge was van dien dag binnen te gaan en ik lag in Geetbets bij Hasselt, juist op de plaats waar dat daar ne keer een dijkdoorbrake geweest is. Den juisten datum van dat weet ik nu niet, maar in alle geval, daar stond praktisch geen water in 't Albertkanaal. *Euh*, ja, natuurlijk, 's morgens 't eerste dat ik hoordege (1) was vliegers (2) dien overgingen, *hé*. Enne, ja, ik zegge: "Wat is dat nu?" De radio opengezet, ja, *eah*, 't bericht kwam dat 't oorlog was, dat de Duitsers België binnengevallen waren en dat alle militairen *eah*, verzocht werden van hulder eenheid te vervoegen (3), *hé*. Ja, daar een beetje over gesproken thuis dan, m'n broer was binnen (4), *eah*, met mijn ouders daarover gesproken dan, enne, ja, op den duur toch maar, *eah*, de pakken t' hopegepakt enne opgetrokken, *eah*, maar voor.... Eer dat ik ginder kwam, dat was een heel probleem, *eah*, die treins, dat liep maar af en toe ne keer, *hé*, dat waart allemaal overbevolkt, *eh*. Den ene keer konden we er niet op, den andere keer, *eah*, ja, op den duur waren we toch weg. Langs waar dat we overal gereden zijn, weet ik niet meer, dat kan ik nu niet zeggen, *eah*, me zijn dan 's avonds in ding,... in Hasselt toch, *eah*, voleind. Onderweg, van op de trein zagen we hele kolommen mensen die vluchtigen, met kleine karrekkes, met hondekarre-

kes, met koeien, met paarden en wat weet ik nog allemaal, enne, dat was, *allez*, triestig om aanzien, *waar*...

- (1) hoordege = hoorde
 (2) vliegers = vliegtuigen
 (3) van hulder eenheid te vervoegen = zich bij hun eenheid te voegen
 (4) was binnen = was bij het leger

Ronse

De Fiertel meedoen

Verteller: Alfred (°1911)

Opgenomen: 22 april 1963

Hoe dikwijls hebt gij de Fiertel (1) al meegedaan?

Awel, luistert. Ik heb twee keren meegedaan met, *eh*, met nen auto, die volledig de ronde heeft volgedaan en tons heb ik hem drie keer volledig te voete meegedaan. En de eerste keer in 't jaar ... tweeëndertig.

Als 't azo is, zijn-me (2) geklopt (?) ... Ik heb wel acht keers meegedaan.

Ja, 'k weet dat ge al meer meegedaan hebt. Maar, 'k weet niet, 't was ook in dienen tijd dat we ons moesten laten inschrijven op 't stadhuis, *hein*?

Ja 't was in dienen tijd, ja.

Zo, ik laat me inschrijven, en vandaar, *eah*, we gingen naar de mis van te vijven 's nuchtings. 'k Weet niet of ge dat ook deed?

Ja, ja.

en ten achten stonden we al aan de kerk, voor tons (3) te vertrekken. Die ceremonie aan de kerke, dat ... wierd niet gedaan ... in mijn tijd toch niet. Dat ... en heel zekers bij u ook niet. Bij mij ook niet, maar de laatste keren wel;

De Fiertel in Ronse (1931)

(KBOV-Fototheek; Verzameling Trefois, Vakgroep Vergelijkende Cultuurwetenschappen RUG)

aangezien ik nog een beetje jonger ben als ge-
gij, *hé*.

Ja, maar van mij was 't, voor den oorlog. Ja,
ik heb meegedaan ... niet meer meegedaan
achter den oorlog... Voor den oorlog!

Voor den oorlog, goed.

Ik heb 't meegedaan als bedevaarder en ik
heb ook ... Ik heb me daar feitelijk in ... goed
geamuseerd. Maar de eerste drie jaren dat ik
meegedaan heb te voet was 't feitelijk als
bedevaart. En dat was met verschillende broe-
ders, *hé*, van 't klooster, *hé*, die 'kik nog wel
gekend heb, *hé*, ik ken Omer, onder andere

broeder Dagobert, broeder Mariaan, broeder
Hippoliet en wat weet ik allemaal, dien alle-
maal meegeweest hebben met mij. Dat was
tons altijd rond de relikwie, nevens de relik-
wie, bij de beelden, *eh*, nooit voor of achter,
altijd bij de relikwie.

Maar, 'k mispak me, 'k weet niet goed... hoe
zij ge

Fredje, volgens mij, *eh*, als ge zo de Kruisens
nerekomt...

Ah, ja maar, ja, 't is maar dat we, ...

En zijn we dicht bij de berg, krijg je zo de
indruk, kijk ...

We zijn de man!

We hebben iets veroverd!

Ja, me zijn de man! Ja, me komen naar huis, me komen naar huis, dat is zeker, me komen aan Kruisens nere met een hart lijk een brood. Me zijn hovaardig. Surtout in die jaren. 'k was tons nog jong, natuurlijk ... nu zijn 't mis-schien ... maar tons met een hart lijk een brood die Kruisens nere... wulder hebben die dertig of tweeëndertig kilometer te voet doen en 'k moest ze werkelijk te voet doen. Want ik had vele horen klappen van de Fiertel, en 'k had ondervonden dat er vele waren die zeiden dat ze de Fiertel meedoen ... meededen, maar ze zaten de helft van de bane op de wagen. Potverdimme, bij mij is dat geen Fiertel meedoen, *eh*, nee dat, dat is ... maar iet dat gebeurde, dat ambetant was in dat moment, ik heb me dat tons gerappeleerd (1). In Rozenaak hadden we eerst en vooral wreed slechte banen; slechte, slechte, slechte banen, de Ommegankstraat, bijzonderlijk Rozenaak, Rozenaak, daar was 't slecht.

Dat was meest aan de Tribury.

Tribury.

En Rozenaak, nog ...

Van de kerk ...

Ja, naar het Sanatorium?

Ja, nee, nee, van ... van de kerk naar, naar de ding... naar 't Sint-Hermeszolder, *hé*, hadden we daar geweldig slechte baan, *hé*. En ik looptegen (2) daar altijd in 't sliet (?).

Nu is 't macadam.

Nu is 't macadam, maar tons hadden we "glaise" (6). En dat dat daar effenaf ... een ... een spel was, die paarden d'russen, die velo's (?) d'russen, tussen die voetgangers,

daar waren we geweldig geambeteerd, dat weet ik nog heel goed, omdat er daar zoveel reclamatie voren geweest is, *hé*.

- (1) Fiertel = de jaarlijkse ommeegang in Ronse met de relikwie van Sint-Hermes, die plaatsgrijpt de eerste zondag na Pinksteren. De precieze oorsprong van dit oeroude gebruik is niet bekend.
- (2) me = we
- (3) tons = dan, toen
- (4) zich rappeleren = zich herinneren
- (5) looptegen = liep
- (6) glaise = leem
- (7) velo = fiets

Sint-Kornelis-Horebeke

Ne keer een konijntje verbollen

Verteller: Jozef (°1902)

Opgenomen: 2 april 1969

Awel, 't zondags, ja, ze gingen zulder (1) naar de mis, nog meer of nu, *hé*, en de boeren-mensen gingen ne keer een boomke kaarten (2) achter de mis en tsachternoens (3) gingen zulder ne keer gaan wandelen dikwijls met de vrouwe en de jongens (4), en voort van de rest (5) ... ver en liepen zulder niet, *zè*.

En gingen ze zo bollen (6) of zo?

Ah, 't bolspel, dat bestond, wulder (7) hadden hier twee bolspelen (8), *zè*. En vanaf de mensen azo hulder werk gedaan was, maar van 't voornoens ook dikwijls, *zè*, maar toch niet te veel, dat was 't meest kaarten 't voornoens. Maar 't was amets (9) dat ze alle twee bezet waren, *zè*, en goed bezet.

En was dat buiten dat ze dat speelden?

We hadden enen binnen en we hadden enen buiten.

En hoe speelden ze dat? Hoe deden ze dat?

Dat was mee een stek (10), *hé*, al weerskanten mee een stek ... Dat waren houten bollen azo

van die grootte ... En, en ge had gij een opholdere ⁽¹⁾, nen opgaandere en ge had ne schutter ⁽²⁾, dat ze zeiden, *hé*. En als d'r enen d'r tegen lag en ze lag in de weg, hij moest ze ne frot ⁽³⁾ geven, *hé*. En ge had er die dat wreed goed kendegen ⁽⁴⁾. Ik was ook nog ne goeien amateur, *zè*, daaraf. En de jonge gastjes toen, van mijn jaren in dien tijd, azo zestien, zeventien jaar, de die, ze hielden albij ⁽⁵⁾ allemaal konijntjes voor hulder drinkgeld, dat ze zeiden, *hé*. En ze deden azo amets ne keer een konijntje verballen ⁽⁶⁾, onder ons groepke en dat was dan prijsbollinge voor een konijn, en dat was 't amusement, jong, dan. Maar nu hebben we hier nog een ander bolspel *hé*, dat is nu een heel ander systeem. Dat is nu met ijzeren bollen, dat is een gaabollinge nu, dat ze zeggen, Dat is op gaaien, op houten tappen met een stellinge azo, ze heten dat de sprangge. Kijk, 't heeft nu ... zaterdag geweest, *zè*, zaterdag was 't potjesbollinge ⁽⁷⁾.

Wat is dat?

Dat is ... we hebben hier een bolderclub, *hé*, en ze zijn er met in de veertig in. Zo, ze moeten uitleggen alle jaren, ik en kan nu niet juist zeggen, dat is zeker vijfenzeventig frank, geloof ik. Daarvoor hebben ze ne souper en een potjesbollinge gratis en als het koningbollinge ⁽⁸⁾ is, dan krijgje de koning een zekere som, voor die mannen ne keer goed te trakteren, *hé*. Nu de laatste keer is het hier den baas zelf die hem koning geschoten heeft. En ik heb het twee keer geweest binst ⁽⁹⁾ mijnen tijd. Maar had ik gewild had, kost ⁽¹⁰⁾ ik meer, *zè*, maar ge moet iemand el ⁽¹¹⁾ ook laten leven, *hé*.

(1) zulder = zij

(2) een boomke kaarten = een partijtje kaarten

(3) tsachernoens = 's namiddags

(4) jongens = kinderen

(5) voort van de rest = voor het overige

(6) bollen = het krulbolspel spelen

(7) wulder = wij

(8) bolspelen = bolbanen

(9) amets = soms

(10) stek = houten paal die in de grond geslagen is aan weers-zijden van de bolbaan, en zo'n 15 cm hoven

de grond uitsteekt. Het is de bedoeling om met de krulbol zo dicht mogelijk tegen het paaltje te bollen

(11) opholdere = speler die als eerste van zijn ploeg een krulbol naar de stek bolt

(12) schutter = speler die erom bekend staat dat hij een krulbol met grote kracht recht vooruit kan bollen, om andere krulbollen weg te 'schieten'

(13) een frot = een duw, tik

(14) wreed goed kendegen = heel goed kenden

(15) albij = bijna

(16) een konijntje verballen = spelen om een konijntje

(17) potjesbollinge = bolling met potten als prijzen

(18) koningsbollinge = wedstrijd om de beste speler, de 'koning', te kennen

(19) binst = tijdens

(20) kost = kon

(21) iemand el = iemand anders

Sint-Niklaas

Van spek gesproken en van patatten planten

Verteller: Augustinus (°1897)

Opgenomen: 24 maart 1965

Van spek gesproken en van patatten planten, ja. Dan was het schafttijd ⁽¹⁾, en ik herinner mij: zo gauw dat we konden, *hé*, - moeder, ja die maakte een grote kan koffie gereed en die wist hoeveel volk dat er op den hof, op den akker was. Van den hof af moest dat eten naar het veld gedragen worden, en dat was zo in een Lokerse korf, dat was ne wissen korf, maar d'r waren ook blekken ⁽²⁾ korven met een oor aan en met twee schelen ⁽³⁾, en dan al die boterhammen met spek daarin, *hé*, en met wat vet. En ja, d'r waren er dan die geen spek moesten ⁽⁴⁾, die moesten al een keer een eiken ⁽⁵⁾ hebben en wat weet ekik het al. En die zjatten ⁽⁶⁾, dat waren er met geen oorke aan, dat waren er azo ronde, lijk dat ze soms nu ergens nog, ik weet niet, waar dat ze soep verkopen in azo een huis. Enne, ik moet u zeggen, dat was dan toch aangenaam, als er azo veel volk op 't veld was, en d'r waren dan azo wat helpers, en d'r waren dan azo wat gelegenhedswerkers, *waar*. Ja, ziede, d'r was daar azo wat kluchten ⁽⁷⁾ en d'r werd daar wat aardigheid ⁽⁸⁾ verteld, en er werd al

eens gezongen. En ik herinner me ook nog dat er een paar akkers waren en die lagen tegen een bos, dat was ne sparrebos, en daar gingen we dan altijd in dienen bos zitten - zeker waar - om daar... op schafttijd, ja ze noemden dat schafttijd. D'r werd dan 's morgens bij de boeren eerst aan 't werk, waar. Ze begonnen om half zes, zes uren, want, ja, ...om goed zes uren, kwart na zes, was alleman van den hof naar 't werk, vroeg, 't was semets (*) nog donker, en dan hadden ze al patatten gegeten, newaar, met koffie, newaar. Dat waren meer gestampte patatten met veel melk in, verse melk van de koeien, newaar. En 't schafttijd was dan boterhammen met spek. 's Noenens (10) was dat pap en patatten en 't gebeurde op sommige dagen dat er wat bij was, dat weet ekik al. Ja, wij zijn wij in 't voorjaar, en de vasten die werd ook geërbiedigd. Bij al dat spel kwam er dan nog bij als dat ge zogezegd in dienen tijd dat er zo gespit werd, dat er veel arbeid was, dienen beer (11) dragen, waar, dat dan de vasten onderhouden werd. En dat er dan zeiden - 't is toch nogal erg - en als we dan de vastenbrief (12) hoorden aflezen, newaar, en dan zeiden ze ja, de boswachters die niet moeten doen, en die gendarmen, en wat weet ekik het al, ja, die mogen vlees eten, en wij die hier ons ziel afdraaien (13), wij mogen niet...

Sint-Pauwels

En dan op een mei-avond werd er een grote wagen gehaald

Verteller: Alois (°1905)

Opgenomen: 5 november 1965

Vroeger jaren als dat mei-avond was, dan was er hier altijd een knecht en een meid, ewaar. Awel ja, dan werd er in den achtermiddag vroeg uitgescheiden, 't was mei-avond. En dan werd er een meiboom geplant. Maar die planting van die meiboom, die voorbereiding daarvan dat was al van de zondags vóór mei-avond. 's Zondags voor mei-avond ging die voorbereiding al door, ewaar, en mijn vader ja, die woonde dicht tegen het dorp, op die grote boerderij daar, en dat was een groten boer en hij was met veel jongens (1) thuis en die woonde in een volkrijke gebuurte daar. En dan werd die, die spar zogezegd, uit een groten bos gekozen, hé, en dan gingen ze naar dien bos die spar kiezen 's zondags tevoren, hé, en daar werden natuurlijk al wat pintjes bier op gepakt, ewaar. En dan op mei-avond werd er een grote wagen gehaald, een grote wagen met een koppel paarden aan ewaar, met veel volk op, ewaar, en die wagen versierd en daar een ton bier op. En die spar geveld en die daarop geladen en die gekroond en naar huis komen al zingend en al drinkend, zoveel dat het spel maar geven kost (2), ewaar. Dan werd die meiboom geplant, en dat was d'r recht voor een brouwerij, en recht voor een mulder, die molen die daar staat, ewaar, daar was dat die meiboom geplant werd, ewaar, en, euh, dan werd die brouwer, die rolde dan nog een keer een tontje bier over de straat, ewaar, en als alleman goed zat was, ewaar, hier en daar nog wat zat, zat drinken hier in de ... ergens in een gracht lagen ofwel liggen te slapen hier of daar, awel de awel de mei-avond was gepasseerd waar, zè.

(1) schafttijd = eetpauze

(2) blekken = van ontschorste wijnen

(3) scheel = deksel

(4) moesten = lustten

(5) eken = eitje

(6) zjatten = koppen

(7) kluchten = grappen

(8) aardigheid = (schuine) grappen

(9) semets = soms

(10) 's noenens = 's middags

(11) beer = gier, aal

(12) vastenbrief = bisschoppelijke brief met de aankondiging van de vasten

(13) ons ziel afdraaien = zeer hard moeten werken

(1) jongens = kinderen

(2) kost = kon

Temse

En dan moest er enen zwingelen en den anderen moest de molen trappen

Verteller: Emile (geboortejaar onbekend)

Opgenomen: 18 september 1969

Ja, vlas, in den tijd ⁽¹⁾, dat heb ik nog geweten, *zulle*. Ik heb zelf nog geholpen, *allez*, aan dat vlas, *hé*. Als dat bekwaam ⁽²⁾ was, werd dat gesleten ⁽³⁾ op boten ⁽⁴⁾ en dan moest dat op de kar geladen worden en dan moest dat in ne put gevoerd worden voor te roten ⁽⁵⁾. Enne, dat was, dat moest, dat stond in't water, *ewaar*, tot onder uw armen, gelijk of... als er veel water was, stond het hoog en als 't... Dat waren azo allemaal putten, *hé*, in wijken ⁽⁶⁾ zo. *hé*. En dan moest ge dat vlas d'r allemaal

intassen ⁽⁷⁾ en dan moest ge d'r more ⁽⁸⁾ op scheppen en dat moest dan azo een drie weken ... Als 't bijkan ⁽⁹⁾ rot was moet ik zeggen, *hé*, dan moest dat eruit. Vaneigen ⁽¹⁰⁾, dat riekt geweldig en dat moest dan allemaal opengeleid werden voor te laven ⁽¹¹⁾, azo veertien dagen, dat is volgens 't weer, *hé*. En dan werd dat op wissen gebonden, *hé*, en dan was dat gereed voor te zwingelen ⁽¹²⁾. Als dat droog was, dan kost ⁽¹³⁾ ge dat... In de winter werd dat hier allemaal gezwingeld. Enne, dat zwingelen, ja, vroeger was dat met nen trapmolen ⁽¹⁴⁾. Ik heb azo ook nog enen geweten, *allez*, zo enen gezien met nen trapmolen. En dan moest er enen zwingelen en den anderen moest de molen trappen. Maar, dat is ... d'r-achter is dat dan met de manège ⁽¹⁵⁾ gegaan, met 't paard. En dan stond, dan moest dat paard daar heel den dag dat toerke doen aan

Vlaskeerders in Belsele (± 1930)

(KBBOV-Fototheek: Verzameling Trefois, Vakgroep Vergelijkende Cultuurwetenschappen RUG)

de manège en dat was nog zo plezierig niet voor dat paard, *zulle*. Want ... En ge moest er altijd achterlopen. En dan werd dat vlas, dat werd dan ook al ... dat moest geboekt ⁽¹⁶⁾ worden, *ewaar*. Maar vroeger boekten ze dat nog met den hamer, met de hand, met nen houten hamer op den dorsvloer. Maar 't is enen ..., die ijzeren rollen ⁽¹⁷⁾ zijn opgekomen *ewaar*, en dan moest dat vlas daardoor, *hé*, dat de lemen ⁽¹⁸⁾ daar zo wat los in hangen, *hé*. En dan koste dat zwingelen, *hé*. Eerst moest ge dat azo een beetje in 't traag doen, en d'rachter kwam er enen en die maakte schoon. En dan werd dat door een hekel ⁽¹⁹⁾ geslagen en dan werd dat op poppen ⁽²⁰⁾ gedaan, *hé*.

- (1) in den tijd = vroeger
- (2) bekwaam = volgroeid
- (3) gesleten = uitgetrokken
- (4) boten = bundels ruw vlas, gereed om geroot te worden
- (5) roten = bewerking waarbij vlasbundels in water worden geplaatst om de vezels van de houtige stengels te doen loskomen.
- (6) wijk = geheel van rootbakken
- (7) intassen = instapelen
- (8) more = modder
- (9) bijkan = bijna
- (10) vaneigen = natuurlijk
- (11) laven = vochtig laten worden (door dauw en regen)
- (12) zwingelen = bewerking waarbij de houtdeeltjes uit de vlasvezels verwijderd worden door erop te slaan met een soort van houten messen
- (13) kost = kon
- (14) trapmolen = met de voet aangedreven molen met ronddraaiende houten zwaarden (mesachtige planken)
- (15) manège = rosmolen, raderwerk dat door een rondgaand paard wordt aangedreven en (hier) een zwingelmolen aandrijft
- (16) boken = de gerote, gedroogde en verwerde vlasstengels slaan met een hamer met gebogen steel, waarvan de platte houten blok geribbeld was, met de bedoeling het vlas te "braken", d.i. de vlasstengels kneezen, zodat het houtige gedeelte van de stengels in stukjes breekt
- (17) ijzeren rollen = toestel waarmee het vlas werd gebrakt
- (18) lemen = houtige stukjes die na het braken van het vlas overblijven
- (19) hekel = toestel met een reeks lange pinnen waar het vlas doorgeslagen werd om het te 'kammen'
- (20) poppen = bovenaan geknoopte strengen gezwindeld vlas

Wetteren 1

Aimé, den beenhouwer deed daar zijn valies open

Vertelster: onbekend

Opgenomen: 1 december 1968

Ah ja, ze zeiden daar al dat de vrouwen aan de grens moesten weerkeren. Ik zei in mijn eigen: "Ik sta 'kik hier, zo ver, met diene velo ⁽¹⁾". *Allez*, 't was daar tonsen ⁽²⁾ een madam die zei: "Ah, maar dat is allemaal geen waar, ze laten zulder ⁽³⁾ de grenzen open en ze mogen zulder daar allemaal passeren: vrouwen, mans, kinders; ze trekken zulder hulder ⁽⁴⁾ dat allemaal niet aan." *Allez*, daarmee had ik weer courage ⁽⁵⁾. Ja, de velo's weer buitengehaald, we trokken we op, we kwamen ginder, ik geloof dat dat langs de kanten van leperen al zal geweest hebben, peins ekik. 'k En kan dat niet goed niet meer zeggen, wat stad dat dat was. En wuir ⁽⁶⁾ komen ginder azo aan een café, waar dat de paraplu's azo buitenstonden mee de tafelkes en die radio stond hij ginder azo muziek te spelen. *Allez*, dat was daar juist kermis ⁽⁷⁾. Maar ge moet niet vragen hoe dat we-wuir daar verschoten ⁽⁸⁾; we zagen wij daar heel ons gebeurte bijkan ⁽⁹⁾, Alois Vermeulen, den bakker, Adrienne Poep haren Aimé, 'i schoon Mieke hare Flore. *Allez*, dat was daar den enen achter den andere uit de gebeurte. Ik zegge: "Ge zijt gulder pertang ⁽¹⁰⁾ allemaal van de burgerwacht, hebt ge hulder burgers ook al in plan gelaten ⁽¹¹⁾?" *Allez*, dat was daar precies kermis. Aimé, den beenhouwer, deed daar zijn valies open. Wel, wel, wel, wat dat er daar allemaal in lag: rauwe hepse, gezoden ⁽¹²⁾ hepse, bloende ⁽¹³⁾, cervela ... Hij zei: "Pak maar aan, ge kunt het maar opeten, ge kunt het maar hebben." Die mannen paktegen dat op ⁽¹⁴⁾ ... op een kermis. Die vlucht dat was helemaal vergeten. *Allez*, wuir moesten-me daar lachen, lachen. Wuir peinsden me-wij op geen gevaar niet meer. *Allez*, ja, voortgetrokken, mekaar de hand gegeven.

"Langs waar gade-guir⁽¹⁾?" "Ah, wuir gaan-me al hier" "En guir, langs waar gade-guir?" "Ah, wuir gaan langs de kanten van Menen, we gaan wij daar proberen of dat we binnen-geraken..."

- (1) velo = fiets
- (2) tonsen = dan, toen
- (3) zulder = zij
- (4) ze trekken zulder hulder = ze trekken zich
- (5) courage = moed
- (6) wuir = wij
- (7) dat was daar juist kermis = het was alsof het daar kermis was
- (8) verschoten = opkeken, schrokken
- (9) bijkan = bijna
- (10) pertang = nochtans
- (11) in plan laten = in de steek laten
- (12) gezoden = gekookt
- (13) bloende = vierkante salami van paardenvlees
- (14) paktegen dat op = namen het op als
- (15) langs waar gade-guir? = waarlangs gaan jullie?

Wetteren 2

We trokken we daar in een huizeke binnen

Vertelster: onbekend

Opgenomen: 1 december 1968

Mulle die trok met ons azo naast wegelkes⁽¹⁾ en meersen⁽²⁾, en tonsen⁽³⁾, die heftege⁽⁴⁾ daar azo de piekdraad⁽⁵⁾ op. "Kruipt hier maar door", zei hij, we kropen wij daar door, de velo⁽⁶⁾ over den draad gezet, de pakken over den draad gezet. "Ge zijt gulder⁽⁷⁾ hier nu in Frankrijk", zei hij, ... Ik zeg: "Zijn we-wulder⁽⁸⁾ hier nu vrij?" "Gaan ze-zulder⁽⁹⁾ hier nu aan ons niet meer kunnen?" "Ah, ge zijt gulder in Frankrijk... Ge was gulder⁽¹⁰⁾ toch van zin van naar Frankrijk te gaan". "Allez, we was we-wij in Frankrijk", dat was natuurlijk in Noord-Frankrijk. Wij reden we-wij maar, dat was met de noen⁽¹¹⁾ dat we vertrokken zijn, en als dat zo rond een uur of 7 's avonds was: we hadden wij altijd maar gereden. Dat was azo en côté⁽¹²⁾ lijk van van de koolmijnen, ne helen anderen côté gelijk dat dat bij ons in Wetteren was, en dat lag daar

vol met Engelsmans. *Allez*, we zouden wij willen afstappen hebben, voor ewat⁽¹³⁾ ons eten t' hoop te slaan⁽¹⁴⁾, en ook voor te rusten en te slapen, *hé*. Marcel, met zijn Engelse taal, die sprak daar een overheid⁽¹⁵⁾ aan, en hij vrieg, hoe dat dat scheedtege⁽¹⁶⁾, of dat we-wulder daar aan logement zouden geraakt hebben. En dienen overheid zei tegen hem: "t En is hier niemand niet meer, al die hier woont, is geëvacueerd, alleman is hier weg, en ga gulder binnen waar dat gulder kunt, ge moogt gulder". *Euh, allez*, we trokken we daar in een huizeke binnen. Dat was azo een afgezonderd klein huizeke. We waren wij daar niet voor voor daar mensen hun deur in te stampen azo, in die huizen, en daar in dat huizeke stond er een oud vrouwke. En Marcel, die de Franse taal ook kent en Maurice - wij waren wij vaneigen⁽¹⁷⁾ blij dat we bij hen waren, wij kosten geen noot Frans, we zouden natuurlijk zonder hulder niet vertrokken hebben. Wulder hebben ons betrouwd dat ze-zulder de taal konden, en we waren wij blij dat we mee hulder moesten⁽¹⁸⁾ meegaan. *Allez*, dat vrouwke aangesproken, *ah*, dienen Engelsman, die ging met ons bij dat vrouwke. Enne, ja, wij mochten wij daar blijven. En dat mens, die maaktege zelve rommeling⁽¹⁹⁾ voor te vertrekken. Ik zei in mijn eigen: "Wat is dat nu? De-die gaat haar huizeke verlaten, en laat ons hier binnen", en dat was azo een huizeke, witgekalkt, azo, met drie zullekes⁽²⁰⁾ omhoog. Daarachter stond er een klein stalleke, zagen we, en wij kwamen daar binnen, en dat waren azo twee plaatskes, en ze zettege algauw foto's op haar kaskes, dat was azo een commodekaskes, en dat was ne foto precies van een matroos, en ze zei dat dat van haar zoon was, die ook soldaat was. Ze vertrokt, *allez*, ze vertrokt zij, en wij waren wij daar heer en meester in dat huis...

- (1) wegelkes = weggetjes, paadjes
- (2) meersen = weilanden
- (3) tonsen = toen
- (4) heftege = tilde
- (5) piekdraad = prikkeldraad
- (6) velo = fiets
- (7) ge zijt gulder = jullie zijn

- (8) we-wulder = wij
 (9) ze-zulder = zij
 (10) ge was gulder = jullie waren
 (11) met de noen = 's middags
 (12) côté = streek
 (13) ewat = een beetje
 (14) ons eten ' hoop te slaan = ons voedsel bij elkaar te leggen
 (15) overheid = persoon met een officiële functie, overste
 (16) hoe dat dat scheedtege = hoe de zaken stonden
 (17) vaneigen = vanzelfsprekend
 (18) moesten = mochten
 (19) maaktege zelve rommeling voor te vertrekken = maakte zelf aanstalten om te vertrekken
 (20) zullekes = drempels, trapjes

Zottegem

Dienen Duits stak zijn arms omhoog. "Sabotage", zei hij

Verteller: Georges (°1910)

Opgenomen: 24 oktober 1964

Ach ja, den beiaard is ook iets. Dat was zo een oude traditie, hier in Zottegem, den beiaard. Ja, dat was hulderen (1) beiaard, zè. En den dijsendag (2), op de markt dus, op de marktdag, die...., ten elf uren was dat iedere keer beiaardconcert voor een half uur of een uur somwijlen (3) wel. Ze hebben nog veel spel van gemaakt (4), van den beiaard. Natuurlijk, en nu zijn ze daar pront (5) op geweest dat ze dat weer kunnen herstellen hebben. Hij was eerst, met de toestand van den oorlog die nu gepasseerd is ... Ik rappelleer mij (6) nog heel goed: op ne zekere moment, die was d'r hier ne feldwebel (7), nen Duitse feldwebel en hij kwam aan mij vragen waar... voor slaping te hebben (8). En

ik zeg tegen hem, ik zeg: "Ja", 'k zeg, "Ge zult er bij mij moeilijk kunnen aan geraken, ge zoudt gij daarvoor moeten de politiecommissaris hebben". En terbinst (9) dat ik dat zei, met ene keer (10), een lawijt (11) zonder einde, hé, van de ding, van den beiaard. Dat was de wekking (12), die op den beiaard stond, van de horloge. En dat was met gewichten en dat gewicht was afgeschoten en dat was kort voordat ze half kwart, uur, half kwart over het uur en enzovoorts ...

Ja ja.

En heel die rommeling (13) ... zo met een keer af. *Oh*, dat was iets. En dienen Duits stak zijn arms omhoog. "Sabotage", zei hij...

Nu hebben we 'm toch weer, hé.

Ja, hé, 't is nu vermeerderd, 't is verbeterd ook. Vroeger mankeerden ze nog veel tonen en... Maar Staf Nees heeft hier ne keer geweest, den beiaardier van Mechelen, en die heeft dat ne keer gezegd dat dat moest veranderd worden, dat er daar moesten verscheidene klokken bijkomen en vernieuwd worden.

- (1) hulderen = hun
 (2) dijsendag = dinsdag
 (3) somwijlen = soms
 (4) veel spel van gemaakt = veel drukte om gemaakt
 (5) pront = trots
 (6) ik rappelleer mij = ik herinner mij
 (7) feldwebel = oppervachtmeester
 (8) voor:slaping te hebben = om een slaapplaats te hebben
 (9) terbinst = terwyl
 (10) met ene keer = plots
 (11) lawijt = lawaai
 (12) wekking = tijdmechanisme
 (13) rommeling = tumult

HET BRABANTS

Afbakening

Het gebied waarin Brabants wordt gesproken, bestaat uit de provincies Noord-Brabant, Antwerpen en Vlaams-Brabant en stemt grotendeels overeen met het oude hertogdom Brabant. De toonaangevende politieke en economische positie die het oude hertogdom lange tijd bekleedde – hertog Jan I onderwierp bv. met de Slag van Woeringen in 1288 het prinsbisdom Luik aan zijn souvereiniteit – heeft ook op talig vlak sporen nagelaten. De Brabantse dialecten oefenen tot op de dag van vandaag – het machtscentrum van Vlaanderen en België ligt nog steeds in de Brabantse driehoek tussen Antwerpen, Brussel en Leuven – invloed uit op de aangrenzende Limburgse en Vlaamse dialecten, die dus aan een langzaam tempo verbrabantsen. De Denderstreek in het zuidoosten van Oost-Vlaanderen is daardoor op dialectologisch vlak een echt overgangsgedebied geworden tussen Vlaams en Brabants. Aan de andere zijde van het Brabantse dialectgebied vertonen de Getelandse dialecten in de regio tussen Tienen en de Limburgse provinciegrens nog wat overblijfselen van hun vroegere sterker Limburgse kleuring, zoals bijvoorbeeld het gebruik van *ich* in plaats van *ik*.

In de provincie Noord-Brabant zijn er dan weer enkele perifere gebieden, waar de dialecten niet Brabants genoemd kunnen worden, maar aansluiten bij dialectregio's buiten het oude hertogdom. Dat is met name het geval in het noordoostelijke land van Cuijk (Gelderse dialecten), het zuidoostelijke Budel (met een Limburgs dialect) en het noordwestelijke Westhoeks (dialectologisch aansluitend bij het Hollands, met bv. *jij* i.p.v. *gij*).

Het Brabantse gebied kan verder ingedeeld worden in zes dialectregio's: het Noord-

West-Brabants, het Midden-Noord-Brabants, het Oost-Noord-Brabants, het Kempens, het Zuid-Brabants en het Getelands.

Enkele Brabantse kenmerken

Het persoonlijke voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud luidt in de Brabantse tongvallen *gij* en niet *je* of *du*, zoals resp. in het westelijke West-Vlaams (Westhoek en kuststreek) en het Limburgs. Het Brabantse *gij* is eeuwen geleden al aan zijn veroveringstocht begonnen (denk bv. aan Bredero's 'Spaanse Brabander', die in de Hollandse Gouden Eeuw razend populair was) en wordt ook tegenwoordig nog door zowat alle Nederlandstaligen beneden de Grote Rivieren gebruikt als informele vorm in de standaardtaal.

De Brabantse dialecten onderscheiden zich ook door enkele klinkereigenaardigheden, die eveneens langzaam maar hardnekkig oprukken in het informele standaardtaalgebruik van steeds meer niet-Brabantse Vlamingen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de uitspraak van de tweeklanken *ei* en *ui* als lange eenklanken *èè* (zoals in Fr. *mère*) en *èù* (zoals in Fr. *beurre*): 'Den trèèn staat bèùten en hij rèèdt als ze flèùten', en dat van langsom meer ook in staties buiten Brabant. Ook typisch Brabants, maar elders in opmars, is het in alle gevallen lang uitspreken van de *ie* en *oe*. In het Nederlands zijn deze twee klinkers verkort, behalve wanneer een *r* op volgt. U hoort het lengteverschil in de woordparen: *biet/bier* en *boek/boer*. Brabanders spreken de *ie* en *oe* echter altijd lang uit. De korte *ie* – die in het Nederlands dus bijna altijd voorkomt, behalve voor een *r* – wordt in het Brabants gebruikt in plaats van de korte *i* (ten op dezelfde wijze wordt de korte *u* een *uu*). Brabanders spreken dus van een *puut* 'put' en een *brielleke* 'brilletje'. Het verschil dat in het Nederlands bestaat tussen een korte *i* (als

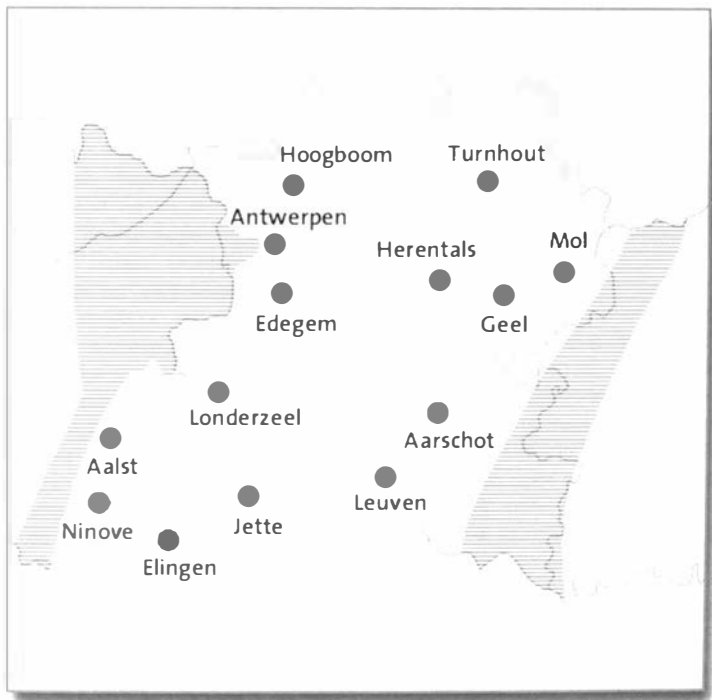
in *bidden*) en korte *ie* (als in *bieden*), wordt in het Brabants dus iets minder duidelijk: de *ie* wordt de ene keer kort en de andere keer lang uitgesproken. Voor niet-Brabantse oren klinkt dat soms niet zo erg verschillend en dan lijkt het of er geen verschil zou zijn bij bv. *ne vieze vies* 'een vieze vis'. Dit samenvallen van korte *i* en korte *ie* staat overigens

in het Brabantse gebied zelf erg onder druk. Onder invloed van het niet meer zo dialectvaste noorden van het taalgebied worden tegenwoordig ook in de dialecten in Noord-Brabant de korte *i*'s al niet meer als *ie*, maar op z'n Nederlands uitgesproken.

lic. Rob Belemans

BRABANTS

(14 gemeenten, 18 transcripties)

Aalst

Ge zijt er 'in' of ge zijt er 'uit'

Verteller: Edgar (°1901)

Opgenomen: 22 september 1972

Ge weet, in den tijd (1) moest er geloot worden, *hé*. Dat waren de lotelingen, *hé*, en die jongens van 19 jaar, die moesten gaan loten, naar 't stadhuis hier in Aalst of anders naar de gemeentes in haar eigen gemeente, maar wij naar 't stadhuis. En daar werd er geloot, die d'r... die d'r in was, die moest soldaat worden, en "in", "in", dat was, laat ons nu zeggen dat ze hier, dat ze hier *euh*, hoeveel, tweehonderd recruten moesten hebben, *newa*. Laat ons nu zeggen dat ze zeiden op hondervijftig, als die onder de honderdvijftig is, *newa*, moet gene soldaat worden. Maar die boven de honderdvijftig trekt, een lotjen trekt, *newa*, die werd soldaat. Ge zijt er "in", of ge zijt er "uit", in het getal of uit het getal, *hé*. *Bon*, luistert, en dan stond de markt zwart van volk, de moeders, de vaders, de lieven (2) van die jongens, die stonden daar ... op de markt.

Werd dat op 't stadhuis gedaan?

Dat werd op het stadhuis gedaan. En, *eh*, dan, in de grote zaal van 't stadhuis, werd er getrokken. Daar waren militairen ton (3) bij en den burgemeester en al, en dan bevende trokken ze een lotje, *hé*, en als ze onder dat getal waren, *hé*, en ze waren erin, *hé*, dan ... moesten ze schreeuwen (4). En dan moesten ze niet (5) zeggen, want als ze naar beneden naar buiten kwamen, wisten ze al genoeg, *newa*, wat dat 't was. En dat was voor heel de familie een beproeving, *newa*, want dat was drie, vier jaar dat die moesten soldaat worden *hé*. En die d'r "uit" was, die sprongen van de trap, en en en die gingen dan uit met hele companies, uit, en drinken *newa*, omdat ze dat geluk hadden van "uit" te zijn...

- (1) in den tijd = vroeger
 (2) lieven = meisjes
 (3) ton = dan
 (4) schreeuwen = schreien, huilen
 (5) niet = niets

Aarschot

Dat is hier een stamcafé, *hé*, dat zijn mensen van uit de geburen

Verteller: Gustaaf (°1930)

Opgenomen: 30 november 1968

Ja, dat is hier een stamcafé, *hé*, dat zijn mensen van uit de geburen (1). Muziek moet ik hier niet mee beginnen, want dan speelt ge dat volk buiten. Dat zijn mensen die op hun gemakke geren (2) wat raisoneren (3). En, *euh*, dat zijn allemaal kameraden ondereen, *hé*, en dat is hier altijd zo geweest, dat is hier altijd geweest. Maar 't visserslokaal is hier, enne mijn kameraden en zo, ge weet hoe dat dat gaat, *hé*...

en die affiche, dat is van het visserslokaal?

Ja, maar dat is nog een affiche, dat kwam uit archieven, *hé*, want dat hebben ze binnengebracht, dat is nog een van in, *euh*, negenentwintig, in negenentwintig. Die club is ontstaan in, *euh*, achtentwintig, en dat was de eerste vissersprijskamp die ze gaven en in dienen tijd, ge ziet het, gaven ze duizend frank prijs. Dat moogt ge nu pakken op een prijskamp van twintigduizend ballen, *hé*. En dat was toen nog op den Demer, toen zat er nog vis op, maar nu, niks niet meer, die stinkt gelijk een pest. Als het een beetje mist is, of het is heet weer, dan stinkt dat gelijk een pest, *hé*. Dat komt het schijnt van de Citrique (4). Aan de kanten van Tienen moet daar een fabriek zijn waar dat ze zuren maken en daar wordt dat allemaal mee vergeven (5), *hé*, want dat was toen nog, de vissen tussen de twee bruggen... tussen de hoofdbrug enne de brug van, van Tienen, *hé*.

- (1) de geburen = de buurt
 (2) geren = graag
 (3) raisoneren = redeneren, praten, discussiëren
 (4) Citrique = fabriek van citroenzuur in Tienen
 (5) vergeven = vergiftigd

Antwerpen 1

Ik groet u, heer Leeuw van Vlaanderen

Poppenspel uit de Antwerpse Poesjenellenkelder

Ha, mijn zoon Pieter De Coninck is in aantocht.

Ik groet u, heer Leeuw van Vlaanderen.

Wat hebt gij mij te melden, heer Pieter de Coninck.

Heer Leeuw van Vlaanderen, d'r staan twintigduizend soldaten voor de deur, Breydel met zijne beenhouwers en ik met mijne wolwevers. Wij zullen niets te kort komen om die Franse ratten een smoelpeer op hun bakkes te geven.

Goed, Pieter de Coninck, laat die twintigduizend soldaten boven komen. Goed (Gelach). Brengt die allemaal in de keuken. Goed. Geef die allemaal een borrel.

Nog beter!

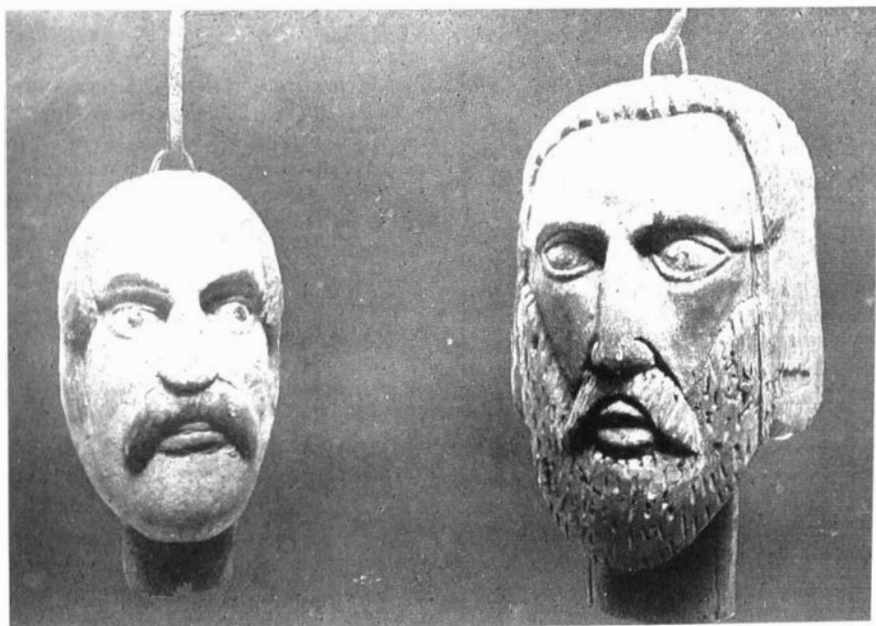
Maar dat ze hun voeten afkuisen en mijn meid gerustlaten, of d'r zal potverblikke bloed stromen.

Goed, heer Leeuw van Vlaanderen, ik zal het hem lappen.

En lap het hem, Pieter De Coninck. En nu, mijn zoon.

Ja, vader.

Als den ene of den andere daar in Vrankrijk wat vuil blaasjes zal maken, dan zal uwe père

Antwerpse Poesjenellenkoppen (± 1930)

(KBOV-Fontheek; Verzameling Trefois, Vakgroep Vergelijkende Cultuurwetenschappen RUG)

hem daar rap een wafel rond zijn oren geven. Zo iets, zie, uit mijn Vlaamse schouders boven op zijn Frans smoelwerk. En nu Naar Frankrijk. Naar Frankrijk, naar Frankrijk ...

Amai!

Antwerpen 2

Mijn schoonste krollemarieken

Poppenspel uit de Antwerpse Poesjenellenkelder

Mijne schoonste Krollemarie, gij staat in mijn bejaging, daarom kom ekik eens zien en daarom kom ekik eens vragen, of gij, of gij eens dansen wilt me mij, of gij, of gij eens dansen wilt me mij.

Och, vriend Jan.

Och, mijn schoonste Krollemarieke, ik ga naar den oorlog, m'n poepeke, maar voor ik naar den oorlog gaan, kom ik eerst van u eens afscheid nemen. *Och*, ge hebt voor mij altijd zo braaf geweest. Ge hebt dikkels m'n kou-sens gestopt, en mijne pispot uitgedragen. *Och*, m'n zoeteke, ik heb dikkels bij u mogen slapen, als uw Franske niet thuis was. *Och*, zoude gij met mij nog eens niet willen dansen.

Antwerpen 3

Willy Vandersteen was enen van de Seefhoek

Vertellers: François (°1938) en Jacques (°1931)

Opgenomen: 21 juli 2002

De "Seef", dat kwam voort van het bier, dat was een biersoort, Seef.

Dat was een café dus, *hé*.

Nee, nee, brouwerijen, *hé*, ... vol mee brouwerijen, *hé*, en die betrokken hun, die betrokken, dus, die betrokken zodus hun water uit het Schijn.

Ja.

't Schijn, 't Schijnpoort, 't Schijn, dat is allemaal daar, en daar kwam dat van voort ... en dat was ... *Och*, de laatste, ik heb daar nog de laatste brouwerij geweten. Matthieu, de brouwerij van Matthieu aan 't Schoolplak, daar, dat was toen nog, maar voor de rest, er waren er tientallen, *hé* ... en Seef heette dat bier.

In de boeken van Suske en Wiske kunde dat nog terugvinden, denk ik,...

Dat is mogelijk, dat Vandersteen, dat nen echten Antwerpenaar van daar was. Willy Vandersteen was enen van de Seefhoek, zodus die zal dat zeker en vast verwerkt hebben in al z'n verhalen, *hé*, ... kan niet anders, *hé*.

Ja, d'r is nen boek over, over de Seefhoek, *hé*. 'k Weet niet hoe dat-em heet, ze... den album, *hé*...

Ja, dat zal wel, dat is zeker dat ...

Ja, 'k weet dat dat spook Sus Antigooon heet en dat dat ook een verwijzing is naar ...

Dat is van een, ja dat is dan van aan de kaai, *hé*, ja, ja, maar, Luistert, die Vandersteen, die ... die liet zijn eigen toch wel leiden door ... door werkelijk geschiedkundige werkelijkheden, *hé*.

Ja, ja, hij was goed gedocumenteerd.

Misschien dat-ie bepaalde vrijheden heeft-em ... misschien wel nam, maar toch ... ten andere ook met Kuitje, *hé*... in den tijd mee Hergé:

Tintin, dat was ook allemaal zeer *eh* wetenschappelijk, *hé*, bijvoorbeeld.

Dus langs den ene kant...

We wijken af...

... de Seefhoek...

Maar ik kom van 't Kiel. 't Kiel dat is dus tussen Antwerpen en Hoboken in, *hé*, maar dat is altijd bij Antwerpen, dat is altijd bij Antwerpen geweest, *hé*.

Maar dat is natuurlijk het Kiel, toen was Christus nog niet geweest, *hé*.

Al de crème is naar 't Kiel gedreven, *hé*.

Maar d'r is die rivaliteit in Antwerpen, rivaliteit, als ge het zo wilt noemen, maar is er altijd zo iets blijven hangen, dat is zodus ... in ... de voetbal bijvoorbeeld, hebde dien Beerschot, 't Kiel, en dien Antwerp, dat kwam daar min of meer ... uit doorgedistilleerd, *hé*, heel die zaak, *hé*, dat is een feit *hé*, en dat heeft altijd een afscheiding geweest, *hé*, dat Kiel dat heeft altijd een nomansland eigenlijk geweest, *hé*, want dat zat tussen Hoboken ... en Antwerpen, *hé*.

Edegem

Met ne stootwagen reed ekik dan naar tstad

*Vertelster: Eliza (°1884)
Opgenomen: 18 december 1964*

Ikke, *ah*, dan zijn ekik gaan strijken, *hé*, gaan leren strijken, *hé*, naar Antwerpen, en dan moesten we daar werken, een heel week en dan kregen we een half frankske, per week, voor te strijken... *ho*. En dan was ekik veertien jaar, en ik moest een frank en vijf cens geven voor den trein, voor mijn abonnement

en ik moest... Nen halven frank trok ik, en dan moest ge een heel week van met den trein van halver acht vertrokken we en 's avonds met die van zeven uur, acht uur kwamen we naar huis, zeven, acht uren...

Maar was dat hier, dat was hier toch geen station of zo?

Ja, d'r was een sta... de statie daar aan de Bonifantenlei, *hé*, de Hoofse straat, *hé*.

Ah, ja.

Nu is die statie afgebroken, *hé*, en dan gingen, moesten de mensen allemaal gaan voor den tram die reed maar tot aan Berchem kerk, *hé*... en verder kosten (!) we niet of we moesten te voet, *hé*, is dat niet waar? Ja, daar hebben we van Berchem kerk ook al eens te voet gegaan omdat ik dan zei, ge wordt nen dag ouder gelijk dat dan ging en dan gingt ge eens geren (!) te voet, *hé*. En dan zijn ik naar Morsel gaan werken, d'r was nen helen groten bleekhof (!) en daar stonden we met iets van een tien strijksters en een tien wasvrouwen, en dan zijn ekik daar gaan strijken en dan, natuurlijk als ik 22 jaar getr... was zijn ik getrouwd en dan zijn ekik voor mijn eigen gaan werken, *hé*, al voor...

Strijken?

Van mijn 18 jaar zijn ik voor mijn ei... mijn eigen gaan werken en ik had heel veel werk...

Strijken? Hier in Edegem?

Ja, in Edegem, jaja, met ne stootwagen reed ekik dan naar tstad, dat ik er somwijle nog niet over zag.

Hoe deed ge dat dan?

Met ne stootwagen naar Antwerpen rijden, *hé*... en dan had ik ne, ne, wasgoed, *hé*, en

dan met die mand en zag ik d'r dan niet over, *hé*, juffrouw, en ik zat eens, ik stond eens ne keer op de rails van den tram, en dien, die watman die fluit en ik kost er niet meer af, ik moest... maar ik mocht er niet meer op rijden. Want hij zei ook, als wij er afkwamen dan: "Dat is goed voor eens ene keer, maar d'r moogt ge niet meer oprijden want natuurlijk dat is voor ons dingen en alles, *hé*". Maar ik reed alleen omdat dat gemakkelijker reed, met ne stootwagen, *hé*, maar dan door den duur dan reed ik d'r neffen, *hé*, en zo heb ekik dat lang gedaan tot als den oorlog uitbrak van veertien, *hé*...

(1) kosten = konden

(2) geren = graag

(3) bleekhof = grasveld om linnengoed te laten bleken

Elingen

Dat is op zijn Elings, *hé* jong

Vertelster: Maria (°1913)

Opgenomen: 9 december 1963

Natuurlijk, we hadden als Hermine getrouwd is, hier een tent gezet omdat er ewat veel volk was voor hier binnen en voor hier alles niet moeten buiten te slepen en dat was nogal een affaire, zè, tot onder de tent zwierden ze dat, *hé*. 't Was precies dat die van tijd ging...

Ja die, die kanons (1).

Die kanons ook daar ook kort tegen zetten dat die slag daar alle keren onder vloog en dat

Boerderijwoning in Elingen (1934)

(KBOV-Fototheek: Verzameling Trefois, Vakgroep Vergelijkende Cultuurwetenschappen RUG)

was nogal een affaire, zè. D'r waren d'r veel die dat daar precies nijg (¹) op hun gemak niet van waren. En Weddel die stond dan,... Knop die stond dan met zijn met zijn kanonsken daar aan de wei daar aan 't charbangskot (¹), hé, daar aan de bareel (²) en dan van tijd hier een keer van voren aan de trap, zie. En die kokersen (³) die waren kwaad, hé, dat was altijd een lawaai dat kunt ge bekans (⁴) peinzén. En één van die kokersen had hun dan toch nog ieverans (⁵) een fles gueuze of twee gedragen en gepeinsd: daarmee zullen ze aangaan (⁶), maar ze geraakten zij die niet kwijt, hé. Ze wouden zij niet aangaan, dat heeft hij toch nogal geduurd tot half nacht, hé, zeker tot over half' nacht, hé, eerdad dat lawaai hier gedaan was. Met dat schieten dat was, dat was nogal iets en als Torken Sus getrouwd is en Roger getrouwd is, hé, en Jef ook, dan hebben zij daags van te voren hier zo een avond zitten tamboeren (⁷) hier. Ja, die trouwden dan hier niet, hé.

Ja.

Hebben zij hier 't daags d'r voren zitten een avond te tamboeren: schieten dat 't gang geeft (⁸), hé. Ja, dat is op zijn Elings, hé jong, zo nog dat lawaai. Op een ander hoorde gij daarvan niet veel niet meer, hé, vuur maken, ik ge loof niet.

Schieten, schieten, dat wordt op een ander nog ...

Maar vuur maken, dat wordt op een ander niet meer gedaan, hé.

Schieten.

Dat is, dat is hier nog, hé, ja.

(6) bekans = wel, bijna

(7) ieverans = ergens

(8) daarmee zullen ze aangaan = daardoor zullen ze weggaan

(9) tamboeren = veel lawaai maken

(10) schieten dat 't gang geeft = schieten dat het een lieve lust is

Geel

Dat was 't geestelijk kosterke

Verteller: Leonard (°1880)

Opgenomen: 15 december 1963

Ah, van meneer Retske.

Dat was toch ook een specimen zo met een heel speciale...

Dat was "'t geestelijk kosterke", zeiden we daartegen, hé, dat was enen van Geel, hé.

Hij was van veertien (¹), hé.

Ja 't, want ik was ik nog ne schoolknaap als die, ik heb ekik nog weest zien als 't manneke dood lag op z'n bed, allez, als die opgebaard lag, waar dat nu de Oudpost (?) is, daar is die, is die gestorven, maar die kon preken, zulle, jong.

Ja.

Hij zei... hij zei: "'t Is weer kermis, zulle", zei hem. "Maar wat zal er weer gebeuren", zo preekte hem: "Hier kermis, dat is heel fatsoenlijk als ze kermis houden. Maar waar is de kermis? Daar in de hoven van de Pee Perseel (?), daar is het kermis, jong! Ik spreek van ondervinding", zei hem... Dat was Retske. Ja, en met zijn strodieven, hé. Hij zat in de biechtstoel en Pier Spen tegen Pasen, die had gaan biechten dat hij stro gestolen had, in de winter, ja, die mensen, en dan verkochten ze dat voort, hé. "Ja maar, jongen", zegt hij, "dan moet ge-gij weeromgeven (¹)". "Ja maar, dat kan ekik niet, hé".

(1) kanons = ijzeren pijpen die in de grond geslagen waren en waarmee men met carbuur harde knallen teweegbracht

(2) nijg = erg

(3) charbangskot = koetsenhok (char à banc = koets)

(4) bareel = overweg

(5) kokerse = kokkin

zei Pier, "Dat is al zo lang geleden, Meneer Pastoor", zei hem, "Gij moet dat weerom geven", zei hem, "Of ik kan ekik u niet helpen." "Ik kan ekik dat niet weeromgeven", zei Pier. Het schuifke! (1)

Maar nu P.d.L., de kameraad van Pier die had ook meegeweest. D'r was daar nogal een paar tussen geweest, *hé*, [aan de biechtstoel] "En gij?" "Ja, dit en dat... En stro gestolen". "Ook al stro gestolen?", zei hem, "Dan moet gij weerom...". "Ja maar, dat kan ik niet". Dan uit mijn ogen ... dat gij hier komt dan kan ekik u niet helpen". Dat schuifke... hij steekt zijn kop buiten en hij zegt: "Als er hier nog strodieven zitten, dat ze maar gaan, *zulle*, want ik kan ze niet helpen!". Dat was meneer Retske...

(1) veertien = 1814

(2) weeromgeven = teruggeven

(3) Het schuifke! = het schuifraampje van de biechtstoel ging dicht!

Herentals

Toen waren we bang van de ouders

Vertelster: Germaine (°1906)

Opgenomen: 20 april 1968

En dat was niet van te zeggen gelijk als nu blijven ze weg zolang als dat ze willen, maar toen niet, want als wijle (1) toen uitgaan, dan zei ons moe: "Zeg, nu kunt ge.... gaat, *hé*, maar om twaalf uur thuis zijn, en vijf minuten later, dan gaat ge de zondag niet meer buiten de deur!" En wij waren in de Odeon om vijf minuten vóór twaalf uur; zegt Charles: "Zeg, zouden we nu naar huis gaan? Want zie dat we ze van haar moeder niet meer meekrijgen, dan mogen we niet meer gaan".

En dat was op ne keer, ik mocht niet meegaan, 't was, dat was altijd iets met de kermis, en we hadden volk en alles, en die zeggen: "Maar laat die nu toch, Germaine, waarvan (2)

mag die nu niet uitgaan, ze zal toch al twintig jaar worden?" "Nee, nee", zei ons moe, "Ze is nog nieveranst niet (3) nodig, en toch ze kan niet dansen (?)". "Laat ze maar meegaan", zeiden die mannen. En nee, ik mocht niet mee. *Zulle* (4) gingen alleen, want ik moest doorwerken, de hele nacht, *hé*. Enen die speelden dan met de duiven, en die zeiden: "Allez, ga maar mee", want dat waren de meiskes van tante Luus en die zeiden: "Nonkel Charles, mag ze meegaan?" "Ja, mag ze meegaan...", zei hij, va, "... als ons moeder haar ieveranst (5) ziet, en dan?" "Ah, maar, *allez*, gaat dan mee naar den Odeon," zei hij, "Maar blijft daar dan". "Ga daar niet buiten in den Odeon, *zulle*". Ik kom om half twaalf naar de uitslag van de duiven eens met de gauwte zien (6), en dan komt ge mee naar huis. Ja, ik daar heen, naar den Odeon, en we gingen naar de Odeon met de meiskes, *hé*, met vijven gaan we daar heen, vijf jonge meiskes, en we zijn in den Odeon, en d'r komt daar enen vragen voor te dansen en we zijn aan het dansen en ik zie ons moe binnenkomen. Ik zeg: "Ach, zie ginder eens, wie dat ginder is". Ik zeg: "Maar gauw ik weg, *zulle*, want ik mocht ik niet uitgaan". Ik wil gauw langs die gang buitengaan maar ze gaf mij daar wel – travers (7)(8) een lap in mijn gezicht. "Rap naar huis!", zei ze tegen mij. Ik zeg: "Ja maar, onze va komt algauw." "Naar huis! Zeg ik", zei ze, "We zullen niet wachten tot ons va thuis is, *zulle*." En wijle (9) allemaal naar huis, *hé*, met ... en tante Louise, de zuster van ons moe, zei: "Op wat trekt dat nu? Wat hebde gij nu allemaal uitgestoken? Dat meiske mag mee uitgaan", zei ze, "Ze zijn met vijven bijeen, en jullie Charles die zegt dat ze mag meegaan en hij komt ze om half twaalf halen." "Daar heeft ze niks af gezegd", zei ze ... Zei ze: "En moet gij daarvoor dat meiske tegen hare kaak daar gaan slaan?" "Zijt gij niet verlegen?", zei ze, en die kreeg er daar van. En Gomaire, van recht over ons, daar was ik mee aan het dansen, en een beetje later was Roos daar, de moeder van Gomaire, *hé*, en ze zei: "Emerance, dat had

ge nu toch niet mogen doen, zè", zei ze, "Ja Roos, in een colère doe je van alles", zei ze. Maar ik wist het toch! Maar toen, maar toen waren we bang van de ouders, hé, ooh! Ja, ja. En Charles die was zo bang van onze va, die had nog nooit een woord tegen Charles gezegd, nog nooit, want onze va, die zei nooit iets. Die was daar zo bang af ... en als we gingen trouwen, hé, dan, ja, dan zei hem: "Vooraan (?) aan ulle (10) pa gaan vragen, hé"... Nu zeggen ze: "Ik gaan trouwen" en daarmee is het gedaan, hé, maar toentertijd moeste-gij dat vragen. Hij zei: "Zeg, nu, nu moet ik dat toch aan ulle vader gaan vragen en ik zijn er toch zo bang van". Ik zeg: "Hij zit op het duivenkot daar achter den hof". Ik zeg: "Ga d'r maar heen". "Ah, ik zijn zo bang, hé". zei hem (11). Hij naar 't duivekot. "Charel, ik kom eens iets vragen", zei hem. "Ja", zei onze va, "Wat moet gij vragen?", maar die dacht dat direct, hé, "Of dat wijle zouden mogen trouwen?" "Als ge denkt dat gij ze kunt houden, dan moogt ge ze hebben", zei ons va.

- (1) wijle = wij
- (2) waarvan = waarom
- (3) nieveranst niet = nergens
- (4) zulle = zij
- (5) ieveranst = ergens
- (6) met de gauwte zien = vlug even kijken
- (7) travers (?) = recht toe
- (8) wijle = wij
- (9) vooraan = vooraf
- (10) ulle = uw
- (11) zei hem = zei hij

Hoogboom

Ja, hij is er rats mee genezen

Verteller: Jacques (©1902)

Opgenomen: 17 april 1964

Onze grootvader, die heeft eens ... met 't water gezeten (1). Hij woog, dan woog hem 130 kilo, als 't nog niet... moet nogal ne vent geweest hebben, zè. Ik weet dat niet meer,

want ik was nog te klein. En, eh, den Tielemans die zegt: " 't Is met 't water dat hem zit", en dat was den Tielemans zijn woord, hij liet hem, als Tielemans hem liet liggen, hé, dan was er niets meer aan te doen. En dan kwam er eens ne, ne, ne kwakzalver. *Enfin*, nen typ, enne die komt, die klopt, en d'r ging iemand open doen. Ik weet niet meer wie. Ons tante Mie, geloof ik. "Is dat hier bij De Schutter?". "Ja", zegt ze. "Ik heb gehoord, dat hier ne zieke mens is. Mag ik hem eens een bezoek brengen?" "Ja", *enfin*, hij gaat binnen en hij zegt: "Ik heb gehoord dat ge ... ziek zijt". "Ja", zegt onze grootvader, hij zegt: "Ik kan niet uit de voeten (2)". Zegt-en (3). "Ge hebt het water". "Ja", zegt-em. Hij zegt: "Ik zijn niet gekomen voor geld te verdienen", zegt-em, hij zegt "en ik moet niks hebben". Hij zegt: "Maar ik zijn gekomen voor u raad te geven voor u te genezen". *Enfin*, hij ging zijnen uitleg doen, hé. En dan moesten ze ... gaan pieren steken. Maar ge hebt twee defrente (4) soorten pieren, hé, met ... met een ringske in de midden en nen effen. Maar die met dat ringske rond hun lijf, die moesten ze dan hebben. En dan moesten ze blaren gaan, gaan... blaadjes, heel kleintjes, *zenne*, op de, op de sloten, hé, en dat dan mee op jenever zetten en daarmee inruisen (5), hé. En rats (6), genezen hé, jong. Ja, hij is er rats mee ... mee genezen. Maar, ons tante Fien heeft het altijd geweten, ze heeft het nooit willen zeggen, hé, dat is verloren gegaan.

Voorwat dat (7)?

Ja... ze heeft het nooit willen zeggen. Ons tante Fien wist het, want die maakte het gereed, hé, en onze vader wist het ook, maar hij kende die blaadjes niet, hé, en dat heeft ze nooit gezegd, en zo is dat verloren gegaan... Anders wisten wij dat ook, hé. Ons tante Fien heeft het nooit, nooit willen zeggen. En zo is mijn grootvader genezen van 't water. Hij zat dik van 't water ... 130 kilo. En zo, dat was nogal ne ressort (8) dat ... dat moest zijn ... dat ... dat moest zijn ... ons grootmoe woog er 102.

- (1) met 't water zitten = aan waterzucht lijden (waterzucht = ziekelijke ophoping van water in een weefsel of holte)
- (2) uit de voeten kunnen = goed gezond zijn
- (3) zegt-en, zegt-em = zegt hij
- (4) defrente = verschillende
- (5) intruisen = inwrijven
- (6) rats = geheel en al
- (7) voorwat dat = waarom
- (8) ressort = spiraalmatras

Jette 1

Vroeger was dat gymnastiek op muziek

Verteller: Marcel (°1932)

Opgenomen: 2 september 2002

Wel, als ge zegt dat ik nijg ⁽¹⁾ actief geweest zijn, *euH*, dat is juist. Want, *euH*, ik zijn geboren in 1932, en in '39 dan heeft m'n pa ... mij laten inschrijven in een gymnastiekvereniging in Jette, de Sint-Pietersturngilde, Sint-Pieter, die de patroonheilige is van Jette. Ik was dus zeven jaar als in daarin begost ⁽²⁾ zijn in die vereniging. *EuH*, ik zijn daarin gebleven tot mijn dertien jaar, want dan heb ik, *euH*, een dubbele, een dubbele armbreuk opgelopen, en dan was het gedaan met gymnastiek. Maar ik zijn dan nog actief geweest in een toneelvereniging, in een veloclub ⁽³⁾, die, *euH*, dus met coureurkes functioneerde. *EuH*, ik ben ook actief geweest, *euH*, in de sportcommissie van Jette. *Enfin, bref, ah ja*, hetgeen dat ik er nog wou bijzeggen, in die gymnastiekvereniging waardat ik dus op dertienjarige leeftijd opgehouden heb met gymnastiek te doen, ben ik gedurende 41 jaar secretaris geweest. Ik zijn daar eigenlijk fier van, want op de moment dat ik secretaris geworden was, dan waren er 30 gymnasten en énen turnleider en veertig jaar later waren er 400 gymnasten en 18 turnleiders, dus ik heb daar wel m'n werk van gemaakt. *EuH*, ja, dat is al één evolutie in Jette geweest: vroeger was dat gymnastiek op muziek, dan zongen wij liekes ⁽⁴⁾ gelijk "klompen aan de voet, klompen aan de voet, dat staat onze

maatjes goed", en dan moesten wij daar een beetje gymnastiek doen met klompen in ons handen. Ja, en veertig jaar daarna was dat de olympische disciplines, *hé, euH*, aan de reks, aan de baren ⁽⁵⁾ en al zo'n dinges ...

- (1) nijg = zeer
- (2) begost = begonnen
- (3) veloclub = fietsclub
- (4) liekes = liedjes
- (5) de baren = brug

Jette 2

En, euH, ja, nen biljart dat pakt veel plaats

Verteller: Marcel (°1932)

Opgenomen: 2 september 2002

Ik zijn beginnen biljart te spelen in 1963 en dan waren er hier in Jette een stuk of 15 biljartclubben, en die speelden ondereen een competitie die genoemd werd: "De competitie van de schepen van sport" en daar deden dus die dertien, veertien, vijftien clubs aan mee. En van al van die clubs is er nog énen die overblijft en dat was toen één van de kleinste. Dat is nog gene grote club nu, *zulle*: er zijn tweeëntwintig joueurs ⁽¹⁾... maar die bestaat nog. Hoe komt het dat de andere kapot gegaan zijn en wijle ⁽²⁾ niet? Dat heeft veel te maken met een toeval, *hé*. Bijkans ⁽³⁾ allemaal die clubs zijn verdwenen omdat die cafés, die staminees waar dat die biljarts in stonden, dat zijn pubs geworden, dat zijn restaurants geworden. En, *euH*, ja, nen biljart dat pakt veel plaats, *enne*, dus dat bracht niet meer niet genoeg op, zeker...

En er werd niet genoeg gedronken...

Eh...

En er werd niet goed genoeg gedronken als ge biljart speelt...

Ah, past op, zanne, nen biljartspeler, er zijn er die al eerst enigste pilskes moeten binnen

hebben vóór dat ze goed beginnen te spelen, ... dat die natuurlijk genen druppel drinken vóór de match, *hé*, maar *bon*, die club bestaat nog altijd, hij bestaat naaste jaar ⁽⁴⁾ 50 jaar. Ik zijn daar eresecretaris van sinds den eerste augustus en ik heb nog juist beloofd, en ik ga dat doen, van de feestelijkheden van het vijf-tigjarig bestaan te organiseren, want die club is gesticht in '23.

(1) joueurs = spelers

(2) wijle = wij

(3) bijkans = bijna

(4) naaste jaar = volgend jaar

Leuven I

Dat zijn lappen, wat moet ik nu gaan doen

Verteller: Fons (°1913)

Opgenomen: 4 maart 1970

Ik zijn daar begost ⁽¹⁾ in 't leste van den oorlog, en als de Duitse aftrokken ⁽²⁾, dan hebben we nogal patatten voor gehad ⁽³⁾, *zonne*. Sommige mannen.... ik kreeg schrik van, van die soldaten die aftrokken en die dwars ⁽⁴⁾ waren dat ze den oorlog verloren hadden, *hé*. En ik wou m'n deur niet meer open doen, maar dan stonden ze met de mitraillette ⁽⁵⁾ gereed op het sleutergat en dan liet ik ze maar binnenkomen. Maar al m'n meubelen waren weg en dan waren er dat die vroegen - gamins ⁽⁶⁾ nog, *zonne*, van zeventien-achtthien jaar. Enne, ene bleef buiten op hulle velo's ⁽⁷⁾ slapen, en de andere in 't lokaal dat 'k daar had, van de supporters van de Stade ⁽⁸⁾, *hé*. Dat was toen een goei ploeg, *zonne*, meneer. En daar, en dan 's anderendaags, 's morgens, zijn ik daar vertrokken, *hé*. Maar dan een beetje daarachter, dan was de bevrijding, *hé*, en dan had ik met negers, Amerikanen en Engelsmannen te doen. Maar dat hebben ook lappen geweest ⁽⁹⁾, *zè*. Dan heb ik stoten voorgehad ⁽¹⁰⁾. Maar ons meisje, die toen nog jong was, *hé* ... Op ne morgen komt ze boven ... ze was den afwas aan 't doen van de glazen en zo een

beetje de café proper aan het maken en nu was er ne camion ⁽¹⁾ gestopt en dat waren allemaal zwarten, zo van die negers, mee revolvers en die smeten hulle casques ⁽²⁾ op de grond, en dat deed van alles, en dat meisje had schrik. Pa, zei ze: "Ga gij beneden want 't zijn allemaal zwarten, ik heb er schrik van". Ik ging beneden, en die mannen draaiden daar hulle duivel af ⁽³⁾. Ik zei: "Dat zijn lappen, wat moet ik nu gaan doen?" Ik zeg: "Wacht een beetje, 'k heb iets gevonden." En toen hadden we nog geen vaten bier, op diene moment, ziede 't? 't Was allemaal mee flessen, en ik haal nen bak bier op uit de kelder, en ik kom boven en ik smijt dienen van in de helft van de café recht achter mijnen toog en dat maakte lawijt ⁽⁴⁾, een lawijt, een fleske of drie vier kapot, en in ene keer ⁽⁵⁾ al die negers stonden rond mij en die zeiden zo, in 't Amerikaans, *hé*, zo wat, wat, wat ... Ik verstond, voor zoveel dat ik er toen van verstond, waarvoor dat 'k dat deed, en dan heb ik hulle gezegd: "Luistert, jongens", zoveel of dat ik het gezegd kreeg, *hé*, "Ik zijn in mijn huis, als gijlie lawijt maakt en ulle pispotten en ulle frietketels ⁽⁶⁾ hier zomaar rondsmijt en de tafels en stoelen omver smijt", ik zeg: "Dan mag ik dat bij mij toch doen, *hé*". En in ene keer was ik hulle kameraad en ze betaalden mij een tripelke en ik kreeg nog souverniertjes ook, en ze lieten portretten zien van hulle buik en zo, dik buikske en alles zo, van hulle negerwijfje van in Amerika en we waren wijlie ⁽⁷⁾ kameraad, en daar hebben we ne schone stuiver verteerd, *zonne*, ne schone cens. Ik heb er iets aan verdiend...

(1) begost = begonnen

(2) aftrokken = terugtrokken

(3) dan hebben we nogal patatten voor gehad = dan hebben we nogal wat beleefd

(4) dwars = boos, geprikkeld

(5) mitraillette = machinegeweer

(6) gamins = jongens, jonge kerels

(7) hulle velo's = hun fietsen

(8) Stade = Stade Leuven; Leuvense voetbalclub

(9) dat hebben ook lappen geweest = dat was me daar nogal wat

(10) dan heb ik stoten voorgehad = toen ben ik heel wat tegengekomen

- (11) camion = vrachtwagen
 (12) hulle casques = hun helmen
 (13) draaiden daar hulle duivel af = gingen lelijk te keer
 (14) lawijt = lawaai
 (15) in ene keer = plots
 (16) ulle pispotten en ulle frietketels = uw pispotten en frietketels (waarschijnlijk worden de helmen van de soldaten bedoeld).
 (17) wijlie = wij

Leuven 2

En ze dansten daar op hulle blote voeten in

Verteller: Fons (°1913)
Opgenomen: 4 maart 1970

... Ze kwamen van een danspartijken, van in de ... de dreef daar, *hé*, van in de kantine, of ... of van in de chalet. En nu ... zeiden ze dat ze gedanst hadden dat hulle ⁽¹⁾ voeten d'r warm van hadden, en ze vroegen allemaal ne goeie White Star en ze goten diene uit op de grond, en dan deden ze hulle schoenen en hulle kousen uit, en ze dansten daar op hulle blote voeten in, voor hulle ... voor hulle voeten te ver... af te koelen van 't dansen. En m'n vrouw zei: "Maar, Fons, zie dat nu toch eens, gaan die jongens nu hulle kousen nog vinden? En wat gaat dat zijn?" Ik zeg: "Laat ze doen, dat ben jonge mannen". Ik zei: "Ik gaan mee dansen", en ik deed ook m'n kousen en m'n schoenen uit en ik danste mee in de pledder ⁽²⁾. Enne, door den duur, *hé*, meneer, vroegen ze een pint bier, en dan deden ze allemaal hulle plastron ⁽³⁾ uit en dan staken ze die in hulle bier en kletsten ze in makanders gezicht. Dat waren stoten ⁽⁴⁾, *zè*, en m'n vrouw wel toch zo kwaad, *hé*. Maar als ze dan naar huis gingen, heeft ze gezegd: "Laat allemaal ulle ⁽⁵⁾ plastron hier, en komt hem morgen halen", 's Anderendaags waren ze daar: "Mevrouw, dat is schoon gewassen en gestreken. *hé*", en 't was wel Eylenbosch ⁽⁶⁾ in, want, ik kreeg ook, als ik een beetje te lelijk deed met de potjes ⁽⁷⁾ kreeg ik van hulle ook somtijds m'n sigaar ⁽⁸⁾, *zulle*, want d'r zijn d'r dan al bij die al vier, vijf en zes jaar gestu-

deerd hebben als doctoer, en zo, *hé*, die al assistenten van den een of den anderen professor waren. En die zagen dat ik daar begost ⁽⁹⁾ van te ..., en die pakten daar mij ne keer onder vier ogen, *zulle*, en ik kreeg 'kik ne keer ook m'n saus mee ⁽¹⁰⁾, *zulle*, van die mannen...

- (1) hulle = hun
 (2) pledder: plas
 (3) plastron = das
 (4) stoten = krasse daden
 (5) ulle = uw
 (6) Eylenbosch = soort bier
 (7) te lelijk deed met de potjes = te veel dronk
 (8) een sigaar krijgen = een standje / een berisping krijgen
 (9) begost = begon
 (10) z'n saus meekrijgen = uitgekafferd worden

Londerzeel

't Was precies een geweer dat afging

Verteller: Alfons (°1917)
Opgenomen: 16 augustus 1969

Daar heb ik nog in de klas gezeten bij Eeckeleers en bij "Bloedpens". Ik zal ze zo maar uit... zo maar noemen, he,

Bloedpens.

Ja, Bloedpens...

Ja...

... en, op 't laatste zaten wij met twee studiejaren altijd bijeen, *hé*.

Ja.

't Zevende en 't achtste was dat in dienen tijd, en dan zaten we bij den Eeckeleers, *hé*. En ik had zo een mussenrekke ⁽¹⁾, dat kent ge mis-schien,...

Neen.

Zo een ding... met een rekske, maar alleman had dat in 't school, *hé*, ...

Hoe noemde dat?

Mussenrek, enne, d'r schoot enen. Hij had een prop gebeten van papier, en in zijn rek gestoken en geschoten, juist achter den Eeckeleers zijn oor, *hé*. 't Was precies een geweer dat afging, zo een plets, dat was nat, *hé*, achter zijn oor. En die mussenrekken moesten voor den dag komen, *hé*, maar hij vond geen meer en 't mijn vond hij. En ik had het gedaan, ik moest mij hem komen, voor (°). "Mezeken", zei hij, "Mezeken", *hé*, - 't was enen van Tisselt, *hé* - "Mezeken, eruit!", en dan pakte die zo een houten meter, in den tijd waren er houten meters, zo, *hé*, en die kastanje op mijne rug en hij sprong wel in vijftig stukken. En ik deed dat het zeer deed (°), maar het deed geen zeer, dat was plat op mijne rug, *hé*, en dat sprong wel in vijftig stukken, *hé*. Maar hij had compassie (4) met mij, *hé*. Ja, dat-em zei: "Ja, ik heb iets uitgezet (°), *hé*", en ik maar krinkelen (6), *hé*, dat-em zei: "Mezeken, toe jong", zei-t-em, "Klapt er niet meer over, gaat wat kersen plukken, voor mij en voor u, en ik de kerselaar op ..."

(1) mussenreкке = soort katapult

(2) voor = vooraan

(3) ik deed dat het zeer deed = ik deed alsof het pijn deed

(4) compassie = medelijden

(5) ik heb iets uitgezet = ik heb iets uitgehaald

(6) krinkelen = kronkelen

Mol

Ik kreeg er een pakske vanachter op!

Verteller: Henri (°1901)

Opgenomen: 13 april 1965

In dienen tijd dat welle (1) naar 't school gingen in Mol, dan hadden we niet veel ... school te doen, want ge moest van uw vijf jaar naar de nonnenschool gaan en dan van uw zes jaar naar de meesterschool. En eigenlijk op m'n heel leven heb ik maar vier of vijf jaar ten hoogste onderwijs gehad, want we gingen

haagschool (°). Ik heb zeker op die vijf jaar dat ik naar school gegaan heb, zeker, pak maar omtrent een klein jaar haagschool gegaan, en dat was voor gaan te zwemmen, in de zomer, in de winter voor gaan ... te lopen. Ja, al dat de kwajongen deden, *hé*, maar op ne zekere keer werd ik zo mager van dat zwemmen, en ons moeder die docht ik zou een virus hebben, en ze stak m'n zwembroeken weg. Ik docht: "Ja, daar kunt ge me toch niet mee kloten" en ik ging den hof in en ik zag daar aan de wasdraad een hele grote rode zakdoek hangen. Naar de Nete, en vaneigen (1) zwemmen, *hé*. Ik knoopte die zo rond m'n billekes en ik had ook een zwembroeksken aan. Maar, dat was hier in Mol aan een watermolen en op een zekere keer stond daar een wijf te gapen, met zo nen zak vuil (4) bij haar dat ze aan 't snijden was voor de geiten, zeker. En die zag dat ik onder ging en ze riep op die grote mensen: "Kom gauw, kom gauw, want d'r is er daar enen aan het verzuipen" en dat waar ekik natuurlijk die daar aan het verzuipen was. Ne groten die trok er mij uit, en die ging dat natuurlijk bij ons (°) zeggen ... ik kreeg er een pakske vanachter op (°)... Maar ik docht in m'n eigen, ja, van dat zwemmen, en van dat haagschool afkomen zulde me toch niet alhouden, en ons moeder die zei: "Ik zal hem deze keer wel eens hebben (°). Ge zult gij niet meer gaan zwemmen..." en ze pakte een draad garen en een naald en ze naaide m'n hemd vanboven aan m'n keel toe. "En als ge nu gaat zwemmen", zei ze, "dan zal ik het toch wel zien als ge thuiskomt". Ik docht: "Ja, dat is waar". Maar nu, ik docht eerst: "Hoe moet ik dat aan een steel gaan steken (°)", en 't was ferm heet weer, *zelle*, weer haagschool ... zwemmen, met de kameraadjes meezwemmen, *hé*. En zo gauw als ik eruit kwam, ging ik op m'n knieën zitten in een wei, daar de zon goed scheen, het voorste slipke zo voor me, en die zo wat achteruit en ik liet m'n hemd in de zon ... opdrogen. Maar dan korts na datum (°), had ze dat ook weer horen zeggen, *hé*. En we waren weer aan 't zwemmen, en ze komt daar aan: "Rik, pas op, want ginder achter is ulle

(10) moeder". Gaan lopen, dat kost (11) ik niet meer, en in enen keer (12) schaarde ze (13) al m'n kleedsel op, en mee naar huis. Daar stond ik te zien, en ik moest door 't dorp daar, over de Rodenberg moest ekik naar huis komen, *hé*, maar ik had algauw iets op gevonden: mijne zakdoek te goei (14) aan, en van den anderen nog ne zakdoek van voor en van achter enen gebonden en zo een heel reekske kameraden rond me en zo kwam ik hier 't straat aangereden.... *hé*.

- (1) welle = wij
 (2) haagschool gaan = spijbelen
 (3) vaneigen = natuurlijk
 (4) vuil = onkruid
 (5) bij ons = bij ons thuis
 (6) ik kreeg er een pakske vanachter op = ik kreeg een pak slaag op mijn achterste
 (7) ik zal hem deze keer wel eens hebben = ik zal hem nu wel eens te pakken hebben
 (8) hoe moet ik dat aan een steel gaan steken? = hoe moet ik dat oplossen?
 (9) korts na datum = kort daarna
 (10) tille = uw
 (11) kost = kon
 (12) in enen keer = plots
 (13) schaarde ze ... op = nam ze op, nam ze mee
 (14) te goei = goed, op een behendige manier

Ninove

Frans, zet uw zadel ne keer wat lager

Verteller: Petrus (°1896)

Opgenomen: 24 oktober 1970

En onze Frans reed dan in de koers achternaar. *hé*. Enne, Kamiel Vandermerten en Clémentsken, die ge kent, *ewaar*.

Ja

Die klopten hem van tijd (1) in de sprint, *hé*.

Ja, ja.

En ik zeg: "Ga ne keer staan waar dat ge moet staan", dat was een Franse passage-

koers, *hé*, daar aan de hoek van de ... en ik stond daar met Bert Devrieze.... *ewaar*, en onze Frans was zo rap niet als zij, maar hij kon nijger (2) als ze-zij (3)... Ik zeg: "Alle^z, en avant!", en hij ging, *hé*, en dat was altijd den enen door voor den anderen, *hé*. En hij won heel zekers dertig meter aan de sprint, jong....

Alle^z, jong, op Frans Vanzijen is hij gewonnen!?

En ze hebben geen ene keer meer tegen hem gewonnen, en ge moogt dat aan Kamiel vragen die met dat bier rijdt, *niewaar*, vraag dat ne keer. Ze hebben van z'n leven tegen hem niet meer (4) gewonnen...

Jawadde, jong....

En achternaar (5), *waar*, zei ekik tegen hem: "Zeg, ik gaan ekik tegen u ne keer rijden". Ik was dan veertig jaar, dan woonde ik in de Neerwijk, *ewaar*. En ze lachten allemaal met mij. Ik zeg: "Frans, zet uw zadel ne keer wat lager", zei ik. *Ah ja*, onze Frans was groter als ik, *hé*, en hij zet zijn zadel lager, *hé*, dat ik eraan kost (6), *hé*, en tweehonderd meter en wel dertig meter was ik voorop tegen hem

Kunt ge peinzen, ge kost u weren in alles, *alle^z*.

Goed gij, en ik heb ik nog in de koers gereden, ook zè.

Ja?

Met een brok van een velo.

Ik en Seuke van de Poort, ken je Seuke van de Poort?

Nee, ik ken die niet.

Op Hillegem, De Poort heette die winkel, *hé*.

Ja, ja, ja.

En de die hulder (?) broer, *waar*, hij is den ouderdom van mij – Seuke, peins ik. En wij reden ik de koers, *hé*, en op den dingens, *eh*, op den Gapenberg te Ophasselt. Daar waren we heel zeker tien minuten vooruit, *ewaar*. En daar verloor ik mijn zadel, jong, ik moest weerkomen.

Dat is malchance (*) hebben, *hé*.

Heb de koers niet meer gereden...

- (1) van tijd = soms
- (2) nijger = beter, sneller
- (3) ze-zij = zij
- (4) van z'n leven niet meer = nooit meer
- (5) achternaar = daarna
- (6) kost = kon
- (7) hulder = hun
- (8) malchance = pech, tegenslag

Turnhout

Als ze die zien en ge hebt de kans van in uw en kaas te bijten, bijt erin

*Vertelster: Josephine (°1904)
Opgenomen: 14 april 1976*

We gingen eens, ik en een vrouw, buurvrouw. We gingen naar Halle, *eh*. Pattaten halen, boter, verf, graan, zo hetgeen dat we ook kosten (1) verkopen, *eh*, maar nu kommen wellen (2) d'r nogal vroeg daar aan in de voormiddag en dienen boer had niks. Ja, wat kosten we doen? We werden er daar ontvangen door dien boer en we kregen daar dan altijd, *eh*, en hij zei: "Ja, ik heb nikske", *zeit-em*, "als nog wat kaas". "Ik kan u hier nen halve kilo kaas geven, *eh*, en dan moet ge maar terug naar huis gaan en kom dan morgen maar terug". Maar *zeit-em*: "Maar als ge aan de grens komt en de douane, en de douane" ...dat waren toen zwarte, die, *eh*, die marechaussee's, noemden ze die, *eh*, en ge had er daar in burger, *eh*, dat waren meer zwarte toender-tijd, *eh*, *och* dat wete gij misschien nog niet ...

... ja, maar ik heb dat horen vertellen, ik zijn ook uit de grensstreek...

..*eh*, dat waren dan zwarten die burgers waren, *eh*. Duitsgezinden zogezegd, *eh*. "Als ze die zien en ge hebt de kans voor in uwe kaas te bijten, bijt erin, want dan moogt ge hem houden", dan zijn ze vies van u, *eh*. Nu die vrouw die bij mij bij was, ik wist 'kik dat niet, die was al eens twee keren gepakt geweest, *eh*, door die mannen. Nu, we gingen dan door. Nu komen we daar voorbij nen hof, nen boomgaard, *eh*. Ik zeg tegen haar, ik zeg: "Geen patatten of niks", ik zeg: "Als we nu hier eens ..., wat appelen af gingen ... schudden". Ja en we gingen dan, *eh*, maar we schudden niet, *eh*, we trokken de schone af, *eh*, allemaal zo van die rooie wijnappeltjes, ja. En me (1) hadden ongeveer zoveel of dat ge zogezegd ne zak patatten ... *eh*. Nu, wullie (2) dienen boomgaard uit, we gingen door, t' einde van dien hof daar. "Halt, blijf staan!" ... schieten, *eh*. "Pas!". Ja, van haar zagen ze, al eens twee keer gepakt geweest. "En wat hebt ge daar?" "Wat hebt ge bij?". "Oh, meneer, appelen". "En waar hebt ge die gehaald?". "Oh, daar op weesten gaan rapen", *eh*, in dien boomgaard, *eh*. "En wat hebt ge in uw kabas (4)?" "Oh, een stukske kaas", en ik wacht een beetje *eh*, en ik pakte de mijn d'r al uit en ik beet ik het midden van dat stuk, *eh*, nu, zij was de hare kwijt. "Gij ga mee, *eh*", zeiden ze, "Dat is uw en derde keer al". "En gij", *zeit-em* tegen mij, "Gij zijt ne viezerik", *eh* omdat ik in die kaas gebeten had, *eh*, dan waren ze vies d'r van, *eh*. Zodus zij moest met 't schrikkel... met hun mee, *eh*, en ik mocht naar huis.

- (1) kosten = konden
- (2) wellen, wullie = wij
- (3) me = we
- (4) kabas = hoodschappentas

HET LIMBURGS

De Limburgse dialecten vormen de meest zuidoostelijke dialectgroep van het Nederlandse taalgebied. Binnen het Limburgse gebied, dat in grote lijnen overeenstemt met Belgisch en Nederlands Limburg, zijn er van oost naar west nog een aantal grotere dialectgroepen te onderscheiden.

Limburg als oudste centrum van geschreven 'Nederlands'

De eerste doorlopende tekst in het Oudnederlands waarvan we, weliswaar indirect, weet hebben, werd in 1591 door Justus Lipsius ontdekt in een psalter met Latijnse psalmen. Deze zogenaamde Wachtendonckse psalmen uit de 9de - 10de eeuw staan boven de Latijnse tekst geschreven en zijn deels in een Nederfrankisch - zeg maar Limburgs - dialect gesteld. En dat is niet de enige getuigenis van een zeer vroege Limburgse schrijfcultuur in de volkstaal. Een 9de-eeuws evangeliarium van het Sint-Amorklooster van Munsterbilzen bevat het tweetalige vers: *'Tesi samannunga vvas edele unde scona. Et omnium virtutum pleniter plena'* (Deze gemeenschap was edel en schoon, en volledig vervuld van alle deugden), dat er in 1130 op een vrij plaatsje werd bijgeschreven. Dit is meteen het op een na oudste taalfragment uit het Nederlandse taalgebied - na het alom bekende *hebban olla uogala ...* Ook de eerste Middelnederlandse teksten (vanaf ca. 1200) zijn in Zuid-Limburg, in de streek tussen Tongeren en Maastricht te situeren. Naast de fragmenten van de *Sente Servas*, geschreven omstreeks 1195 door de Limburger Heinric van Velkeke, kan daarbij bijvoorbeeld gedacht worden aan de anonieme Limburgse vertaling van de Franse ridderroman *'Aiol et Mirabel'* (1220-40).

De grenzen van het Limburgs

In de dialectologie wordt het Limburgse taalgebied wel eens afgebakend met de grenzen

tussen *ik/ich* in het westen en *maken/machen* in het oosten. In het *'ich maak'*-gebied wordt dan Limburgs gesproken, maar dat valt niet helemaal samen met de provinciegrenzen. Aan de grens met Brabant hebben Lommel, Tessenderlo en Kwaadmechelen de *ik*-vorm en spreken dus een Brabants dialect; maar omgekeerd hoort een flink stuk van het Hageland - van Landen tot net achter Tienen - dan bij het Limburgstalige gebied. In Kerkrade en omgeving, helemaal in het zuidoosten van Nederlands Limburg tegen de Duitse grens, zegt men *'ich mach'*, zodat de Ripuarische dialecten daar in feite niet meer tot het Limburgs behoren.

De eigenaardigheden van het Limburgs

In tegenstelling tot de overige dialecten in Vlaanderen (die op het Westnederfrankisch teruggaan) behoort het Limburgs tot de Oostnederfrankische tak van de Germaanse taalfamilie. De Brabantse en Vlaamse dialecten zijn de rechtstreekse voorouders van onze Nederlandse standaardtaal, maar het Limburgs is er slechts in de tweede graad, als een tante, mee verwant. Ook tegenwoordig hebben niet-Limburgers vaak de indruk 'een soort Duits' te horen, als ze dialecten uit het bronsgroene eikenhout beluisteren. Dat komt uiteraard omdat de Limburgse dialecten heel wat kenmerken hebben die wel in de Rijnlandse dialecten ten oosten (en sommige ook in het Duits), maar niet in de Brabantse en Vlaamse dialecten ten westen voorkomen.

Het meest bekende voorbeeld vormen wellicht de persoonlijke voornaamwoorden *ich* en *dudlich* in plaats van *ik* en *gij* of *jjj*. De *dudlich*-vorm komt tegenwoordig echter enkel nog in de oostelijke helft van Limburg voor. Ook bij andere voornaamwoorden, zoals *weer* (wij), *geer* (jullie) en *er* (hij), die aanleunen bij het Duitse *wir*, *ihr* en *er*, is de westelijke druk vanuit het oprukkende Brabantse dialectgebied merkbaar.

Een ander taalkenmerk waar de Limburgse dialecten mee doordesemd zijn (maar dat ook in het oosten van het Brabants voorkomt) en dat niet-Limburgers vooral uit het Duits kennen, is het voorkomen vanumlaut of klinkerwisseling. In werkwoordvormen (bv. *vallen - du vils*), meervouden ('*ne baum - twee beim*), verkleinwoorden ('*ne bal - e baelke*) en afgeleide woorden (*bakken - 'n baekker*) krijgt de klinker uit het grondwoordumlaut.

Ook het niet-uitspreken van de eind-*t* is typerend voor het Limburgs en verraadt ook vaak de herkomst van Limburgers als ze A.N. spreken, zoals in: '*ich ston deze nach op wach en heb heel zach aan u gedach*'.

Het meest speciale kenmerk van bijna alle Limburgse dialecten is hun zogenaamde tonaliteit: het feit dat ze gebruik maken van het verschil tussen stoot- en sleeptoon om twee voor het overige identieke woordvormen toch een andere betekenis te geven. In het A.N. en de niet-Limburgse dialecten van ons taalgebied worden alle woorden met stoottoon uitgesproken. Limburgs is - net als Chinees, Zweeds, Servo-Kroatisch, Litouws en nog een reeks andere talen - een toontaal en kent ook sleptonen. Voor niet-Limburgse oren is die sleptonrealisatie het *zo* beruchte 'zangerige toontje' waar Limburgers zo makkelijk op afgerekend worden. Een been is in het Limburgs *bein* met stoottoon. Het meervoud benen is *bein* met slepton. Niet-Limburgers zijn doof voor deze toonnuance en horen twee keer precies hetzelfde. Limburgers weten meteen of het om enkelvoud of meervoud gaat. Op dezelfde manier wordt bv. ook onderscheid gemaakt tussen

bal (stoottoon = dansfeest) en *bal* (sleeptoon = voetbal).

Een ander exclusief Limburgs verschijnsel is het voorkomen van een zogenaamde gerundumvorm op *-taere*, die uitdrukt dat de handeling van het werkwoord bezig is: *loupentaere* (= al lopend), *lachentaere veel er op ze gezich* (= terwijl hij lachte, viel hij op zijn gezicht).

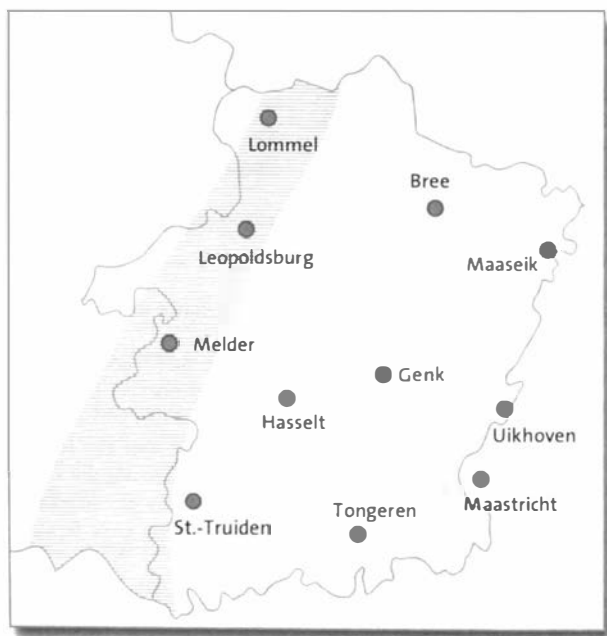
Brabantse expansie

Het Limburgs is geen eenheidsworst, maar bestaat uit onderling sterk variërende dialecten. De bekendste taallijnen (isoglossen) doorkruisen het Limburgse dialectgebied van noord naar zuid en verdelen de Belgische provincie in een Oost- en een West-Limburgse helft. Dat is niet toevallig zo: de eeuwenlange invloed van het machtige hertogdom Brabant - waaraan het oude graafschap Loon/prinsbisdom Luik na de Slag van Woeringen in 1288 ondergeschikt werd - heeft ook in de spreektaal zijn sporen achtergelaten. Zo spreekt men in West-Limburg (onder Brabantse invloed) van *schrijven*, *gij*, *huis*, *boek* en *bier*, terwijl Oost-Limburgers de oudere varianten *sjrieven*, *du/dich*, *hoes*, *book* en *beer* bewaard hebben. Ook in de woordenschat is die Brabantse expansie merkbaar in woordparen als *patat/veerpel* en *klappen/kallen*. Dat die verbrabantsing niet gestopt is, bewijst bv. de snelle opmars van *noemen*, waar eertijds iedere Limburger *heiten* gezegd zou hebben.

lic. Rob BELEMANS

LIMBURGS

(11 gemeenten, 12 transcriptsies)

Bree**Van armoei ben ich naar de put gegangen***Vertellers : Emiel (°1906)**Opgenomen: 4 februari 1973*

Wij zijn getrouwd in '28. En in '29 dus kwam 't eerste kindje. En toen, ja toen moesten we bouwen. Toen hebben we hier grond gekocht. Toen zijn ich en pa - da's pa Baeten *hé*. wij zijn toen naar Vandeurzen ... heen gegaan. Maar die had voor den oorlog, pa had voor den oorlog van '14-'18 grond gekocht hier neven, waar ze nu wonen, *hé*. En die kostte 50 frank de are. En toen, ja, naar Vandeurzen ... heen, dat waren ouw jonkmannen, maar geld genoeg hadden die, *hé*. En toen zei die: "Ja, Baeten ...", zaid-er (1), "Dat zal geen 50 frank zijn", zaid-er, "Maar dat zal 150 frank moeten zijn", zaid-er. En toen kochten wij die grond aan 150 frank de are. Ja, en toen gebouwd. Een lening aangegaan: we hebben 14.000 frank geleend op werkmanswoning. En, ja, wij hadden zo wat meubelkes, niet te veel, uit den ouwe-winkel gekocht. En die 114 frank, ... Ich moet eerst zeggen: ich werkden in Reppel in het fabriek, in het lepelenfabriek, *hé*. En ich verdiende daar 23, 24, 25: dat was allemaal stukwerk, dat was 'entreprise', *hé*. En dat, die 114.80 frank per maand opbrengen, dat was heel zwaar voor ons. Dat, wij kosten (2) dat niet, niet bolwerken, *hé*. En van armoei ben ich naar de put gegangen (3). En daar kreeg ich in ene keer meer als het dobbel. Daar verdielden ich 50 frank per dag. En toen, ja dat was in Eïsdén. En toen van daaruit, toen is die bus afgeschafft; toen ging dat werk overal slechter. En toen is de bus afgeschafft in Eïsdén, toen moesten we naar Zwartberg gaan. Toen ben ich zeker, ja, zeker 3, 4 jaar met de velo (4) naar Zwartberg geweest. En dat was 18 kilometer. En dan moest ich hier 's morgens om 4 uren, ten laatste, weg. Met de velo. Want de uur (5) van de put die stond 20 minuten voor, he. De treinmannen, den trein, de

uur van den trein die stond 20 minuten voor op de normaal uur, he. En dan kwamen de, dan kwamen wij met de treinmannen daar aan, *hé*. Ja, en zo zijn, zo ben ich in de put geraakt en zo konden wij dat heel goed betalen, die 114.80 frank.

(1) zaid(d)-er = zaid hij

(2) kosten = konden

(3) naar de put gegangen = naar de steenkoolmijn gegaan

(4) velo = fiets

(5) de uur = de klok

Genk**En dat is zo vol in Genk dan, dat ge op de koppen kunt lopen***Vertellers : Lena (°1894) en Helena (°1901)**Opgenomen: 7 april 1973*

Eén grote kermisdag in Genk, *hé*. De eerste mei.

Ah, de eerste mei.

Dat was mei-markt. En dan kwamen daar ik weet niet hoeveel beesten naar de markt en die werden dan verkocht. En dan maakten ze thuis op de koer een stal en dan trokken we daar ... En die dag die vierden ze de hele dag en dan waren de mensen allemaal zat. Dat was de enigste grote feestdag in Genk.

Ah ja. En dan mocht ook, alle jong volk mocht dan naar de markt gaan. Alle meisjes en jongens. Ja, ja, dat mochten ze doen.

Dat was den enigste, dat is de grootste kermisdag in Genk geweest altijd.

Dat was de grootste dag van 't jaar.

Ja.

En dat hebben ze nu opnieuw ingevoerd. Ik weet niet of ge daarvan hoort. Dat is thans

wijd en breed bekend nu: de eerste mei. Dat hebben ze nu, na de oorlog, terug ingevoerd.

Ja, ja.

En dat is nu nog een van de grootste dagen van Genk.

Maar nu komen daar geen beesten niet meer op de markt. Dat is allemaal gedaan. Hier zijn geen boeren bekans (1) niet meer. Maar nu is dat een grote stoet met heel veel wagens. En alle r[assen] ... en daar doen de heel vreemdelingen aan mee, allemaal.

En een meikonigin hebben ze dan, met haar gevolg.

En veel muziek. En zelfs van Duitsland, van Holland, van alle kanten komen daar muzieken die hier komen meespelen, harmonies die hier meekomen spelen en wagens van alle ... gehuchten en van alle nationaliteiten. Hé ?

Ja, ja.

En dat is heel, heel schoon. En dat is zo vol in Genk dan, dat ge op de koppen kunt lopen. Verschrikkelijk. En dat is de hele dag ook kermis. Weer opnieuw. De mensen die gaan dan niet meer naar huis voor gaan te eten, die blijven allemaal hier en die gaan overal een friet kopen of ergens een ...

Er is hier dan genoeg overal, hé.

Ja, hier is van alles genoeg te krijgen. Dat is een echte plezierige dag.

Ja, dat is de grootste dag van Genk. Dat is wel iets van het enigste wat van de oude tijd overgebleven is.

Ja, ja.

Dat is de eerste mei. //

Hasselt 1

En toen begon Stef te vertellen: ze waren naar Rome geweest

**Vertellers : Antoine (°1899) en Jean (°1901)
Opgenomen: 9 november 1963**

Ich heb eens een geval gehad. Ich zat op ne zondag op café, ich en Mille hier, hé, en daar zat Stef Hox. Stef Hox, de baas van de Camillon. Ja, ja, de baas van de Camillon, ja. En hij ziet ons in komen en hij zegt: "Nonde.... 't is geen waar". Hij aan de tafel. En wij zetten ons aan. En toen begon Stef te vertellen: ze waren naar Rome geweest. Ja. Naar Rome, dat is ook waar. En zijn zuster was er ook bij, die madame Willems, die aan het stadhuis ... Het Hooghuis. Het Hooghuis ... En hij was aan het vertellen van Rome en honderd vijf en zes. En toen hij genoeg verteld had, toen zeg ich: "Medame", zeg ich, "Bent u op de Sancta Scala geweest ?" "Daar", zegt ze tegen Stef: "Daar, nu weet ge het, hé." "Hoe?", zegt Stef. Ich zeg: "De Sancta Scala", zeg ich, "Als ge daar niet op geweest zijt", zeg ich, "Dan hebt ge Rome niet gezien." "Waar was dat?", zegt hij. Ik zeg: "Als ge Rome, de stad een beetje uit gaat, op die krochtjes aan, die klein straatjes, hé", ich zeg: "Daar hebt ge mannen staan die ezeltjes ... en daar geeft ge een lire aan; ge zet u op zo'n ezeltje en die man vaart (1) u naar de Sancta Scala. Mille hier, die was ertegen", zeg ich, "Maar ich stapte d'rop, hij kwam na. We hadden al een hele rek gevaren met die beestjes en toen ik halverwege kwam; ik had toch zo nen honger, hé. En ich zag daar zo'n frituur. Ik hauwde (2) op die man zijn schouder. Ich zeg dat hij moest stoppen. En ich naar die frituur toe". En Stef bekeek mij: "Hoe een frituur ?" Ich zeg: "Ja, ja", zeg ich, "Een frituur. Dat is gene friet zoals hier", zeg ich, "Dat zijn allemaal krutlekes". En ich haalde mij daar een maal (3), zo een maal en daar van die rommel op zoals hier, dinge, pickeles, maar het was iets anders. Ich kom terug

(1) bekans = bijna

aan mijn ezeltje, *hé*, en de man marcheerde voorts. En ich at maar. En toen, toen ich aan de Sancta Seala kwam aan de trap, dat is de heilige trap. Daar moet ge op uw knieën opkruipen, *hé*. Daar stapten we af en de man wuifde ons toe en wij vertrokken. Maar ich had mijn maal nog, die was niet leeg. Terwijl dat ich op kroop, at ich. En daar kropen zowel mensen voor mich op. Maar voor mich waren een kudde van 5, 6 chique mamsellen (1). En ich at maar. Toen ich halverwege was, glidste (2) daar een uit. Ich viel op mijn snuit op die, maar ich nog niet van de trap, *hé*, ich mocht voorts kruipen. En ich kroop voort en ich at op, *hé*. Maar Mil die bekeek mij zo vals. Toen we boven kwamen, die zei niks. Die is gegeneerd tussen het volk. Naar de basiliek toe, *hé*. En ich had zoveel plaats, want mijne friet was uit en ich had het papier in mijne zak gestoken, *hé*. En ik had plaats genoeg en Mille bleef maar van mij af (3). En toen we de basiliek gedaan hadden, errond geweest en alles, *hé*, toen zegt hij: "Gij zijt toch, nondedzju, nogal ne nutterik (4)". "Hoe dat?", zeg ich. "Gij had uw mondje heel vol stront hangen van aan die wijven hun gat te vallen", zegt hij.

(1) vaart = rijdt

(2) haavde = sloeg

(3) maal = zak

(4) mamsellen = juffrouwen

(5) glidste = gleed

(6) af = weg

(7) nutterik = smerpoes

Hasselt 2

En het feest, dat was in de Concordia op de Havermarkt

*Vertellers: Antoine (°1899) en Jean (°1901)
Opgenomen: 9 november 1963*

Nu ga ich iets vertellen van Grauls zijn schoonbroer, Dat is voor de oorlog geweest. Die vierde zijn jubilé van 25 jaar

getrouwd; dat is zeker in '25, '26 geweest, rond die tijd. En dat was woensdag van ker-mis. En de feest, ja feest, drinkfeest, dat was in de Concordia op de Havermarkt. En dan werd hem daar een tableau geoffreerd van hij met zijn vrouw, een portret, dat kreeg hij van de maatschappij. En ich zat, en hij ook, langs mich zat de Rutten, die bij u op de Oude Baan brouwer geweest is.

Ha, Milleke.

En aan de andere kant van mich zat de Camiel ..., die met zijn ...

Die met zijn bultje.

En een beetje verder zat Pieters, die van de ... de dirigent, die op het gouvernement (1) vroeger, vòòr de oorlog, was. ... En daar was al gezongen geworden en gebabbeld. En het was altijd dezelfde man, Martin ..., een tenor, *hé*, die zong. Toen zegt Pieterske tegen mich: "Maar nondezjigel", zei hij, "Gaat ge u nu zo laten de baard afsteken", zegt hij. "Gij ene bariton zijnde, wat zou dat toch nondezju enen tenor zijn. Zingt eens een liedje." Ich zeg: "Ja maar, meneer", zeg ich, ich zeg: "Ich heb dat nog nooit niet gedaan, in compagnie opgetreden. En ich zou d'r ook veel mensen maar affronteren bij, niet?" "Ja maar", zei hij. Maar ik was bang, daar zat ene langst mij die dat cantor was in de kerk. En dat was picquea-picque (2) op de koster. En die had mij een liedje geland (3) over een maand of entigte (4) terug, dat ze vroegere jaren in de Staar in Maastricht zongen. Dat is een zangmaatschappij, een beroemde.

De Maastreechter Staar, die bestaat nog, *hé*.

Ja. En die had mij een liedje geland dat daar altijd gezongen werd op feestjes. Maar, geen muziek bij; zodus ich moest daar muziek op zoeken. Ich had dat dan toch gevonden dat rijnde (5). En ich dacht bij mijn eigen: "Als die feest is en ich zing eens zo get (6), dan treed ich daarbij op". Dat was goed. Pieters kwam nog maar eens aan mich: "Allez, zing

toch eens, zing toch eens". De andere Ich 't park in - ich bleef niet achter mijne stoel zitten - 't midden van de zaal in en ich maakde m'n complementen (1) aan de koster en zijn madame. Ich zeg: "En nu ga ich ter uwer eer eens een liedje zingen van in mijne jongetijd. Ich zal d'r één van zingen, één coupletje en dan is 't amen en uit." En ich treedde aan. En ich bedacht mij zo eens goed en ich begost (8). Ich had al teken gedaan aan *hé*, zo eens gebromd, de piano in gang en ich was vertrokken:

Ik heb daar mooi een lietje, ze heet Adèle een aardig mooi meisje, zo kent ze wel ze is wel wat scheel, maar hindert me niet verzot word je er dadelijk op als je haar ziet ze zuchte nog, Willem, ik durf haast niet als ze mijn oogjes bezien
Adèle, Adèle, niemand wil nog op je schele oogjes letten
en we drinken en we klinken met kermis dan vieren wij pret
Adèle, Adèle, niemand wil nog op je schele oogjes letten
en we drinken en we klinken met kermis dan vieren wij pret

- (1) op het gouvernement was = in dienst van de overheid was
(2) picque-à-picque = op gespannen voet
(3) gelangd = gegeven
(4) entigte = enige
(5) rijnde = paste
(6) get = iets
(7) maakde men complementen = groette
(8) begost = begon

Leopoldsburg

Ge moest wel hard werken, maar ge had een schoon leven

*Verteller : Jozef (°1906) //
Opgenomen: 7 april 1973*

Ik zeg, toen was ne schonen tijd, *hé*. Als ik soldaat was in Brussel, toen was dat hier. En

ik zeg, als ge dat moest zien, wat daar aankwam allemaal, als ik jong was. Die maskes (1), die kwamen daar allemaal aan. En dat ik zei van: "Maske, wat komt gij toch hier doen?". "Ja", zei ze, "Mijne vrijer." Ik zei: "Ne vrijer?". Ik zei: "Bij ons thuis zijn 30.000 piotten (2) en daar is geen een maske dat aan de carrés (3) komt", zei ik zo. En dan stond ze daar verwonderd van. Ik zei, neen, dat bestond niet, jong. Maar het Kamp had een naam, *hé*, een grote, kolossale naam. Maar het was hier feitelijk niks. Want als wij jong waren, *hé*, wij gingen niet meer als maar naar de buiten hier zo. Dan hadden wij veel meer plezier als hier. Want hier was dat niks, *hé*. Dat waren allemaal vreemde maskes, *hé*.

Nog redelijk, *hé*.

Dat waren maskes van Luik, Charleroi, Geraardsbergen, Wetteren: al die dorpen dat is hier, dat kwam hier allemaal aangeland, *hé*. Dat ik dikwijls vroeg ook, ik zeg: "Maar hoe komt gij nu naar het Kamp?". *Oh*, ja, maar de één ging het niet goed met haar vader: de ander ging het niet goed met haar moeder: de ander was een voorkind (4), en zo is dat van alles zo, ge weet, dat niet marcheerde. Dat marcheerde niet, *hé*.

Ja, ja.

En daarmee kwamen die kinderen hier allemaal dienen (5), *hé*. En ne keer dat het oktober was, *hé*, dan was het Kamp gedaan, dan traptten die het allemaal af (6). En dan gingen die naar Brussel, *hé*, vanher (7) terug dienen, *hé*.

Die waren dus niet het ganse jaar daar?

Neen, neen, dat was maar het seizoen, *hé*. Dat begost (8) in maart en met Kamp-kermis was dat gedaan. Oktober, dan was dat afgelopen, *hé*.

En wat deden die mensen dan van het Kamp zelf in de winter?

In de winter: nikske. Hier was maar ene mens, die ik gekend heb, in mijn straat, die naar het fabriek ging. En dat is Jefke Simons hierzo. Hij leeft nog. *Awel*, met uwe bomp, een kameraad van uwe bomp. Die gingken langk naar het fabriek werken. En dat is den enigste dat hier gingk werken. 's Avonds kle-den die mannen hun aan, die stonden met de piotten (1), *hé*, in de café-chantant was dat dan, en *euh*, patisserie aan *allez*, aan alle man, *hé*. Of gelijk wij hierzo, *hé*, kleermaker, *hé*. Moeste-gij u gerieven (2) met de soldaten, *hé*, het kwam de soldaten uit, *hé*. En dat was plezierig hier, *zonne*. Ge moest wel hard werken, maar ge had een schoon leven. Want, *eh*, ik weet nog goed: dokter Vandevelde, en die mens, *hé*, die heeft gelijk gehad. Die zei tegen ons: "Mannen", zei hem, "ulle (10) kermis gaat niet gedaan zijn". We gingen altijd uit, *hé*. We moesten alle dagen werken. Maar ne keer tien uren, moesten de soldaten binnen zijn en dan gingken wijlen (11) uit, *hé*. Dan gingken wijlen uit, *hé*. En dan de officieren gingken uit en de ander officieren gingken uit, maar de soldaten moesten binnen zijn. En dat was tot 's nachts dan, een, twee uren waren wij uit: drinken, biljart spelen, kaart spelen, dat deden wij. Een echt paradijs, *hé*. Het kamp is een schoon dorp geweest, *zonne*.

- (1) maskes = meisjes
- (2) piotten = gewone soldaten
- (3) de carrés = de (vierkante) soldatenverblijven in het Kamp van Beverlo
- (4) voorkind = kind voor een huwelijk geboren
- (5) dienen = als dienstbare (knecht, meid ...) actief zijn
- (6) traptien die het allemaal af = gingen die allemaal weg
- (7) vanher = opnieuw
- (8) begost = begon
- (9) zich gerieven met = zich behelpen of tevreden stellen met
- (10) hulle kermis = jullie kermis
- (11) wijlen = wij

Lommel

Dat was de 'gazet van Maaseik'

Verteller : Jozef (°1899)

Opgenomen: 13 mei 1967

Als (1) ik vroeger nog zo een jongsken was en onze vader was dan op het fabriek, dan klopte die moeder bij ons neven (2) - dat was een tant van mijn moeder - en dan klopte die ooit op de muur, dat we daar maar moesten komen zitten bij hun. En dan hadden ze daar een heel grote schouw, was dat, die was mis-schien van onder 5 meter op 2 meter doorsnee dan. En dan moest ik daar in het hoek-ske in de hoek gaan zitten, waar we heel warm zaten. Daar tasten ze klot (3) en turf heen en hout. En dan hing daar ne ketel over, ne grote koeiketel, zo, waar ze kookten voor de koeien. En dan moest ik altijd in die warme hoek gaan zitten. En daar kon zitten wie dat wou, maar dan zei die zoon daar - die was ook al zo oud als ons moeke of nog ouder: "Dat is daar de plek van de jongen". De jongen, dat was ekik. En dan kwamen daar ook nog ander vrouwen uit de geburen buurten, zo, 'Buurten' zeiden ze. Die kwamen daar praten. En dan die mens, die va... die zoon, die leesde daar de gazet (4) voor, 's Zondags 's namiddags en 's zondags 's avonds. En onze vader was dan de 24 maken (5) en dan zei die: "Kom maar naar ons hier". *hé*. En dan haalde die vent daar voor ieder een 'grésstoof', zeiden ze. Dat was zo een baksken en daar stond een pot in en daar waren van boven leggers (6) op en daar stond een pot in. En die pakten ze dan eruit en daar deden ze dan van die turf, van die moer (7) dat daar ... van die gedroogde moer dat daar was deden ze dan gloeientige assen in. En daar gingen die vrouwen met hun voeten op zitten. En hun kleer die kwamen rondom op de grond zo. Die zaten dan aan de lamp daar zo of iets, in de week voor wat te stoppen of te naaien. En dan 's zondags 's avonds voor te luisteren hoe dat die de gazet voorleesde. Die

leesde die twee keer per dag voor daar voor die mensen dat niet geletterd waren. Dat was de 'Gazet van Maaseik': dat er hier of daar ne mens van de kar af gevallen was en dat er daar ene verdronken was en dat daar een paard op hol gegaan was en zo van vroeger van die prul, die dat ge nu nog niet meer hoort, *hé*. Auto's waren er toen nog niet, *hé*. En dat er hier of daar ook al eens ene was die dat ook al eens met de velo gevallen was of zo van dat dingk, *hé*. En als ze dan de gazet voorgelezen hadden voor die mensen die dat niet geleerd waren of niks niet, dan begonnen ze deks ⁽⁸⁾ onderhand ⁽⁹⁾ over heksen en spoken gaan te vertellen. En dan vertelden ze daar de aldergrilligste ⁽¹⁰⁾ dingen. En dan soms dan lette ik daar ook al op en soms ook al niet. Maar ik keek gemeenlijk ⁽¹¹⁾ door de schouw uit van boven hoeveel sterren dat ik kost ⁽¹²⁾ tellen. En dan kon je daar enige sterren tellen, dek ⁽⁸⁾ hoven door die schouw uit. En dan begonnen ze daar over heksen en spoken te gaan vertellen. En dan was daar ook nog ne mens die had altijd iets gezien: ne zwarten hond of een zwarte kat of iets of zo met heksen altijd. En dan was hij op ne keer, naderhand vertelden hij, was met varkens aan het rondgaan. En was d'r, met klein varkens zo, daar ging hij de straat mee af, *hé*, en de huizen, of dat niemand geen varken ging opzetten ⁽¹³⁾. En hij was daar ook gekomen daar ergens en daar stond ook zo een vrouwmens en die zei: "Kom maar eens kijken hier naar mijn, naar mijn varkens". Maar, die meende te komen, maar gelijk ze toen haast aan de kar was, toen stond ze daar almaar te trippelen. Toen kost ⁽¹⁴⁾ ze niet voort ⁽¹⁵⁾ komen, want die had palm aan zijn karstuk: gewijde palm, waai ⁽¹⁶⁾ ze zeggen, *hé*. En dan was daar nen andere mens en die zei: "Als ge daar" - toen was ik al wat groter, *zulle* - en die zei: "Als ge daar naar die bos gaat", daar was zo ne grote hulzenbos, "Als ge daar heen gaat naar die bos. Nu", zei hij. **Het** was al donker, misschien een uur of half negen of negen uren 's avonds. Maar het was toen al langer donker als nu. "Nu siebt ⁽¹⁷⁾ en dan krijgt ge nen halve frank", Ik zei: "Geef die halve

frank hier", zei ekik, "Dan ga ik daarheen", zei ik. Hij zei: "Gij zou dat gemakkelijk doen, want gij zijt zo nogal nen ongepoetsten ⁽¹⁸⁾, gij zijt nogal ne voorge... zo, gij zou dat gemakkelijk doen". Maar ik dacht 's anderendaags: "Ik ga daar eens kijken naar die bos". En daar stond zo een dennenbos tegenaan zo en die bos, die grote bos, die hulzenbos, dat waren allemaal van die blaadjes met van die pikkels ⁽¹⁹⁾ aan. Die stond rondomom gans toegewassen ⁽²⁰⁾ en die stond vast neven de weg. En toen was ik in dat bos - dat was ook nog niet hoog - daar was ik door gekropen en daar van achteren moest ik ook kruipen voor erin te komen in het midden. Die oude stronk die wat daar stond waar dat ik begost ⁽²¹⁾ was, die bos die was al wat gerot, en daar kont ge in gaan staan. Ik dacht: "Ik ga daarin. Ik ga dat niet riskeren, want daar ... En toen stond daar ne nest in van boven. En ik schudde daarmee met dat dingk, voor eens te kijken of dat er geen af vloog, *hé*. En terwijl was daar ne mens op de straat, die kwam daar ook neven. Die was wezen hei kappen of wat, dat weet ik niet, *hé*. En die riep: "Oei, oei, oei", riep die en die ging op de loop, *hé*. En naderhand hoorde ik vertellen dat die bos behekt was. Want het waaide niks, zuiver niks: het was zo stil dat ge nog niet wist vanwaar dat de wind kwam en op ene keer ⁽²²⁾ begost die bos gaan te schudden, *hé*. Maar ik zat erin. En ik heb dat nooit toch tegen niemand niet gezegd, *hé*. Ik heb dat zo maar gelaten gelijk dat dat was, *hé*.

(1) als = toen

(2) neven = naast

(3) klot = 'klotkolen', briketten

(4) gazet = krant

(5) de 24 maken = een lange werkschift kloppen, waarbij men 24 uur van huis is

(6) leggers = dwarslatjes

(7) moer = veen

(8) dek(s) = dikwijls, soms

(9) onderhand = ondertussen

(10) aldergrilligste = allerergste

(11) gemeenlijk = gewoonlijk

(12) kost = kon

(13) opzetten = klaarmaken voor de slacht

(14) kost = kon

- (15) voort = verder
 (16) waai = zoals
 (17) sebiet = dadelijk
 (18) 'nen ongepoetsten = een durfal
 (19) pikkels = scherpe punten, doornen
 (20) toegewassen = dicht gegroeid
 (21) begost = begon(nen)
 (22) op ene keer = opeens

Maaseik

En toen ben ik hier in Maaseik blijven vrijen

Verteller : Theo (°1888)

Opgenomen: 23 mei 1965

En die [nl. de moeder] was ook blij wi-j⁽¹⁾ ich ging vrijen.

Was ze blij?

Ja, die meende altijd dat ich geen meisje kreeg, omdat ich dat aan mijne voet had, *hé*. Maar ich had al het eerst gevrijd met eent van Ophoven. [tegen zijn vrouw:] Met To heb ich ooch nog een heel poos gelopen.

Ja, met To van Hoedemakers

Ja, met To. En daar kwam ich met bij ons. Ja, het was toch al een oud. Moeder had hem⁽²⁾ de koffie gegeven - ich weet het nog goed - het⁽³⁾ moest ook 's avonds eten met mich. Het⁽⁴⁾ was met mich uit geweest. En toen 's anderendaags zag⁽⁵⁾ ze: "'t Is toch wel ...". "*Ach* neen, moeder, ich gaan daar niet met." Ich zeg: "Ich heb dat⁽⁶⁾ maar eens zo met naar de kermis gebracht." En dan ben ich eens in Neeroeteren gaan vrijen. Bij Theuniske, dat was de brugwachter. Die hadden daar drie schoon meisjes. Drie of vier. En de café was altijd vol. Want vroeger als ge in Neeroeteren gingt, moeste niet veel van uw naas⁽⁷⁾ maken, want daar hauwden⁽⁸⁾ ze dich op den oren, *hé*. Maar wij waren altijd zo'n lustige jongens: we zongen altijd of hadden altijd plezier. En we waren met die jon-

gens van Neeroeteren sebiet⁽⁹⁾ eigen. Daar heeft ons nooit niemand niks gezegd. Ja, het was dan toch zoever, dat ich daar aan het vrijen was geraakt, met het jongste meisje. Een net⁽¹⁰⁾ kind ook, maar... Dat was ook een Marieke, juist⁽¹¹⁾ wi-j⁽¹²⁾ dit [nl. zijn vrouw]. Een poos gevrijd. En, *eah*, ich kost⁽¹³⁾ natuurlijk al een kostuum maken. Ich was toen dat kost ich al, toen. En toen had er⁽¹⁴⁾ zich stof gekocht, die vader, Theunissen. En toen had er daar alles bij gedaan. En toen kwam er mich eens met een pakske naar ons toe. 's morgens. 's Morgens vroeg al. Ik was nog niet ... Het was ooch op ene maandag. Ich was daar weer blijven liggen, maar ich was nog bij ons. En moeder die kende die niet, natuurlijk. "*Och*", ich zeg tegen moeder: "Dat is nen Theunissen van Neeroeteren." "*Oh*". Ich zeg: "Komt maar binnen, Theunissen." Ja, hij kwam binnen. En toen vroegt-er mich ... Hij had toen eerst get⁽¹⁵⁾ met moeder gekald⁽¹⁶⁾. "Ja, hij vrijt bij ons met de dochter", zagt-er⁽¹⁷⁾. "En ich heb hem geer⁽¹⁸⁾". *Ah*, zo. En hij had dat kostuum voor te maken. "Ja maar", ich zeg, "Dit kan ich toch niet. Dat gaat onmogelijk. Ich heb nog geen naaimachien en ich moet dat dan heel gaan maken bij mijne meester." "Neen", ich zeg: "Neen, dat durf ich niet." Ich zeg: "Dat kan ich niet." Ich zeg: "Als ich nu een machien had, dan zou ich dat wel doen." En stillekes had ik hem toch weg gekregen. En ich ging daar ooch niet meer vrijen. Het was heel gedaan. En dow⁽¹⁹⁾ ben ich hier in Maaseik blijven vrijen. En getrouwd.

- (1) wi-j = toen
 (2) hem = haar
 (3) het = ze
 (4) zag = zei
 (5) dat = ze; bedoeld is 'dat meisje'
 (6) naas = neus
 (7) hauwden = sloegen
 (8) sebiet = onmiddellijk
 (9) net = mooi
 (10) juist = net
 (11) wi-j = zoals
 (12) kost = kon
 (13) er = hij
 (14) get = wat, een beetje

- (15) gekald = gepraat
 (16) zagt-er = zei hij
 (17) geer = graag
 (18) dow = toen

Maastricht

Hoor eens, wie ging op reis vroeger?

Verteller : Leseur (°1901)

Opgenomen: 1 april 1970

’t Is heel veel verbeterd, maar de rustige tijd is er eigen mee weg, *hé*. De rustige tijd; nu is dat zo: voor jonge lui betekent dat niks, *hé*. Die moeten wat van die zjoem-zjoem-zjoem de tam-tam-tam hebben, *hé*. Dat is zo, omdat vroeger ... ze zijn in alles ook zo vooruit gegaan. Wie had vroeger - stel je vroeger voor - wie had vroeger enen dinges, ene grammofoon? Ja, een enkele mens had die, *hé*. En dan werden maar platen gedraaid. Ja. Later kreeg je natuurlijk, na zoveel jaar, kreeg je natuurlijk de radio.

De radio.

De radio kreeg je. Dat was gans anders in een huis. Nu heb je dan ding op die kast. Je draait een knop om en dan krijg je dan verschillende mommebakkes (¹) opstaan. Den TV, *hé*. Ja, dat is gans iets anders. Het is iets goeds, *hé*. Het is iets leerzaams alles, maar het brengt ook veel ander dinger, *hé*.

Ja.

In de gelederen van de lui die daar omheen zitten, *hé*. Wat je vroeger niet zag. Nu is dat, vind ik dat toch wel leuk, zeg, die TV. Dat je ziet, je zit in je kamer en dan zie je dan komt daar deks (²) iets over Rome en dan komt daar iets over Parijs en dan komt daar, ja, pak maar van alle kanten krijg je iets te zien. Waar je vroeger nooit aan hebt kunnen denken, *hé*. Want een gewone mens, ja, een gewone mens, ... Hoor eens, wie ging op reis vroeger? Wie het geld had, ’t Is we zitten hier zo kort ... ja, kort bij de zee zitten we

niet, *hé*. Maar wie had vroeger de zee gezien? Dat was een categorie lui die dat konden betalen. *Hé*. En lui die vrij reis hadden, zoals personeel van ’t Spoor, *hé*. Die gingen dan eens één dag. Dan gingen ze op (³) en kwamen ze ’s avonds weer terug - naar de zee. Maar nu is dat toch algemeen. Wie gaat er nu eens niet naar de zee toe? Wie gaat niet eens naar Italië? Wie trekt niet eens naar Spanje? En wie gaat ... naar de Canarische ... noem maar op, noem maar op, *hé*.

(1) mommebakkes = maskers, eigenaardige beelden

(2) deks = soms

(3) op = heen

Meldert

Dat waren de spoken en de heksen in die tijd

Verteller : Jeroom (°1905)

Opgenomen: 30 november 1968

Vroeger was dat hier in Meldert allemaal bos. Want dan kon gij van hierzo gaan, van achter de kerk konde gij gaan tot Schaffen en dan moest ge dwars door de bos gaan. Want dat durf ik gerust zeggen: ik ben daar vanzeleven (¹) met mijn vader zaliger meegegaan en dan had ik het niet (²), dan was ik niet te kloek (³) als ik daarbij was. Als we daar in den donkel (⁴) door die straten moesten gaan. Dat waren allemaal bossen. En wat ge nog ene keer had, dat waren deze, dat waren van die tronk... van die tronkbomen, *hé*, van die 'sönken' gelijk ze zeggen, *hé*.

Hoe zegde?

Van die 'sönken'. Dat zijn van die, van die stambomen met takken op, waardat ze het hout vanaf kappen in de herfst, *hé*. En die stonden daar. En als het dan zo een klein beetje maneschijn was, en ge zag daar zo een tronk staan met zijn armen omhoog, dan dacht ge: "Daar staat ene mij af te wachten (⁴)". Ja, dat was gelijk in de tijd vroeger: de

heksen en de spoken, dat heeft hier ook bestaan. Dat heeft hier ook bestaan, *hé*, vroeger jaren. Dat ze alles 't ondersteboven zetten. Ik heb dat dikwijls horen vertellen van mijn vader zaliger. Die vertelde mich dat, *hé*. Dat ge als ge op ne morgen thuis, *eh*, in het dorp kwam, dan hangden alle schilden (6) van de cafés, *hé*, den ene hing zijn schild bij nen andere café. Dan hadden ze die allemaal omgedraaid. En als ge 's morgens op komt, dan stond er een kar boven op het dak. Dat werd allemaal gedaan, *hé*. En 's avonds als ge ergens door ging, door zo een klein wegske, *hé*, ja, door ne bos of zo, en daar was nen diepe gracht, dan kwam daar opeens ene met een groot laken op zijn kop, *hé*. En ze wisten dat die mens daar moest doorkomen, omdat ze dat afgesproken hadden. En zo zijn er geweest, mensen, die daar ne schrik van gepakt hebben en die daarvan gestorven zijn. Dat waren de spoken en de heksen in den tijd. Ik heb dat dikwijls horen vertellen.

(1) vanzeleven = vroeger ooit

(2) en dan had ik het niet = voelde ik mij ongerust

(3) kloek = dapper

(4) den donkel = de duisternis

(5) mij af te wachten = mij op te wachten

(6) schild = uithangbord

Sint-Truiden

Mijn eerste voetbalschoenen die ich kocht

Vertellers: Albert (°1922) en Frederik (°1928)

Opgenomen: 31 oktober 1970

Ja, mijn eerste voetbalschoenen die ich kocht, *hé*; Freddy, die kosten me 5 frank in die tijd, 5 frank.

5 frank. En toen woonden ich nog op de Kriesel.

Oh ja. Ja, ja.

En dat was nog maar tussen kwajongens dat we gingken voetballen. In die wei van Gilla Buis. En toen, als ich 14 jaar was, toen zijn ich gaan werken in de gieterij.

Dat was bij Coenen, *hé*?

Dat was bij Coenen in de gieterij, ja. En toen, mijn eerste paar voetbalkousen die strikte (1) Odette (?) mich: geel-blauw. En toen gingk ich op entremet (2) op de plein hier, bij de scholieren. En toen heb ich bij de scholieren gespeeld een volle seizoen. En ich maakte het meeste goalen.

Dat was in de opkomst van den STVV van Sint-Truiden of wat?

Ja, dat was in ... dat was in '37.

'37 ?

'37. En daar speelden ich inside. En ich maakte op één seizoen 16 goalen.

16 goalen, *sé*.

Ja, 16 goalen op één seizoen. En toen ben ich naar de juniors overgegaan.

Toen speelde Jeanke Van Waarbeek daar ook bij mee?

Jeanke Van Waarbeek heeft daar met mij gespeeld. En bij (met) Hommers heb ich gespeeld.

Bij Guillaume Hommers.

Ja. En toen het jaar daarop naar de juniors overgegaan. En toen op 'ne Kerstmis, '39 - dat was 'ne strenge winter, *zonne*, toen kwamen hier een paar Tongerenaren spelen en toen viel ich op mijnen arm.

Dat weet ich nog.

Dat zult ge nog weten, *hé*?

Dat weet ich nog.

Dat ich toen 'nen dikken arm had.

Dat weet ich nog, ja.

En toen mocht ich niet meer spelen van thuis.

Neen, dat weet ich ooch nog.

Ja, toen brook den oorlog uit en ging ich toch terug en toen heb ich in de tweede ploeg gespeeld, twee, drie matchen. En toen zetten ze mij eens d'ruit in Velm. Begint een andere in mijn plaats te spelen, die in die plaats ... was. En ich deed al mijn kleren weg. Ich verkocht alles. En tijdje daarna, ne kameraad die met mij ook nog voetbalde, en toen kwamen die boerenploegskes op van ... Heers, Brustem en Velm en consorten. Toen ging ich in ... spelen. En dat was nog dien tijd van die fameuze dikke schoenen, die gij dan verder rats versleten hebt.

Ja.

En toen heb ich daar twee jaar gespeeld. Ook als inside. En daar heb ich ook redelijk veel goalen gemaakt, *zur*.

En toen ben ik getrouwd en toen ben ich toch uitgescheid (1) met voetballen.

(1) strikte = breide

(2) entrement = training

(3) uitgescheid = opgehouden

Tongeren

Hier hebben ze gouden WC's

Vertellers : Albert (©1919) en Pim (©1942)

Opgenomen: 14 april 1976 //

Als Tongenaar kom ich eens met mijne kameraad in Antwerpen. En we hadden al het ene pintje daar gedronken en het andere pin-

tje daar gedronken. Staat een vrouw aan de toog in Antwerpen in zo een klein cafeeke. En mijne kameraad zegt: "Ich moest wel eens pissen gaan", zegt-er. Tja, hij gaat achter uit (1). Een kwartier erna komt hij terug in, en hij zegt: "Albert", zegt-er. "Gaat hier eens naar de WC", zegt-er. Ich zeg: "Voor wat (2)?" "Hier hebben ze gouden WC's", zegt-er. Ich zeg: "Allez, gaat door (3), gouden WC's!"

Zagt-er (4) "WC's" of zagt-er "huiskes"?

Neen. "WC's", zagt-er. Ich ga achter uit, ich kom terug en ich zeg: "Ge hebt gelijk. Kom we drinken ons pint uit en wij gaan, *hé*". Veertien daag erna waren we terug in Antwerpen, *hé*. Ich zeg: "Medammeke, hoe gaat dat hier nu zo?", tegen die madamme, *hé*. "Och meneer", zegt ze. "D'r is toch niet veel meer te verdienen", zegt ze. "Ich denk als wij hier gaan sluiten", zegt ze. "Dat wij dat niet meer voorts gaan doen", zegt ze. Ich zeg: "Maar madamme, gij hebt toch niet te klagen", zeg ich, *hé*. "Waarom dat, meneer?", zegt ze. Ich zeg: "Gij hebt die gouden WC's", zeg ich, *hé*. "Wat?", zegt ze. Ich zeg: "Ja, we zijn hier geweest verleden week en toen zijn we op de koer (5) geweest", zeg ich. Ich zeg: "En gij had een gouden WC staan". "Een gouden WC?", zegt ze. "Petrus", zegt ze. "Kom eens af (6). Kom eens gauw af." De man komt af gelopen: "Wat is dat?", zegt-er. "Is 't vuur?" "Neen", zegt ze. "Hier zijn die twee die over veertien daag (7) in uwe bombardon gescheten hebben", zegt ze. Kwestie dat dat ne muzikant was, die man, *hé*. Ich ben geen muzikant, *hé*.

(1) achter uit = naar achteren.

(2) voor wat = waarom

(3) gaat door = uitroep waarmee ongeloof wordt uitgedrukt

(4) zagt-er = zei hij

(5) op de koer = naar het toilet

(6) af = naar beneden

(7) over veertien daag = veertien dagen geleden

Uikhoven

Ja, en dat was toen in die tijd: de Bokkenrijdersbenden...

Verteller: Ferninand (°1912)

Opgenomen: 1 maart 1970

Daar was ene schout, noemden ze dat, dat was zo'n soort politiecommissaris, en die - die naam juist herinner ich mich niet meer - maar ik weet dat het, ene van die was enen Declerck (1). En die woonde, als ik goed meen, in Maaseik. Maar dien andere die woonde in Sittard. Die waren bijeen en die hadden zich dat dan bijeen afgemaakt (2) van daar tegenover, tegen die Bokkenrijders zich te gaan verzetten met die toen bestaande politiemacht of die gendarmes of die gemeentepoliskes, die veldwachters of die wat ze daar hadden. Ja, *voilà*, dat was dan gebeurd en ze zaten verscheide(ne) keren d'rachter en ze hadden d'r al gepakt. Speciaal was daar in die tijd die Declerck, die had zich vermomd, ook als werkman, als min of meer nen arme mens. En die ging dan in die cafeetjes die wat bekend waren, in die achterbuurten van die dorpjes, verdachte cafeetjes, 'stamineekes' noemden ze die in die tijd. Ja, en daar kwam die dan meer zaken op de hoogte van. Ja en dat was goed gegaan: op het lange laatste (3) wisten ze: daar en daar gaan ze heen, want dat was altijd met grote benden, *hé*. Die lui in die tijd die hadden niks. Hier in Limburg, in Bels- en Hollands-Limburg, ja daar waren niet veel fabrieken, waren heel min. Hetgeen die gewone lui get (4) aan konden verdienen, dan gingen ze naar Duitsland naar de brikken (5). Ja, als die dan terugkwamen, dan hadden die een paar cent verdiend. Maar dat was hier in regel (6) zo: als ze hier binnen kwamen in veel van die huizer hier, die ouw huizer die hadden zelf geen vloer in het huis. De lui die binnen kwamen: geen tafel, geen stoel. Bijgevolg ook niet veel op de tafel. Ja, dan moesten die lui maar pakken hetgenige dat ze kosten (7) kriegen. Ze zagen dat ze bij hun bin-

nen kwamen en dat 't niet veel was en wat deden ze? Ze draaiden zich terug en gingen hier of daar naar zo'n stamineeke. Ja, daar was schnaps, *hé*, dat werd gedronken. Daar was niet veel bier in die tijd. En dan zeide ze: "Nen dubbele. Nog 'nen dubbele". En dan kwamen ze af en dan hadden ze een stuk in hun voeten (8). Ja, dan was 't ruzie. De vrouw vraagde get (9) centen voor wat levensmiddelen, te eten te kopen. Maar daar was niet veel. Ja, en dat was toen in die tijd: die Bokkenrijdersbenden dat kwam op. En ieder gemeente - wi-j (10) ich uch (11) zei daar - dat hadden ze zo en zoveel van die armen, die sloten zich daarbij aan. Den ene al een beetje brutaler als den andere. En werkelijk daar werd brutaliteit begangen (12), want dat was in die tijd een gekende bende hier, in heel Limburg. Tot zelfs in Frankrijk spaken ze daarvan.

(1) enen Declerck = bedoeld wordt drossaard Clerckx

(2) afgemaakt = afgesproken

(3) op het lange laatste = uiteindelijk

(4) get = iets

(5) gingen ze naar de brikken = als seizoensarbeiders naar de steenbakkerijen gaan in het nabijgelegen Duitse Rijnland

(6) in regel = normaal

(7) kosten = konden

(8) een stuk in hun voeten = dronken

(9) get = wat

(10) wi-j = zoals

(11) uch = u

(12) begangen = begaan

Bibliotheek K.B.O.V.: Kraanlei 65 9000 Gent - Tel. 09-225 64 47

Openingsuren: donderdag 17u15-20u00 vrijdag 13u30 tot 16u30. Gesloten van 15 juli tot 15 augustus.

Bibliothecaris: Arnold Eloy

Medewerk(st)er: Liliane De Hauwere.

De Koninklijke Bond der Oost-Vlaamse Volkskundigen v.z.w. is opgericht in 1926 met het doel de studie van het volksleven te bevorderen door diverse activiteiten:

- uitgave Oost-Vlaamse Zanten (sinds 1926)
- volkskundige bibliotheek (vanaf 1926)
- oprichting (in 1927) en ondersteuning van het Museum voor Volkskunde
- organisatie (sinds 1969) van de Kantwerkkclub Sint-Katelijne
- secretariaat (sinds 1971) van het Internationaal Studiecomité voor Ommegangsreuzen
- organisatie (sinds 1982) van Volkskundige Colloquia i.s.m. de vakgroep Etnische Kunst van de Universiteit Gent
- organisatie (sinds 1983) van de Geschiedkundige Boekenbeurs voor Vlaanderen
- organisatie (sinds 1989) van het tweejaarlijkse Interprovinciaal Colloquium voor religieuze volks-cultuur
- organisatie tentoonstellingen en lezingen i.s.m. "Huis van Alijn" (voormalig Museum voor Volkskunde)

Voorzitter a.i.: Jacques Van Keymeulen.

Secretaris-penningmeester: Luc Beyens.

Bestuursleden: Romain Coppens, Sylvie Dhaene, Arnold Eloy, Guy Hoebeke, Harlinda Lox, Denise Van Peteghem.

Het Huis van Alijn:

Kraanlei 65, 9000 Gent. Tel. 09/269.23.50, fax 09/269.23.58, e-mail: huis.alijn@gent.be

web: <http://museum.alijn.gent.be>

Openingsuren: 11.00 - 17.00u doorlopend

Gesloten op maandag, 1 januari en 25 december.

Het Huis van Alijn v.z.w. - Raad van Bestuur:

Mark De Jode, voorzitter; Luc Daels, ondervoorzitter; Sylvie Dhaene, conservator-secretaris; Willy Poelman, penningmeester; Marie-Christine Laleman, Luc Beyens, Johan Decavele, Arthur Schiepers, leden.